T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI

DİN EĞİTİMİ AÇISINDAN KEHF SURESİ

Yüksek Lisans Tezi

Recep AKAKUŞ

İstanbul, 2012

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI

DİN EĞİTİMİ AÇISINDAN KEHF SURESİ

Yüksek Lisans Tezi

Recep AKAKUŞ

Danışman: Prof. Dr. Mahmut ÇAMDİBİ

İstanbul, 2012

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

İLAHİYAT Anabilim Dalı DİN EĞİTİMİ Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi RECEP AKAKUŞ nın DİN EĞİTİMİ AÇISINDAN KEHF SURESİ adlı tez çalışması ,Enstitümüz Yönetim Kurulunun 13.06.2012 tarih ve 2012/16-17 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından ~~oybirliği~~/oyçokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Öğretim Üyesi Adı Soyadı	**İmzası**
Tez Savunma Tarihi	: 21/09/2012	
1) Tez Danışmanı :	**PROF. DR. MAHMUT ÇAMDİBİ**	....
2) Jüri Üyesi :	**PROF. DR. MEHMET FARUK BAYRAKTAR**	....
3) Jüri Üyesi :	**PROF. DR. ÖMER FARUK HARMAN**	....

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı : Recep AKAKUŞ
Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri
Programı : Din Eğitimi
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Mahmut ÇAMDİBİ
Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans – Haziran 2012
Anahtar Kelimeler : Din, eğitim, kıssa,

ÖZET

DİN EĞİTİMİ AÇISINDAN KEHF SURESİ

Son yıllarda dünyada meydana gelen sosyal değişmeler bütün kurumları ve olayları etkilediği gibi eğitim olayını da etkilemiştir. Teknik olarak bakıldığında eğitim tek yönlü bir faaliyet değildir. Eğitimin sağlıklı bir şekilde gerçekleşebilmesi için çeşitli teknik ve yöntemlerin kullanılması gerekmektedir. Kur'an-ı Kerim'de de yüce Allah yaratmış olduğu mahlûkatı eğitmek için en güzel metotları kullanmıştır. Bunlardan bir tanesi de Peygamberimizin de sıklıkla kullandığı kıssa, hikâyeleme yoluyla anlatma metodudur. Biz de bu çalışmamızda Kehf Suresi'ni ele aldık ve içindeki Ashab-ı Kehf, iki bahçe sahibi, Hızır-Musa kıssalarını inceleyerek din eğitimi açısından değerlendirmeye çalıştık.

Anahtar kelimeler: din, eğitim, kıssa, eğitim metotları.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Recep AKAKUŞ

Field : The Department of the Philosophic and Religious Sciences

Programme : Religioun Education

Supervisor : Professor Mahmut ÇAMDİBİ

Degree Awarded and Date : Master – July- 2002

Keywords : religion, education, tale, educational methods

ABSTRACT

AL-KAHF IN TERMS OF RELIGIOUS EDUCATION

The social changes that occurred in the world in recent years affected not only corporations and events, but also education. From a technical point of view, education is not a unidirectional activity. For sound education, various techniques and methods are necessary. In Kuran Kerim, Allah almighty used the best methods to teach its creatures. One of them is to tell using tales and stories, which method was frequently used by our Prophet. In this study, we dealt with the Surah al-Kahf, and by examining Ashab al Kahf, two garden owners, Khizar-Moses tales tried to evaluate them in terms of religious education.

Keywords: religion, education, tale, educational methods

İÇİNDEKİLER

II. BÖLÜM

KEHF SURESİNDE AÇIKLANMASI GEREKEN BAZI KAVRAMLAR

III. BÖLÜM

DİN EĞİTİMİ VE KEHF SURESİ

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.s.	Aleyhisselam
b.	Baskı
c.	Cild
c.c.	Celle celalühü
çev.	Çeviren
dağ.	Dağıtım
D.İ. A.	Diyanet İslam Ansiklopedisi
Hz.	Hazreti
İFAV.	İlahiyat Fakültesi Vakfı
s.	Sayfa
S.A.V.	Sallallahu Aleyhi Vesellem
T.D.V.	Türkiye Diyanet Vakfı
Yay.	Yayınları

ÖN SÖZ

Allah, Hz. Adem'den itibaren insanlar üzerinde eğitim faaliyetine başlamıştır. Bu sebeple bozulan dünya düzenini ve ahlaki sistemi düzeltmek için her devirde peygamberler ve kitaplar göndermiştir. Gönderdiği peygamberler, Allah'ın kitabını insanlara öğretmeye ve açıklamaya çalışmışlar, bu yolla Allah'ın emir ve yasaklarını insanların anlayabilmeleri için enerjilerini harcamışlar, kendilerine engel olmak isteyen bütün Allah düşmanlarıyla mücadele etmişlerdir. Peygamberimiz de bu uğurda tüm gayreti ile çalışarak insanların doğru yolu bulması için vefatına kadar mücadele etmiştir.

Son ilahi kitap Kur'an, evrenselliği ve bozulmadan günümüze kadar ulaşması ile diğer bütün ilahi kitaplardan ayrılır. Fakat burada önemli olan, herkesin ihtiyacına göre bir şeyler bulabilmesidir. Biz de alanımız gereği Kur'an'ı din eğitimi açısından ele aldık ve bu çalışmamızda Kehf Suresi'ni inceledik. İnsanların mutlak eğiticisi Allah'ın bu sure çerçevesinde ne gibi mesajlar verdiğini izah etmeye çalıştık

Bu çalışmamda, bana engin tecrübesi ve manevi desteği ile yardımcı olan muhterem hocam Prof. Dr. H.Mahmut Çamdibi'ne, yürekten teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Recep AKAKUŞ

İSTANBUL-2012

GİRİŞ

A-Araştırmanın Konusu

Allah, Hz. Adem'den itibaren insanlar üzerinde ilahi eğitime başlamış, Hz. Adem'den sonra gönderdiği peygamberler ve ilahi kitaplar ile insanların bozulan ahlakı sistemini ve hayat yapısını ilahi eğitim ile düzene koymak istemiş, insanları fıtratlarından gelen güzelliklere yeniden kavuşturmayı amaçlamıştır.

Son peygamber Hz. Muhammed ve son ilahi kitap Kur'an, geliş dönemi açısından incelendiğinde, o günün sorunlarına çözüm bulması ve kıyamete kadar güncelliğini koruması bakımından bütün insanlığa gönderilen ilahi eğitim rehberidir. Bu yüzden Kur'an'ın her ayetinde ayrı bir mesaj olduğu gibi, her suresinde, bahsettiği her kıssada insanların ders alacakları ibret dolu olaylar karşımıza çıkmaktadır.

Kur'an, ilahi bir eğitim kitabı olduğu için zaman zaman peygamberimizin sıklıkla kullandığı, bu gün bizlerin de derslerimizde uyguladığımız bir eğitim-öğretim metodu olan kıssa metodunu sıklıkla kullanmıştır. Çünkü kıssa metodu kolay anlaşılması, akıllarda kolay kalması ve insanlar üzerinde büyük etkiler bırakması açısından her zaman etkili bir eğitim metodu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Alanımız din eğitimi olduğu, Kur'an da bir bakıma bir eğitim kitabı olduğu için çalışmamızı Kur'an eksenli yaptık ve on sekizinci sure olan Kehf Suresi'ni bu çerçevede inceledik. Bu sure, genelde kıssalardan oluştuğu için kıssalar üzerine yoğunlaştık. Konunun biraz daha sınırlandırılması açısından bu surede geçen Ashab-ı Kehf, iki bahçe sahibi ve Hz. Hızır-Musa kıssalarını eğitim açısından ele aldık.

Çalışmamızı üç bölümden oluşturduk. İlk bölümde kıssa metodu ile alakalı bilgiler verdik ve çalışmamıza konu olan Kehf Suresi'ndeki Ashab-ı Kehf, iki bahçe sahibi ve Hz. Hızır-Musa kıssalarını anlattık. İkinci bölümde kıssalarda geçen alanımızla ilgili kavramları açıkladık. Son bölümde ise din eğitimi bilim dalını tanıtarak, çalışmamızla ilgili din eğitimi ilkeleri hakkında bilgi verdik. Son olarak din eğitimi açısından Kehf Suresi'nden çıkartılabilecek ilke ve prensipleri ortaya koymaya çalıştık.

B-Araştırmanın Önemi ve Amacı

Kur'an, son ilahi kitap ve kıyamete kadar değişmeyecek ve değiştirilemeyecek yegâne hidayet rehberidir. Bu sebeple nazil olduğu günden bu güne her asırda insanların ihtiyaçlarını karşılamış, sorunlarına çözümler üretmiştir. Araştırmamızda Kehf Suresi Kıssalarından hareketle çağımızın bir takım sorunlarına ışık tutma gayreti içinde olduk. Bunu için ilk kıssa olan Ashab-ı Kehf'ten yola çıkarak gençliğin özellikleri ve genel manada ihtiyaçlarını açıklamaya çalıştık. Ayrıca şirkin ahlaki yapıyı nasıl etkilediğini, şirkin sebep olduğu kötü inanış ve sıkıntılardan kurtulmak için insanların neler yapması gerektiğini ve eğitimin buradaki rolünü anlattık. İkinci kıssada, iki bahçe sahibi kıssasından hareketle insanın zengin olması neticesinde oluşan psikolojik yapısından ve bu psikolojik yapının insan üzerindeki etkilerinden, insanın dünyasını ve ahiretini nasıl değiştirdiğinden, zenginlik sebebi ile insanın kalbinde oluşabilecek manevi hastalığın nasıl tedavi edebileceğinden bahsettik. Daha sonra ise Hz. Hızır-Musa kıssasından hareketle, görünen olayların ardındaki görünmeyen hikmetlerden söz ederken, buradaki eğitim-öğretim faaliyetinden yola çıkarak öğretmen ve öğrenci arasında olması gereken ilişkiden bahsettik. Bütün bunları yapmamızdaki ortak amaç genelde eğitimin, özelde ise din eğitiminin daha verimli, daha kalıcı ve ihtiyacı giderici bir metotla verilmesinin gerekliliğidir.

C- Araştırmada Kullanılan Metot ve Kaynaklar

Bütün bilimsel çalışmalarda olduğu gibi tezimizde de bilimsel bir metot kullanılmıştır. Çalışmamızda dokümantasyon metodu tercih edilmiştir. Araştırmamızın konusu Kur'an'daki Kehf Suresi olduğu için tefsirlerden istifade edilmiştir.

Ayrıca çalışmamızda eğitim ve din eğitimi alanında yazılan eserlerden, dinler tarihi alanında kaleme alınan makaleler ve kitaplardan, felsefe, sosyoloji, psikoloji ve tasavvuf alanında yazılan ve çalışmamızla yakından alakalı eserlerden, İslam Ansiklopedisi'nden ve terimler sözlüğünden faydalanılmıştır.

D-Kehf Suresi Hakkında Genel Bilgi

Kur'an-ı Kerim, yüce Allah tarafından peygamberimiz aracılığı ile bütün insanlığa gönderilen son ilahi kitaptır. Kur'an-ı Kerim eşsiz güzelliği, manası ve üslubunun yanı sıra, bozulmadan günümüze kadar gelmesi, getirmiş olduğu hükümleri ve tüm zamanları kapsaması bakımından diğer bütün ilahi kitaplardan ayrılır.

Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de, hem insanlığın bozulan düzenini getirdiği hükümlerle düzeltmek istemiş, hem de manası, üslubunun inceliği ve eşsizliği ile müminlere rahmet ve gönüllere şifa olmuştur. Ayrıca önceki ümmetlerin başından geçen ibret dolu hadiseleri anlatması yönüyle insanların dikkatini çekmiş, ümitsizliğe, sıkıntılara düşen insanlar için bir ümit kapısı olduğunu her zaman vurgulamak istemiştir. Bu özelliği ile Allah'ın iman eden kullarına en büyük armağanı, peygamberimizin en büyük mucizesidir.

Yüce kitabımızın her harfinde ayrı bir hikmet, her ayetinde ayrı güzellik, her süresinde farklı öğütlerle karşılaşırız. Kehf suresinde de bizler için önemli mesajlar verilmektedir. Kur'an'da anlatılan kıssalar ile nazil olduğu dönemde ümitsizliğe düşen insanlar Allah tarafından teselli edilmek istenmiş, kıssaların ibret verici öyküleri asırlar boyunca güncelliğini korumuş, günümüz insanının bir takım manevi sorunlarına çözüm özelliği taşımıştır.

Kur'an-ı Kerim, sureleri nazil olduğu yer açısından mekki ve medeni olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Kehf suresi de, Mekke döneminde Ğaşiye Suresinden sonra nazil olmuştur. 28, 31, 101 ayetlerinin Medine'de indirildiği rivayet edilse de ayetlerin üslubu ve muhtevası bu rivayetlerin sıhhati konusunda şüphelidir.[1] Sure bu adını, 9-26. Ayetlerde geçen Ashab-ı Kehf kıssasındaki kehf (mağara) kelimesinden almıştır. Tamamı 110 ayetten ibaret olan Kehf suresi ayrıca iki bahçe sahibi, Hz. Musa-Hızır, Zülkarneyn kıssalarını da içermektedir.

---

[1] İlyas Üzüm, "Kehf Suresi", **D.İ.A.**, Ankara: T.D.V., 2002, c.25, s.18

E-Kehf Suresinin Nüzul sebebi

Kehf Suresinin ayetlerinin içerdiği manalara bakıldığında Mekke döneminin sonlarına doğru nazil olmaya başladığı anlaşılmaktadır.

Hz. Muhammed (a.s.)'e peygamberlik görevinin verilmesi ile beraber Mekkeli müşriklerin eziyetleri başlamış, zaman zaman inanan ve şirke karşı çıkan insanların hayatlarına kastedecek boyutlara ulaşmıştı. Hz. Muhammed'in tek tesellisi kendisine destek olan değerli eşi, müminlerin annesi Hz. Hatice ve sevgili amcası Ebu Talip idi. Mekke döneminin sonlarına yaklaşılırken "Hüzün Yılı" olarak bilinen senede efendimiz, önce sadık eşi Hz. Hatice'yi kaybetmiş, arkasında da çok sevdiği amcası Ebu Talib ölmüştü. Bütün bunların yanı sıra bir de Ebu Leheb'in Mekke yönetiminin başına geçmesi neticesinde işkenceler arttı.[2] Bu surede ele alınan konulara bakıldığı zaman işkenceler yapılmasına rağmen henüz Habeşistan'a hicretin gerçekleşmediği bir dönemde nazil olmaya başladığı anlaşılmaktadır.[3]

Nüzul sebebi ile ilgili şöyle bir rivayet vardır: Peygamberlik konusunda bilgisi olmayan Mekke müşrikleri Hz. Peygamber'in peygamberlik iddiası ile ilgili araştırma yapmak için kıssacılığı ile tanınan Nadr b.Haris ile Ukbe b.Muayt'ı Yahudi alimlerine gönderdiler. Bu alimler onların, de Hz. Muhammed'e Ashab-ı Kehf, yeryüzünün doğusunu ve batısını gezen kişi ve ruh konularında soru sormalarını istemiş[4], eğer bunları bilirse kendisine iman etmelerini tavsiye etmişlerdi. Efendimiz, sorularına bir gün sonra cevap vereceğini kesin bir ifade ile bildirmiş, inşaalah demeyi unutmuştu.[5] Bunun üzerine yüce Allah kendisine on beş gün sonra cevap vermiş, Peygamberimizi Kehf Sure'si 23- 24. ayetlerle uyarmış, böylece de Kehf Suresinin ilk ayetleri nazil olmuştur.

"Allah'ın dilemesine bağlamadıkça hiçbir şey için yarın yapacağım deme. Bunu unuttuğun takdirde Allah'ı an ve : "Umarın Rabbim beni, doğruya bundan daha yakın olan bir yola iletir" de."[6]

---

[2] İbrahim Sarıçam, **Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı**, 2.b, Ankara: T.D.V., Yay., 2004, s.107
[3] Ebu'l Al'a Mevdudi, **Tefhimü'l Kur'an**, 2.b., Tercüme Kurulu: Muhammed Han Kayani, Yusuf Karaca, Nazife Şişman, İsmail Bosnalı, Ali Ünal, Hamdi Aktaş, İstanbul: İnsan Yay., 1996, c.5, s.158
[4] Elmalılı Muhammet Hamdi Yazır, **Hak Dini Kur'an Dili**, İstanbul: Azim Dağıtım, 2007, c.5, s.376
[5] Üzüm, "Kehf Suresi", **D.İ.A.,** c.25, s.188
[6] Kehf,18/ 23-24

Sonuç olarak söyleyebiliriz ki; Kehf Suresi, müşriklerin sordukları sorulara mukabil indirildiği gibi, yukarıda geçen ayetten de anlaşılacağı üzere Allah'a tevekkül etme konusunda efendimiz ve müminler uyarılmıştır. Bu uyarı ilerleyen bölümlerde daha detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

F- Kehf Suresinin Konusu

Kehf Suresi Allah'a hamd ile başlayan beş sureden biridir. Bu sureler Fatiha, En'am, Kehf, Sebe ve Fatır sureleridir. Bu surelerin hepsi yüce Allah'ın büyüklüğünü ve kutsiyetini ifade ve onun azamet, kibriya, celal ve kemal sıfatları ile başlar.[7]

Bu surenin büyük kısmını kıssalar teşkil etmektedir. Önce Ashab-ı Kehf kıssasına yer verilmektedir. Arkasından iki bahçe sahibinden bahsedilmektedir. Sonrada Hz. Adem ve Şeytan'ın hikayesine kısaca temas edilmektedir. Surenin ortalarında Hz. Musa ve Hızır yolculuğu, surenin sonlarına doğru da Zülkarneyn kıssası anlatılmaktadır.[8]

Hamd ile başlaması bakımından En'am suresine bağlı, kitap kelimesi ile başlaması bakımından da Al-i İmran, A'raf, Yusuf, Ra'd, Hicr, İbrahim surelerinin devamı mahiyetindedir. Altıncı ayeti ile Şura suresini müjdelemekte, 45.ayeti ile Bakara, A'raf ve İsra suresine bağlıdır. İşlediği konuları itibarı ile Kehf suresi, yukarıda zikredilen diğer sureler ile bir dantel meydana getirmektedir.

Bu surede dünya hayatının bütün güzelliklerinin bir imtihan vesilesi olarak insana verildiği üzerinde durulmaktadır. Ayrıca Ashab-ı Kehf olgusu anlatılırken, öldükten sonra dirilme, değişim ve maddi değerlerin izafiliği, yani zamana göre görecelik işlenmektedir.

Hz. Musa ve kendisine Ledün ilmi verilen kişinin kıssası incelenirken olayların veya olguların görüntüsü ile taşıdıkları sırların sezgisel manada kavranması, sabır ve eğitim-öğretimde öğretmen-öğrenci ilişkileri incelenmektedir.

Çift boynuzlu anlamına gelen Zülkarneyn kıssası işlenirken, tehlikeli insanların topluma nasıl sızıp ahlaki değerleri, her alandaki dengeleri nasıl alt üst ettikleri,[9] cahil

---

[7] İbn Cerir et-Taberi, **Taberi tefsiri**, çev. Mehmet Keskin, İstanbul: Hikmet Neşriyat, 2006, c.3, s.342
[8] Seyyid Kutub, **Fizilal'il Kur'an**, 3.b., çev. Emin Saraç, İ.Hakkı Şengüller, Bekir Karlıağa, İstanbul: Çelik Yay., 1993, c.9, s.3
[9]Bayraktar Bayraklı, **Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri**, İstanbul: Bayraklı Yay., 2007, c.11, s.429

insanların onlara karşı hiçbir tepkide bulunmadıkları, bu tip insanların toplumu nasıl fesada uğrattıkları anlatılmaktadır.

Bu surenin işkencelerin had safhaya ulaştığı bir zamanda gelmesi, inananların metanetini arttırmış, müşriklerin aleyhine bir durum ortaya çıkarmıştır. Çünkü sorulan üç soru Hıristiyanlık ve Yahudilik tarihi ile ilgili olduğundan Hicaz bölgesinde pek bilinmemekte idi. Bu sorular Peygamberin gayb bilgisine sahip olup olmadığı için sorulmuş, bu sorulara cevap verilmekle kalınmamış, Mekke'de süren İslam'la küfür arasındaki çatışmada müminlerin elini kuvvetlendirmiştir.[10]

Genel olarak ifade etmek gerekirse, surenin muhtevası yedi bölümde ele alınmaktadır. İlk bölümde insanlara doğruyu anlatıp iman edenlerin ve salih amel işleyenlerin ilahi rahmete erecekleri, inanmayanların ise içine düşecekleri şiddetli azaptan bahsedilmektedir. Allah'ın hamd edilmeye layık olduğu anlatıldıktan sonra O'na çocuk edinme isnadında bulunanların büyük yalancılar olduğu zikredilmektedir.[11]

İkinci bölümde putperest bir kavme karşı tevhid inancını savunan bu sebeple işkencelere maruz kalmaktan, inançlarından döndürülmekten ve öldürülmekten korkan mağara arkadaşlarının kıssaları anlatılmaktadır.

Üçüncü bölümde dünya hayatı ve ahiret hayatının bir karşılaştırması iki bahçe sahibinin karşılıklı konuşması ile işlenip, inananların öğüt almaları için dünya hayatının geçici olduğu, her şeyin Allah'ın takdirine bağlı, birer övünme ve imtihan vesilesi olduğu üzerinde durulmaktadır.

Surenin dördüncü bölümünde Hz.Adem (a.s.) ve şeytan arasındaki mücadele, Şeytan'ın Adem'e secde etmemesine değinildikten sonra, beşinci bölümde Hz. Musa ile kendisine ledün ilmi verilen kulun buluşması ve yolculuğu anlatılmaktadır.

Altıncı bölüm Zülkarneyn kıssasını anlatılmaktadır. Zülkarneyn'in yeryüzünde yaptığı yolculuk, karşılaşılan insan manzaralarından bahsedilmektedir. Yedinci bölümde Allah'ı ve ahiret gününü inkar edenlerin muhatap olacakları azabı anlatırken, iman edip iyi

---

[10]Mevdud-i, s.148
[11] H.Tahsin Emiroğlu, **Esbab-ı Nuzül**, Konya: Can Kitapevi, 1990, c.7, s.259

davranışlardan bulunanların ise Firdevs cennetine girecekleri belirtilmekte, ilahi ilim ve hikmetin enginliğine işaret edilmektedir. Sure, rablerine kavuşmayı ümit edenlerin, O'na ortak koşmaksızın iyi ve erdemli iş yapmalarının şart olduğunu bildiren ifadelerle sona ermektedir.[12]

[12]Üzüm, "Kehf Suresi", **D.İ.A.,** c.25, s.189

I. BÖLÜM

KEHF SURESİ KISSALARI: ASHAB-I KEHF, İKİ BAHÇE SAHİBİ, MUSA-HIZIR KISSALARI

1.KISSA HAKKINDA GENEL BİLGİ

1.1.Kıssa Nedir

Bir kısmı Türkçemize de geçmiş olan kıssa, kasas, kısas, ve bunların değişik fiil kalıpları Arapça "kaf-sad" kökünden türemiştir. Kuran'da toplam 26 ayette 30 kez bu kökten türeyen kelimeler kullanılmıştır.

Arapların bu kökten türettikleri kelimelerde, "bir şeyin ardına düşmek, ardınca gitmek" bunlarla doğrudan veya dolaylı ilişkisi bulunan anlamların kastedildiği görülmektedir.[13]

Arapça'da "KASASA" kökünden gelen "kassa" fiili aynı kökten olan "kassa" veya bu anlamdaki kelimelerinin lügat anlamları incelendiğinde üç temel anlam ihtiva ettiği görülmektedir.

a-Bir kimsenin izini sürüp adım adım takip etmek anlamındadır. "Hemen geldikleri yoldan izleri üzerine geri döndüler"[14]

b-Bir adama bir sözü beyan edip bildirmek anlamındadır. "Biz sana onların haberlerini hak ile (gerçek olarak) anlatıyoruz"[15]

c-Bir şeyi makasla kesmek, kırkmak anlamında kullanılmaktadır.

Kıssa kelimesi bunların dışında "anlatmak, hikâye etmek" anlamına da gelmektedir. Kur'an açısından bakıldığında "hikaye etmek" anlamı eksik kalmaktadır. Çünkü hikaye, anlam açısından incelendiğinde gerçekleşmemiş ya da gerçekleşmesi mümkün olmayan

---

[13] Muhammed Abay, **Kur'an Kıssaları,** İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007, s.11
[14] Kehf, 18/ 64
[15] Kehf, 18/13

olayları da ihtiva eder. Kur'an, kıssaları geçmişte yaşanmış fakat insanlar tarafından unutulmuş, insanlara hatırlatma veya ibret aldırma amacı ile anlatılır.[16]

Kur'ani anlamda kıssa denildiğinde ise şunları anlamaktayız: Allah'ın insanlara ve cinlere gönderdiği son ve en mükemmel ilahi mesajı ihtiva eden Kur'anı Kerim'in: *"Andolsun ki peygamberlerin kıssalarında aklı olanlar için ibretler vardır. Kur'an uydurulabilen bir söz değildir. Fakat kendinden önceki kitapları tasdik eden, inanan milletlere her şeyi açıklayan, doğru yolu gösteren bir rahmet ve rehberdir"*[17] mealindeki ayetten de anlaşılacağı üzere yalan ihtimali ve hayalin karışması mümkün olmayacak bir tarzda tarihin derinliklerinde kaybolmuş, unutulmuş veya bazı izleri insanlığın hafızalarında yerlerini koruyabilmiş hadiselerin; muhataplara, adeta olaylara yeniden canlılık vererek anlatılmasıdır.[18]

Biz de bu tanımlamalardan yola çıkarak şöyle genel bir tanım yapabiliriz: Kıssalar geçmişte yaşanmış ve unutulmaya yüz tutmuş olayları, insanlara ibret için tekrardan hatırlatan, insanların fıtri özelliklerini belirterek dikkatlerini yoğunlaştırmak üzere anlatılan olaylardır.

Kıssa insanlığın varlığıyla beraber başlamıştır. İnsanlığın uzun hayat yolculuğunda gördüğü rüyaların ve karşılaştığı olayların devirden devire, kuşaktan kuşağa, beldeden beldeye aktarılmasıdır. Kıssaların varlığı demek, insanın tarihteki varlığının bir izi ve göstergesinin var oluşu demektir. İnsan geleceği düşünürken, ona hazırlanırken, yaşadığı geçmişten, geçmişin olay ve hatıralarından, gördüklerinden istifade eder. Böyle olunca da kıssalar tarihin her döneminde insanlar tarafından dikkatle irdelenmiş, bütün semavi dinlerde yerini almıştır.

Cahiliye döneminde Arapların hayatlarına, edebiyat ve şiirlerine baktığımızda, adeta ferd ve millet olarak yaşadıkları tarihi olayları ve hayatlarını yansıttıklarını gözlemek

---

[16] Mahmut Zengin, **Din eğitimi Açısından Karun Kıssası Işığında İnsanın Özellikleri**, İstanbul: M.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2004, s.4
[17] Yusuf, 12/111
[18] Zengin, s. 4

mümkündür. Her vesilede kıssaları anlatıp, kimi zaman ibret konusu, bazen iftihar kaynağı, bazen de şecaatlerini ortaya koyma vesileleri olarak yad etmişlerdir.[19]

Kehf Suresindeki kıssalar cahiliye Araplarının Peygamberimize, Ashab-ı Kehf, ruhun bilgisi ve Zülkarneynin kıssalarını sormaları üzerine yüce Allah tarafından onların haberlerinin Efendimize verilmesi üzerine nazil olmuştur.

Bundan da anlaşılıyor ki cahiliye döneminde kıssacılık son derece popüler olmasının yanında, olayların hayal ve mitolojiden uzak, tarihte nasıl meydana geldiyse o şekilde gerçeğe uygun anlatıldığı dikkati çekmektedir.

Kıssa türünün insanlıkla beraber doğmasına, tarihi süreç içerisinde meydana gelmesine rağmen kıssalar, gerek dünyada gerekse Arap toplumunda Kur'an'ın nazil olmasına kadar gerçek anlamda bilinmiyordu. Kıssalar, ancak Kur'anın indirilişiyle beraber insanlığın kültürü ve edebiyatına kazandırılmıştır. Bu kıssaların batıya geçişi özellikle Fars edebiyatı sayesinde olmuştur. Yapılan tercümeler sonucu Batı dünyası da bu kıssalarla tanışmıştır.[20]

1.2.Din Eğitiminde Kıssa Metodu

İnsan geleceğe hazırlanırken yaşadığı geçmişten, karşılaştığı olaylardan ve hatıralardan, gördüklerinden yararlanmış; özellikle kendisini etkileyen, düşündüren, sevindiren, korkutan olayları muhafaza etmiştir. Zaman zaman bunu hafızasında canlandırmış ve çevresindekilere anlatmıştır. Bazen de bunları çeşitli malzemelerle nakşederek sonraki nesillere aktarılması sağlanmıştır.[21]

İslam Dini'nin temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'de kıssaların geniş yer tutması da üzerinde düşünülmesi gereken bir husustur. Tarihi olaylar, insanların dikkatini her zaman açık tuttuğu ve insanların ibret alma yönü düşünüldüğünde bu kıssaların yüce kitabımızda yerlerini bulmasının son derece doğal olduğu anlaşılmaktadır.

---

[19] Zengin, s.7
[20] Zengin, s.9
[21] Abay, s.27

İnsanların geçmişte yaşayan milletlerin bilgilerini doğru yollardan öğrenme merakı bu gün olduğu gibi tarihin her döneminde kendini göstermiştir. Kıssalar insanlara ümit, sabır, teşvik, destek, rahatlama, huzur vb. anlayışları kazandırdığından, din eğitimi bilimi de kıssa anlatımını bir metot olarak kullanmıştır. Din eğitiminde kullanılan kıssa metodu ile bireyde hedeflenen davranış değişiklikleri gerçekleştirilmek, birey tarafından içselleştirilmesi istenilen değerler kazandırılrmak amaçlanmıştır.

Kur'anı-ı Kerim'de bulunan kıssaların üsluplarına ve zamanlamalarına bakıldığında bu metodun yüce Allah tarafından öncelikle peygamberlerini eğitmek için kullanıldığı anlaşılmaktadır.[22] Allah peygamberini eğitirken şöyle buyurmuştur: *"Peygamberlerin başlarından geçenleri anlattığımız her şey senin gönlünü pekiştirmemizi sağlar"*[23]

Kıssa metodunun Kur'an-ı Kerim'de kullanılan metotlar arasında önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu sayede mazideki önemli olaylar ahenkli bir şekilde ortaya konulur. İnsanlar, geleceğe bakış açısını belirlemek maksadı ile yakın ve uzak tarihi bilmek zorundadır. Çünkü tarih geçmişten geleceğe akan bir nehir gibidir. Tarihini iyi bilen istikbale güvenle bakabilir.[24]

Bu metodu en çok Peygamberimizin kullandığını görmekteyiz. Efendimiz, bazen geçmiş milletlerin başlarından geçen ibret verici olayları anlatarak ashabını eğitirdi. Bu kıssalar, onları dinleyenlerin gönüllerinde müspet tesir bırakır, insanları yönlendirmede son derece etkili olurdu.[25]

Kıssa ya da hikaye ile eğitim metodunun insanın güzelliğe uzanan sanat ruhunu ortaya çıkarması, hassasiyetinin çoğalması, ruh alemi ve kainat hakkında tefekkürü geliştirmesi, insan aklını hadiselerden ibret alan, hidayeti arama, sapıklıktan uzak tutma düşüncesine sevk etmesi mümkündür.[26]

---

[22]Abdülfettah Ebu Gudde, **Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammet ve Eğitim Metotları**, Çev. Enbiya Yıldırım, İstanbul: Yasin Yay., 2009, s.187
[23] Hud, 11/120
[24]M.Faruk Bayraktar, **İslam Eğitiminde Öğretmen-Öğrenci Münasebetleri**, 7.b, İstanbul: İFAV. Yay., 2008, s.48
[25] Ebu Gudde, s.187
[26] Bayraktar Bayraklı, **İslam'da Eğitim**, 7.b, İstanbul: Bayraklı Yay., 2002, s.211

Kıssa metodu insan fıtratına en uygun eğitim metodudur. Çünkü onda sıkıcılık yoktur. Bir olay etrafında tali olaylar verir. Psikolojik olarak en uzun dikkatin 17 dakika olduğu düşünülürse kıssa ile eğitimde olaydan olaya geçmekle dağılan dikkatler toplanmış olur.

Kıssalar kolay hatırlanır. Eğitimin "bütünlük" ilkesi bakımından anlatılan konunun kıssada bütünleştirilmesi hatırlamayı kolaylaştırır. Kıssalar mücerret konuları somutlaştırılması bakımından da genelde eğitimde, özelde ise din eğitiminde önem kazanır.

Kıssa ile eğitimde duyu organlarına hitap edildiğinden daha kalıcı ve eğiticidir. Bu durum günümüzde öğrenme psikolojisinin önemli bulgularından olan "ne kadar çok duyu organına hitap edilirse o kadar kalıcı olur" kuralına uygundur. Bu sebeple gerek halk gerekse eğiticiler bu metoda önem verirler.[27]

2.ASHAB-I KEHF (MAĞARA ARKADAŞLARI)

2.1.İnsanın Gençlik Çağının Özellikleri

Ashabı Kehf kıssasından bahsetmeden önce alanımız gereği ve konunun daha iyi anlaşılması bakımından öncelikle kıssaya konu olan kişilerin genel yapılarından bahsetmek yerinde olacaktır. Bu yüzden ilk olarak Ashab-ı Kehf kıssasının kahramanı olan gençlerden ve onların genel özelliklerinden bahsetmeye çalışacağız.

2.2.Gençlik Çağının Mantıklı ve Tutarlı Oluşu

İnsanlar hayatları boyunca çok çeşitli dönemlerden geçer. Bu dönemlerin en verimlisi ve en hızlı olanı şüphesiz ki gençlik yıllarıdır. Çünkü kişiler ergenlikle başlayan bu dönemde çocukluğundan gelen bir takım özellikleri bırakarak yetişkinliğe doğru yol alır. Bu dönemin en önemli özelliği somut düşüncelerden sıyrılarak soyut düşüncelerin başlamış olmasıdır.[28] Çünkü gençlik dönemlerinde zihinsel süreçler, kısaca varsayımlar kurmak, diğer olasılıkları düşünmek ve mantıksal sonuçlar çıkarmak şeklinde işlemektedir. Tezimizde ele aldığımız Ashab-ı Kehf'in putlara tapma teklifini reddetmeleri, Allah'a şirk koşanlara "*Bizim kavmimiz Allah'tan başka ilah edindiler, onların ilah olduklarına dair*

---

[27] Bayraktar, s.51
[28] Turgay Gündüz, **İslam Gençlik ve Din Eğitimi**, İstanbul: Düşünce Kitap Evi, 2003, s.152

açık bir delil getirseler di ya !"[29] serzenişleri, yapılması gereken şeylerin açıkça dile getirilmesi, gençlik döneminde istenilen şeylerin gerekçelerinin mantıklı ve tutarlı olması gerektiği anlamını ifade etmektedir.[30]

2.3.Soyut Düşünme ve Tenkit Başlar

Gençlerde soyut düşünce ile dini şuurun uyanışı başlar. Zihinsel süreçlerin ortaya çıkması ile Allah'a iman yönelimi ortaya çıkar. Yani gençler çocukluktan gelen, insana benzeyen Allah düşüncesinden sıyrılmaya başlar.[31] İçinde oldukları gelişim döneminin özellikleri arasında bulunan ülkücülük, mükemmeliyetçilik eğilimi bu yönelimi destekler. Bununla birlikte aynı özellikler gençlerin mevcut sosyo-kültürel yapıyı ve değerleri tenkit ve sorgulamaya tabi tutmalarına neden olur.[32] Bu dönemde dini uyanış ve bilinçlenme, geleneksel değerlere karşı tenkit, tepki, şüphe ve güvensizlik tutumlarının gelişmesi, yeni dini arayış ve tercihlere yönelme, geçici ya da uzun süreli dine ilgisizlik ya da dini bir grubun ve cemaatin içerisinde kendini bütünüyle dine verme gibi davranış eğilimlerinin varlığını hissettirdiği bir süreç olarak yaşanmaktadır.[33]

2.4.İdealizm Ruhu

Tarihi süreç incelendiğinde gençlerin Allah'ın dinine önemli katkılar sağladığı görülmektedir. Çünkü gençlerin sahip olduğu idealist ruh ve düşünce yapısı, yüksek sentezler yapabilme gücüne sahip olma, gerçeğe ulaşma merakı toplumun öteden beri kabul ettiği batıl ve sapık inançları bertaraf eder. Mesela tezimize konu olan mağara arkadaşlarının durumu incelendiğinde tehditlere ve zorlamalara rağmen inançlarından vazgeçmeyen kişilerin gençlerden oluşması, Firavun'a inanç noktasında karşı çıkanların ekseriyetinin gençlerden teşekkül etmesi, Peygamberimize ilk iman eden kişilerin genelinin gençlerden oluşması son derece anlamlıdır.[34]

---

[29] Kehf, 18/15
[30] Gündüz, s.152
[31] Hüseyin Peker, **Din Psikolojisi**, İstanbul: Çamlıca Yay., 2003, s.171
[32] Gündüz, s. 153
[33]Hayati Hökelekli**, Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi**, İstanbul: Dem Yay., 2007, s.12
[34] Gündüz, 155

2.5.Hakikate Ulaşma Azmi

Gençlik döneminde bireyler olayları akıl ve mantık çerçevesinde değerlendirmeye çalışırken, haksızlıklara ve şiddete karşı çıkar, adaletli davranılmasını isterler. Ergenlik döneminin başlaması ile birlikte gencin, zihinsel, sosyal ve ahlaksal değerlere karşı ilgisi yoğunlaşır. Hz. peygamber zamanındaki gençlerin durumu da böyledir. Hz. Peygamber döneminde İslamiyet'e giren gençlerin tutumu şirkin getirdiği adaletsizlik, zulüm ve ahlaksızlığa karşı bir direniştir.

Ayrıca bu dönemde sorumluluk bilinci de gelişir. Efendimiz önemli görevleri gençlere vermiştir. Mesela, Hz. Ali, Zeyd b. Sabit, Usame b.Zeyd, Abdullah b. Amr. b.As, Abdurrrahman b. Afv, Abdullah b. Mes'ud, Muaz b. Cebel gibi genç sahabilere önemli askeri ve siyasi görevler vermiştir.[35]

Bütün bu açıklamalardan sonra şu sonuca ulaşabiliriz: Toplumların, genç kitleleri iyi bir şekilde yetiştirmeleri her zaman gelecek için en önemli yatırımdır. Gençlerin çocukluktan gençliğe geçiş dönemleri iyi işlenip, gençler milli, manevi ve dini değerler bakımından iyi eğitilir, sapık inançlar ve düşüncelerden arındırılır ve uzak tutulursa, o toplumların gelecekleri umut dolu ve aydınlık olacaktır.

2.6. Ashab-ı Kehf Kıssası ve Hikmetleri

Tarihi olaylar ve kıssalar insanların ibret almaları ve hayatlarını bu doğrultuda şekillendirmeleri için her zaman incelenme konusu olmuştur. Yüce kitabımız, insanları uyarmak ya da tarihi olaylardan dersler vermek için geçmiş ümmetlerin olaylarını birçok yerde anlatarak insanların dikkati çekmek istemiştir. Ashab-ı Kehf kıssası da bunlardan biridir.

Ashab-ı Kehf kıssasının özünü teşkil eden ölümden sonra dirilişin bir misali olan uzun süre mağarada uyuyup yeniden uyanma hadisesi, İslam'ın dışındaki diğer bazı dinler ve çeşitli efsanelerde de yer almaktadır. Hindistan'da bir tek kişinin uzun süre uykuda kalması olayına rastlandığı gibi, Hint kutsal kitaplarından Muhabharata'da yedi kişinin, peşlerinde bir de köpek olduğu halde riyazet için krallığa ve dünyaya yüz çevirdikleri

[35] Gündüz, s.177

nakledilmektedir. Yahudilik'te ise Talmut'da Honi ha- Me'aggel adlı şahsın yetmiş yıl, Abimelek'in de altmış altı yıl uyuduktan sonra uyandıklar hikaye edilmektedir.[36] .

Çalışmamızda zikredilen Ashab-ı Kehf mağara halkı, mağara arkadaşları demektir.[37] Kalpleri Allah aşkı ile yanan bir grup gencin inançları uğruna gösterdikleri mücadelenin bir adıdır. Kur'an-ı Kerim'in 18.suresi adını bu yiğitlerden almıştır. Surenin 9-26. ayetleri bu yiğitlerden bahseder. Kuran-ı Kerim'de bazı olaylarla ilgili değişik rivayetlerde bulunulduğu gibi bu kıssa ile ilgili de özellikle sayıları, yeri ve zamanı ile ilgili çeşitli rivayetlerde bulunulmuştur. Biz çalışmamız gereği rivayetlerden ziyade Ashab-ı Kehf kıssasının insanlara neler kazandırması gerektiği üzerinde duracağız.

. Tarihi süreç içerisinde insanlar tevhit inancı yerine Allah ile aralarında aracı kabul ettikleri taştan ve değişik madenlerden yapılan nesnelere tapınıyor, şirk bataklığında kıvranıyorlardı. Eski Roma imparatorlarından Decius (Dakyanus 201-251) da putperestliği benimseyen ve Hıristiyanlığı inanç sistemi olarak kabul edenleri şiddetli bir şekilde cezalandıran bir hükümdardı. Decius, putperestliğin revaçta olduğu Efes'e gelir ve burada bulunanların putlara kurban kesmelerini ister ve Hıristiyanlığı benimseyenlerin öldürüleceğini duyurur. O zamana kadar imparatorluk sarayında yaşayan ve Hıristiyanlığı benimseyen bir grup genç, imparatorun huzuruna getirilir. Baskıya rağmen putlara kurban kesmeyi reddeden gençlere, inançlarından dönmeleri ve putperestliği kabul etmeleri için süre tanınır. İmparatorun şehirden ayrılması üzerine gençler, Anchilus dağına çıkarak bir mağaraya gizlenirler. Bu arada gençlerden biri olup biteni öğrenmek hem de yiyecek almak üzere şehre iner. Kısa bir süre sonra Efes'e gelen imparator gençlerin huzuruna getirilmesini emreder. Bunu duyan Diomedes, arkadaşlarına imparatorun emrini haber verir ve bunun üzerine gençler ilahi bir lütuf üzerine mağarada uyuya kalırlar. Gençleri bulamayan kral babalarını çağırtır ve gençlerin Anchilus dağında bir mağaraya sığındıklarını öğrenir. Bunun üzerine imparator, gençlerin diri diri gömülmeleri için mağaranın kapısının kayalarla kapatılmasını emreder. Theodere ve Refinus adlı iki

---

[36] İsmet Ersöz, "Ashab-ı Kehf", **D.İ.A.**, Ankara: T.D.V. Yay., 1991, c.3, s.465
[37]Komisyon, **Dini Kavramlar Sözlüğü**, Ankara: T.D.V. Yay., 2006, s.35

Hıristiyan, gençlerin isimlerini ve hikayelerini bir kurşun levhaya yazarak mağaranın girişine asarlar.[38]

Muhtelif rivayetlere göre 158, 197 veya 307 yıl sonra imparator II. Theodosius (Hıristiyanlığı benimsemiştir) zamanında papaz Theadore öncülüğünde ölüden sonra dirilişi inkâr eden bir akım baş gösterir. Hıristiyanlık akidesini benimseyen imparator bu gelişmeden rahatsız olur. Bu sırada Allah, mağaranın bulunduğu yerin sahibi Adolius'un hatırına sürüleri için bir ahır yapma fikrini getirir. Bu maksatla mağaranı ağzını kapatan taşlar kullanılır ve mağara yeniden açılır. Tanrı gençleri uyandırır. Bu sırada gençler sadece bir gece uyuduklarını zannederler ve Decius tarafından öldürülecekleri korkusuna kapılırlar. Önceden olduğu gibi Diomedes'i şehre gönderirler. Şehrin kapısının üzerinde haç görünce çok şaşırır ve buranın gerçekten Efes olup olmadığını sorar. Daha sonra Decius zamanındaki parayla yiyecek satın almak ister. Esnaf gencin getirdiği bu parayı görünce hazine getirdiğini zannederler ve bu hazineyi paylaşmanın planlarını yaparlar. Bu haber yayılınca birçok insan Diomedes'in etrafını sararlar. Şehirdeki papaz ve vali onu sorguya çeker. O da başlarından geçenleri anlatır ve arkadaşlarını görmeleri için onları mağaraya davet eder.

Derken, Efesliler tepeye tırmanır ve orada gençlerin hikayesini anlatan iki kurşun levhayı bulurlar. Daha sonra mağaraya giren halk, gencin arkadaşlarının sağ ve salim olduğunu görür. Bu haber imparator Theodosius'a iletilir ve o da mağaraya gelir. Gençlerden biri yeniden dirilmenin gerçek olduğunu göstermek için tanrının kendilerini derin uykuya daldırdığını ve kıyametten önce uyandırdığını söyler. Daha sonra gençlerin hepsi ölüm uykusuna yatarlar. Bu olayın hatırası üzerine oraya bir bazilika yapılır.[39]

Hıristiyan kaynaklarına göre bu olay Efes'te cereyan etmiştir. 1926'da Avusturya Arkeoloji Enstitüsü tarafından bölgede yapılan kazılardan sonra, Panayır Dağı'nın doğu yamacında bulunan kalıntıların V. yüzyılın ortalarında Ashab-ı Kehf adına yapılan bazilika olduğu ileri sürülmüştür. Ancak Hıristiyanlıkta yedi uyurlara nisbet edilen başka yerlerde bulunmaktadır.

---

[38] Mustafa Öztürk**, Kıssaların Dili**, Ankara: Ankara Okulu Yay., 2010, s.316
[39] Öztürk, 317

Efes'in yedi uyurlarını sayısı Grek Batı geleneğinde de yedi olarak kabul edilmektedir. Jacgues de Sarug'a nisbet edilen ve Süryanice yazılan vaazlarda ise bu sayı sekiz olup Hıristiyan kaynaklarında farklı zikredilmiştir.

Hıristiyanlarca, yedi uyurun II. Theodosius'un saltanatının otuz sekizinci yılında bulunduğu ve hadise IV. yüzyılın başında çeşitli kaynaklarca bilindiğine göre, imparator Decius zamanında (250) uykuya daldıkları kabul edildiği taktirde, bunlar mağarada 200 yıl kalmış olmalıdırlar. Bu sure 307 kabul edildiğinde ise Decius'tan önce vuku bulmuş olmalıdır.

Yedi uyurlar kıssasının gerçek olup olmadığı Batıda da tartışılmıştır. Olayın tarihine ilk karşı çıkan Beronius'tur. Tillemont ve Honigmann ise Efes'te yedi bozulmamış cesedin bulunmasını tarihi bir gerçek olarak kabul etmektedir. Diğer taraftan Hıristiyanlıktaki yedi uyurlar kıssasını ilk defa Süryaniler'in naklettiği, kıssanın asıl hedefi olan ölüm sonrası dirilişin IV. yüzyılın ilk yarısından itibaren Süryaniler arasında tartışıldığı göz önünde bulundurularak Hıristiyanlık'taki bu kıssasın doğu menşei olduğu da ileri sürülmektedir.[40]

Yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'de ise bu olay şöyle anlatılır:

" Sen, yoksa Kehf ve Rakim Ehlini bizim şaşılacak ayetlerimizden mi sandın?

O gençler, mağaraya sığındıkları zaman, demişlerdi ki: "Rabbimiz, Katından bize bir rahmet ver ve işimizde bize doğruyu kolaylaştır (bizi başarılı kıl).

Böylelikle mağarada yıllar yılı onların kulaklarına vurduk (derin bir uyku verdik).

Sonra iki gruptan hangisinin kaldıkları süreyi daha iyi hesap ettiğini belirtmek için onları uyandırdık.

Biz sana onların haberlerini bir gerçek (olay) olarak aktarıyoruz. Gerçekten onlar Rablerine iman etmiş gençlerdi ve Biz de onların hidayetlerini artırmıştık.

---

[40] Ersöz "Ashab-ı Kehf", **D.İ.A.,** 3.c, s.466

Onların kalpleri üzerinde (sabrı ve kararlılığı) raptetmiştik; (Krala karşı) Kıyam ettiklerinde demişlerdi ki: "Bizim Rabbimiz, göklerin ve yerin Rabbidir; İlah olarak biz O'ndan başkasına kesinlikle tapmayız, (eğer tersini) söyleyecek olursak, andolsun, gerçeğin dışına çıkarız."

"Şunlar, bizim kavmimizdir; O'ndan başkasını ilahlar edindiler, onlara apaçık bir delil getirmeleri gerekmez miydi? Öyleyse Allah'a karşı yalan uydurup iftira düzenden daha zalim kimdir?"

(İçlerinden biri demişti ki:) "Madem ki siz onlardan ve Allah'tan başka taptıklarından kopup-ayrıldınız, o halde, (dağlara çekilip) mağaraya sığının da Rabbiniz size rahmetinden (bolca bir miktarını) yaysın ve işinizden size bir yarar kolaylaştırsın."

(Onlara baktığında) Görürsün ki, güneş doğduğunda mağaralarına sağ yandan yönelir, battığında onları sol yandan keser-geçerdi ve onlar da onun (mağaranın) geniş boşluğun dalardı. Bu, Allah'ın ayetlerindendir. Allah, kime hidayet verirse, işte hidayet bulan odur, kimi saptırırsa onun için asla doğru-yolu gösterici bir veli bulamazsın.

Sen onları uyanık sanırsın, oysa onlar (derin bir uykuda) uyumuşlardır. Biz onları sağ yana ve sol yana çeviriyorduk. Köpekleri de ön ayaklarını uzatmış yatıyordu. Onları görmüş olsaydın, geri dönüp onlardan kaçardın, onlardan içini korku kaplardı.

Böylece, aralarında bir sorgulama yapsınlar diye onları dirilttik (uyandırdık). İçlerinden bir sözcü dedi ki: "Ne kadar kaldınız?" Dediler ki: "Bir gün veya günün bir (kaç saatlik) kısmı kadar kaldık." Dediler ki: "Ne kadar kaldığınızı Rabbiniz daha iyi bilir; şimdi birinizi bu paranızla şehre gönderin de, hangi yiyecek temizse baksın, size ondan bir rızık getirsin; ancak oldukça nazik davransın ve sakın sizi kimseye sezdirmesin."

"Çünkü onlar üzerinize çıkıp gelirlerse, sizi taşa tutarlar veya dinlerine geri çevirirler; bu durumda ebedi olarak kurtuluş bulamazsınız."

Böylece, Allah'ın vaadinin hak olduğunu ve gerçekten kıyametin, kendisinde şüphe bulunmadığını bilmeleri için (şehir halkına ve sonraki insan kuşaklarına) onları buldurmuş olduk. (Onları görenler) Kendi aralarında durumlarını tartışıyorlardı, (bir kısmı) dedi ki:

"Onların üstüne bir bina inşa edin, Rableri onları daha iyi bilir." Onların işine galip gelen (sözleri geçen)ler ise: "Üstlerine mutlaka bir mescid yapmalıyız" dediler.

(Sonra gelen kuşaklar) Diyecekler ki: "Üç'tüler, onların dördüncüsü köpekleridir." Ve: "Beştiler, onların altıncısı köpekleridir" diyecekler. (Bu,) Bilinmeyene (gayba) taş atmaktır. "Yedidirler, onların sekizincisi köpekleridir" diyecekler. De ki: "Rabbim, onların sayısını daha iyi bilir, onları pek az (insan) dışında kimse bilemez." Öyleyse onlar konusunda açıkta olan bir tartışmadan başka tartışma ve onlar hakkında bunlardan hiç kimseye bir şey sorma.

Hiçbir şey hakkında: "Ben bunu yarın mutlaka yapacağım" deme.

Ancak: "Allah dilerse" (inşaallah yapacağım de). Unuttuğun zaman Rabbini zikret ve de ki: "Umulur ki, Rabbim beni bundan daha yakın bir başarıya yöneltip-iletir."

Onlar mağaralarında üç yüz yıl kaldılar ve dokuz (yıl) daha ilave ettiler.

De ki: "Ne kadar kaldıklarını Allah daha iyi bilir. Göklerin ve yerin gaybı O'nundur. O, ne güzel görmekte ve ne güzel işitmektedir. O'nun dışında onların bir velisi yoktur. Kendi hükmünde hiç kimseyi ortak kılmaz"[41]

Bu kıssanın nerede, ne zaman olduğu ve mağara arkadaşlarının sayıları konusunda kesinlik bulunmamaktadır.[42] Kur'an-ı Kerim'de onların sayılarının ve mağarada ne kadar kaldıklarının ancak Allah tarafından bilindiği bildirilmiş, yeri konusunda ise herhangi bir bilgi verilmemiştir. Zaten önemli olan kıssaların teknik yönlerinden ziyade ne gibi hikmetler içerdiğinin ve ne gibi mesajlar verildiğinin iyi anlaşılmasıdır.

Ashab-ı Kehf kıssasında bizim için önemli mesajlar ve hikmetler içermektedir. Bunların açıklamalarını yapmaya çalışalım:

Öncelikle kıssaya konu olan kişilerin gençler olduğu iyi anlaşılmalıdır. Toplumların istikbali ancak gençlerin iyi eğitilmesi ve onların enerjilerini harekete geçirmekle mümkün

---

[41]Kehf, 18/ 9-26
[42] Ahmet Efe**, Çocuklar ve Gençler İçin İslam Ansiklopedisi**, Ankara: Akçağ Yay., 1991, s.38

olabilir. Çünkü onlardaki o enerji ve idealizm toplumdaki haksızlıklara[43], zorba yönetimlere karşı bir güçtür.

Bu kıssada ön plana çıkan bir başka nokta ise bu gençlerin güzel ahlakın birer temsilcileri olmalarıdır. Çünkü şirk, bütün insani değerleri ortadan kaldıran, ahlaksızlığı yaygınlaştıran başlıca sebeptir. Bu sebeple şirk, en büyük ahlaksızlık sayılmaktadır. Peygamberimiz şirk ile mücadele etmiş, güzel ahlakı yerleştirmek için vefatına kadar çalışmıştır. Lokman suresindeki ilk ahlaki öğüt Kur'an'ın üzerinde sıklıkla durduğu şirk konusudur.[44]

"*Bir vakit Lokman oğluna öğüt vererek şöyle demişti: Yavrum Allah'a ortak koşma. Çünkü Allah'a ortak koşmak çok büyük bir zulümdür"*[45] Burada şirkin hem ahlaki bir sorun hem de büyük bir zulüm olduğu üzerinde durulmaktadır. Yüce kitabımızda birçok ayet şirkten bahseder ve şirki yeryüzünden silmek için geniş çapta bir mücadele içine girer. Şirk, tevhit inancına fırsat vermemektedir. Halbuki bütün zulmü ve haksızlıkları ortadan kaldıracak yegane inanç tevhit inancıdır.[46] İşte gençlerin de mücedelesi zulme ve haksızlığa karşı bir direniştir ve tevhidi savunma şekli ile olmuştur.

Gençlerin mağaraya sığınmaları bize başka şeyler de anlatmaktadır. Ayette geçen rüşt kelimesi çıkış yolu, başarı, kolaylık anlamına gelmektedir.[47] Demek ki gençlerin istediğine Cenab-ı Allah'ın karşılık vermesi ile mağarada bir eğitim faaliyeti başlamıştır. Çünkü zorba toplumlarla mücadele ancak eğitim ve bilgi ile yapılabilir. Zulmün ve haksızlığın karşısında mücadelede bulunmak için bazen toplumdan uzaklaşmak gerekir. Bu yüzden bizim de mağaramız evimizdir. Bizler de toplumun sıkıntılarından uzak durmak için mağaramız olan evlerimize çekilip tevekkül ve tefekkür edebiliriz. Hz. peygamber toplumun huzursuzluklarından ve sıkıntılarından kaçmak için Hira mağarasına sığınmış, orada tevekkülde ve tefekkürde bulunması ile de rabbine yönelmiştir.

Bu kıssanın bize işaret ettiği noktalardan birisi de ölümden sonra dirilişin hak olmasıdır. O günde olduğu gibi günümüzde de bazı kimseler öldükten sonra dirilişi inkar

---

[43] Gündüz, s. 154
[44] Demirci, s. 220
[45] Lokman, 31/13
[46] Demirci, s. 222
[47] Bayraklı, **Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri,** c.11 s.444

etmekte, ölümle her şeyin son bulacağı düşüncesini savunmaktadır. Bu kıssada olduğu gibi Kur'an-ı Kerim'in pek çok ayetinde bu insanlar şöyle uyarılmaktadır:

"Allah'ı nasıl inkâr edersiniz ki, ölü idiniz sizleri diriltti. Sonra sizleri yine öldürecek, sonra yine diriltecek, sonra da döndürülüp ona götürüleceksiniz"[48]

*"Yahut o kimse gibisini (görmedin mi) ki, bir şehre uğramıştı, altı üstüne gelmiş, ıpıssız yatıyordu. "Bunu bu ölümünden sonra Allah, nerden diriltecek?" dedi. Bunun üzerine Allah onu yüz sene öldürdü, sonra diriltti, "Ne kadar kaldın?" diye sordu. O da: "Bir gün, yahut bir günden eksik kaldım." dedi. Allah buyurdu ki: "Hayır, yüz sene kaldın, öyle iken bak yiyeceğine, içeceğine hen*üz bozulmamış, *hele eşeğine bak, hem bunlar, seni insanlara karşı kudretimizin bir işareti kılalım diyedir. Hele o kemiklere bak, onları nasıl birbirinin üzerine kaldırıyoruz? Sonra onlara nasıl et giydiriyoruz?" Böylece gerçek ona açıkça belli olunca: "Şimdi biliyorum ki, Allah her şeye kadirdir." Dedi"*[49]

"Bir zamanlar İbrahim de: "Ey Rabbim! Ölüleri nasıl dirilttiğini bana göster!" demişti. Allah: "İnanmadın mı ki?" buyurdu. İbrahim: "İnandım, fakat kalbim iyice yatışsın diye istiyorum." dedi. Allah buyurdu ki: "Öyle ise kuşlardan dördünü tut da onları kendine çevir, iyice tanıdıktan sonra (kesip) her dağın başına onlardan birer parça dağıt, sonra da onları çağır, koşa koşa sana gelecekler ve bil ki, Allah gerçekten çok güçlüdür, hüküm ve hikmet sahibidir."[50]

" Ahiret'e inanmayanlara da can yakıcı bir azap hazırlamışızdır."[51]

"Birde onlar dediler ki: "Sahi biz bir kemik yığını ve kokuşmuş bir toprak olmuşken yepyeni bir yaradılışla diriltileceğiz öylemi?"

Deki: "ister taştan olun ister demir. İsterse aklınıza imkansız gibi görünene herhangi bir yaratık!"Diyecekler ki: "Biz hayata kim döndürecek" Deki: "sizi ilk kez

---

[48] Bakara, 2/28
[49] Bakara, 2/259
[50] Bakara, 2/260
[51] İsra, 17/10

yaratan" Bunun üzerine onlar da alaylı bir tarzla başlarını sallayacaklar ve "Ne zamanmış o diyecekler. Deki:"yakın olsa gerek"[52]

Yukarıda geçen ayetler ölümden sonra dirilişin hak olduğuna işaret eden ayetlerden sadece bazılarıdır. Çünkü yeniden dirilme düşüncesi bir bakıma insanın bu dünyada nefsine uyarak yapmaya meyilli olduğu birçok kötülüğün önüne geçer. Yani her ne yapılırsa yapılsın muhakkak hesap verileceği ve dönüşün tekrardan yaratana olduğu inancını canlı tutar.

"Onlar başlarına bir musibet geldiğinde "biz O'na aidiz ve O'na döndürüleceğiz" derler."[53]

"Kim zerre miktarı iyilik işlerse karşılığını bulacak, kim zerre miktarı kötülük işlerse karşılığını bulacaktır"[54]

Ashab-ı Kehf kıssası geliş zamanı ve verdiği mesajlar açısından incelendiğinde Hz. Peygamber ve ashabına bir teselli ve şirke karşı mücadele halinde olanların erişecekleri mükafat açısından son derece önem arz etmektedir. İman, küfür ve şirk mücadelesi her çağda olduğu gibi, günümüzde de yaşandığı için müminlerin ders alması gereken kıssaların başında gelmektedir.

3.İKİ BAHÇE SAHİBİ

İnsan dünyaya bir takım sorumluluklarla ve görevlerle gönderilmiştir. Bu sorumluluk ve görevini Cenab-ı Allah *" Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım."*[55] ayeti ile genel olarak ifade etmiştir.

Yüce Allah insanı bu dünyada çeşitli şekillerde imtihan eder. ***"**Mal ve oğullar, dünya hayatının süsüdür. Bakî kalacak olan iyi ameller ise, Rabbinin katında, hem sevap*

---

[52] İsra, 17/49, 51
[53] Bakara, 2/156
[54] Zilzali, 99/7-8
[55] Zariyat, 51/56

hem de ümit yönünden de daha hayırlıdır."[56] Bu ayetten anlaşılacağı üzere mal-mülk ve evlat bu dünyanın süsü ve imtihan vesilesidir.

Kehf Suresi'nde geçen iki bahçe sahibi kıssasında (Kehf,18/32-44), her şeyin Allah'ın iradesi ve emriyle gerçekleştiği, bütün mülkün sahibinin Allah olduğu, malı-mülkü, güç ve kudreti Allah'ın verdiği, bunların bazen bir imtihan, bazen de ilahi hikmet gereği geri almasının kaçınılmaz olduğu işlenmesi bakımından son derece önemlidir.

Bu kıssa hayata ve mala farklı iki bakışı sunmaktadır. Biri, dünya malından bir şeye sahip olmadığı halde iman ve İslam bakış açısını yitirmeden dünya malına dikkatle bakan ve onu doğru bir şekilde ölçüp değerlendiren mümin bir adamın bakışıdır; diğeri de Allah'ın güzel iki bahçe verdiği nankör adamın bakışıdır. Allah, ona iki bahçe vermiş, bahçelerin etrafı hurmalıklarla çevrilmiş, ağaçlar arasında ekinler bitmiştir. Yüce Allah, kafir adamın her iki bahçesine bolca ürün vermiş, hiçbir mahsulü esirgememiştir. Adam, birden sahip oluğu dünya malıyla gözü dönmüş, bunun her şey olduğunu sanmış, Allah'ı ve ahiret gününü unutmuş, mümin arkadaşına karşı gururlanarak tepeden bakmaya başlamış, hem Allah'ın hem insanların yanında kendini ondan değerli ve üstün görmüştür. Arkadaşıyla konuşup tartışarak, kasılıp böbürlenerek "Benim malım da, adamlarım da seninkinden fazladır" demiştir. Çünkü üstünlük ve erdemin mal ve eşya ile olduğunu, malı ve çevresi sebebiyle insanların yanında daha saygın olduğunu, onların gözünde taraftarlarının daha çok ve makamının daha üstün bulunduğunu sanmıştır. Bahçesine gitmiş, kendine yazık ederek ve küfründen dolayı kalbi körelmiş olarak bahçeye girmiş, bahçenin kalıcı ve sürekli olduğunu, onun her şey olduğunu, kıyametin veya yeniden dirilişin olmadığını sanmış ve "bunun yok olacağını ve kıyametin kopacağını sanmıyorum" demiştir. Öyle de olsa, rabbime kavuşacak olursam, bundan daha iyisini bulurum, diriliş ve kıyamet gerçek olup rabbime döndürülecek olsam bile, onun yanında ikram ve bolluk içinde olacağım ve orada bana bu bahçeden daha güzelini verecek, çünkü dünyada bana ikram ve ihsanda bulunarak bu bahçeyi vermiş, bu ikram ve ihsana layık olduğuma göre kendisine döndürülecek olursam, orada da bana daha çok mal verecektir, demiştir. Ama mümin arkadaşı iman ve İslam'ın verdiği ölçüye bakmış, zengin kafir arkadaşının sahip

[56] Kehf, 18/46

olduğu mal ve servete aldanmamış, karşısında ezilmemiş, korkup susmamış, aksine gerçeği gören ve kendisine güvenen sağlam ve doğru mantıkla kendisiyle konuşmuştur.

Onunla konuşarak: Seni topraktan, sonra bir damla sudan yaratan, sonra adam şeklini vereni mi inkar ediyorsun? Halbuki o Allah benim rabbimdir, rabbime hiçbir kimseyi ortak koşmam, demiştir. Allahın kendisine yaptığı büyük iyiliği görmesini ve geçici şeylerle aldanmamasını öğütlemiş, "Bahçene girdiğin zaman Maşallah! Güç ve kuvvet ancak Allah'tandır" demen gerekmez mi? diye öğüt vermiştir. Onu, küfrün azgınlık ve şımarıklığın, bahçe ve içindekilerle aldanmanın kötü sonucundan sakındırmış, Allahın o bahçeyi yok etmeğe ve yerin dibine geçirmeye kadir olduğunu, küfür ve azgınlığının, taşkınlık ve şımarıklığının sonucu olarak kendisini cezalandırmaya gücünün yettiğini söylemiş, bahçesini yerle bir edecek, içindeki üzüm, hurma ve ekinleri yok edecek, bitkisiz kaygan bir çamur haline getirecek bir fırtınanın gelmesini, iki bahçe arasındaki ırmağın Allahın emri ile, onu geri getirmeye gücü yetmeyecek şekilde, yere batmasını beklemesini söylemiştir. Yüce Allah, kafir ve facir adama itaatsizlik ve küfrünün cezasını vermiş, verdiği nimetlerini yok etmiş ve mümin arkadaşının belirttiği gibi bahçesindeki her şeyi yerle bir eden bir fırtına göndermiş.

Kafir adam pişmanlığın yarar sağlamadığı bir zamanda pişman olmuş, her şey yok olduktan ve bahçe yerle bir olduktan sonra ona sarf ettiği emeğe içi yanarak, Allah'a daha önce inanıp şükretmediğine pişman bir şekilde: "Keşke rabbime kimseyi ortak koşmasaydım" demiştir. Gerçeği gören mümin adam ise kafir günahkar adamın bu öyküsü, imanın bir meşalesi, ders ve ibret belgesi olarak kalmıştır.

Kur'an, kafirin kaybederek yok olduğunu, kendisine ve bahçesine Allah'ın azabı geldiği zaman ona yardım edecek ve koruyacak, ondan Allahın azabını savacak hiçbir ordu, hiçbir parti, hiçbir kuvvet veya hiçbir topluluk bulamadığını, onun için helak olup gittiğini, dünyasını da, ahiretini de yitirdiğini bildirmiştir. İşte burada egemenlik ve kudret, gerçek olan Allah'ındır. Kazanan ve mutlu olan, başarılı kılan, destekleyen, koruyan ve zafere götüren olarak Allah'ın kendisiyle beraber olduğu Allah'ın sevdiği kişidir. Bu geçici dünya malından az bir şey verse bile, kafir ve facir adamla konuşup tartışan mümin adam gibi, kendisine iman, güven, üstünlük, mutluluk, rahatlık ve gönül huzuru vermesi yeterlidir. Dünyanın tümü geçicidir. İçindeki mal, eşya ve çocuklar onun süsüdür. Kafir adamın bahçesinin yok olduğu gibi hemen yok olan bir süs! Kalıcı olan şeyler ise, salih

amellerdir. Gerçeği gören mümin adamın gördüğü gibi, kalıcı olan salih ameller Allah'ın yanında emel ve mükafat bakımından daha iyidir. İnsanların yapacağı şey, iki örnekten birini; gerçeği gören mümin adam örneği veya taşkın ve aldanmış kafir adam örneği. Ancak insanlar imanın, küfür, azgınlık ve şımarıklığın sonucunu gördükten sonra yapacakları bu tercihin sonucuna da katlanmaları gerekir.[57]

Bu kıssa hayatta karşılaşabileceğimiz iki adam profilini bize anlatıyor. Çünkü her zaman iman ile küfrün mücadelesine şahit olacağımız gibi, bir de dünya hayatına tamah eden, inanmayan insan ile her şeyin Allah'tan geldiğine ve Allah'a gideceğine inanan mümin şahsiyetlerin profili hayatımız boyunca bizlerin karşısına çıkabilir.

3.1.İki Bahçe Sahibi Kıssası ve Hikmetleri

3.1.1.İnsanda Bulunmaması Gereken Bir Vasıf Kibir

Kıssada üzerinde durulması ve bize ibret olması gereken ana başlık kibir olmalıdır. Kibir şeytanın cennetten kovulmasına sebep olan, bazı insanları felakete sürükleyen manevi bir hastalıktır. *"Hani rabbim demişti ki ben çamurdan bir insan yaratmaktayım. Onu tasviye edip, düzeltip de ona ruhumdan üfledim. O'na derhal secde edin. Bunun üzerine meleklerin hepsi secde ettiler. Yalnız iblis etmedi, büyüklük tasladı ve kafir oldu.Allah "Ey iblis o benim kudretimle yarattığıma secde etmene engel ne oldu?kibirlenmek mi istedin,yoksa yüksek derecedekilerden mi oldun?"dedi.İblis dedi ki: "Ben ondan daha hayırlıyım.Beni ateşten O'nu topraktan yarattın". "Allah, hemen oradan çık. Artık oradan kovulanlardan oldun" dedi"*[58]

Hz. Lokman (a.s.)'ın, oğluna verdiği ahlaki öğütlerden bir tanesi de kibirden uzak durması idi. "Yersiz bir gurura kapılarak insanlara üstünlük taslama ve yeryüzünde küstahça gezip durma. Unutma ki Allah böbürlenerek küstahlık yapanları sevmez."[59] şeklindeki ahlaki öğütte ifadesini bulan kibir, daha başka yerlerde de kınanan, reddedilen bir davranıştır.[60]

---

[57] Abdülfettah Halidi Salah, **Kur'an Öyküleri**, 2.b., Çev. İbrahim Sarmış, Konya: Kitap Dünyası Yay., 2005, c.2, s.41

[59] Lokman, 21/18
[60] Demirci, s.246

Bu ayetlerden anlaşıldığı üzere şeytan kibirlenmesi ve Adem (a.s)'a kendini üstün görmesi neticesinde cennetten kovulmuş ve de lanetlenmiştir.[61] Demek ki kibir insanı bu dünyada ve ahirette felakete sürükleyen manevi hastalıkların başında gelmektedir. Peygamber Efendimiz kibir konusunda uyarılarda bulunmuştur. Peygamberimiz: "Size cehennemliklerin kim olduğunu bildireyim mi? Bütün katı yürekliler, varlıklı cimriler ve büyüklük taslayanlardır" şeklinde uyarıda bulunmuştur.[62]

3.1.2.Tevekkül ve Meşiet Anlayışı

Kıssada üzerinde durulan bir başka nokta tevekkül vurgusudur. Bu konuda Cenab-ı Allah Peygamberimizi uyarmış *"Hiçbir şey için Allahın dilemesi dışında "Ben yapacağım" deme."Ancak Allah dilerse yaparım" de ve unuttuğun vakit Allah'ı an ve "Umarım rabbim beni doğruya daha yakın olana eriştirir" de.*[63] Şurası muhakkak ki hareket ve her kıpırdanış insana can veren her nefes Allahın iradesine bağlıdır. Gayb perdesi de insanoğlunun yüzüne örtülüdür. İnsan ondan ötesini asla bilemez.[64] Yani bir insan peygamber de olsa ancak kendisine bildirildiği kadarıyla haberdar olur. Kıssamızda da mümin şahsiyet kafir adama tevekkül etmesini tavsiye etmiş ve ona *"Kendi bağına girdiğin zaman: "Bu Allah'tandır, benim kuvvetimle değil, Allah'ın kuvveti ile olmuştur, deseydin ya! Her ne kadar beni, malca ve evlatça kendinden az görüyorsan da."* [65] demişti.

Kehf Suresi'nin ilk kıssası olan Ashab-ı Kehf kıssası ile iki bahçe sahibi kıssasının ortak noktası her iki durumda da ahiret inancının reddedilmesidir. Ahiret hayatını reddeden bir topluluğun ortaya çıkması neticesinde Cenab-ı Allah Ashab-ı Kehf'i uyandırmış, ölümden sonra dirilişi onlara göstermiştir.[66] İki bahçe sahibinin öyküsünde de kafir ve kibirli adam malına, mülküne ve evlatlarına güvenmesi ile ahireti reddetmiştir. İki bağın sahibinin ayrıca başka geliri de vardı. Bundan dolayı bu adam arkadaşı ile münakaşa ederken *"Ben malca senden daha zengin ve insan sayısı bakımından senden daha üstünüm" der. Adam bu şekilde bağına girerek kendine zulmetti ve "Bunun hiç yok olacağını sanmıyorum" dedi."Kıyametin kopacağını da zannetmem. Şayet rabbimim*

---

[61] Mehmet Soysaldı, **Kalbin Manevi Hastalıkları**, Ankara: Bizim Büro Basım Evi, 2006, s.179
[62] Ebu Zekeriyya Yahya b. Şeref el- Muri İmam Nevevi, **Riyazü's-Salihin,** Çev. Salih Uçan İstanbul: Çelik Yay., 2002, c.1, s.394
[63] Kehf, 18/23-24
[64] Kutub, c.9 s. 412
[65] Kehf, 18/39
[66] Öztürk, s.318

huzuruna götürülürsem muhakkak orada bundan daha hayırlı bir sonuç bulurum" dedi"[67] Dolayısıyla Kehf Suresi'nde yapılan uyarılar ile inkar eden cahiliye toplumu uyarılmak sureti ile dünya nimetlerinin geçiciliği, baki olanın ahiret yurdu olduğu vurgulanmak istenmiştir.

4.MUSA-HIZIR YOLCULUĞU VE HİKMETLERİ

4.1.Ledünni ilim

Hz. Musa ve Hızır (a.s) arasındaki yolculuk asırlar boyunca anlatılmış ve bu kıssadaki hikmetlerin anlaşılması için üzerinde düşünülmüştür. Öncelikle bu kıssanın iyi anlaşılması için üzerinde yoğunlaşılan "ledünni ilim" kavramının iyi anlaşılması ve üzerinde düşünülmesi gerekir. Çünkü Hz. Musa'nın yolculuğa başladığı rivayet edilen Hızır'a Cenab-ı Allah "*Biz O'na katımızdan bir rahmet ve tarafımızdan bir ilim öğretmişizdir"*[68] ayeti ile "ledünni ilim" verildiği vurgulanmıştır.

Cenab-ı Allah, Alak Suresi'nin ilk ayetlerinde "oku" emrinin yanı sıra insana bilmediklerinin kendisi tarafından öğretildiğini ve sonsuz ilim sahibinin kendisi olduğunu bildirmektedir. "*Yaradan Rabbinin adıyla oku. O insanı alakadan yarattı, O rabbinki kerem sahibidir, insana bilmediklerini öğretir"*[69] Buradan anlaşılmaktadır ki insan ilmi kendi çabası ile öğrenebildiği gibi Hz.Allah'ın kendisine bildirdiği kadarıyla da elde edebilir.

Sözlükte bilmek, "şuurda hasıl olmak, sağlam ve kesin bir biçimde birşeyin gerçeğini bilme" anlamına gelir.[70] Yüce kitabımız Kur'anı Kerim'de ve hadislerde ilim öğrenen ve cahilliklerinden sıyrılanlardan bahsetmiştir. "*Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?*[71]*"* ayeti ilim sahibi insanları cahillerden ayırmakta, *De ki: "Rabbim, ilmimi arttır"*[72] nasıl dua etmemiz gerektiğini öğretmekte, *"Allah'tan ancak alim kulları hakkıyla korkar"*[73] ayeti ile de bilen, öğrenen insanların Allah korkusunu tam olarak yaşayacakları ifade edilmektedir. Peygamberimiz (s.a.v.) "Şu iki şey için imrenilir. Adamın birine Allah

---

[67] Kehf, 18/33-36
[68] Kehf, 18/65
[69] Alak, 96/1-5
[70] **Dini Kavramlar Sözlüğü**, s.310
[71] Zümer, 39/39
[72] Taha, 20/114
[73] Fatır, 35/28

mal vermiştir sonrada hak yolunda kullandırmıştır. Bir de Allah birine bilgi vermiştir, onu da gereği gibi yerine getiriyor ve öğretiyordur"[74] buyurmakla ilim sahibi olmanın, öğrenmenin ve öğretmenin gıpta edilecek bir durum olduğu bildirilmektedir.

Ledün, tasavvufta Allah'tan vasıtasız gelen bilgi, ilhamı ifade etmektedir.[75] Allah'ın "nezdimizden bir ilim bahşettiğimiz" mealindeki daha önce zikrettiğimiz ifade mutasavvıflar tarafından özel bir ilim olarak algılanmış ve entelektüel bir çaba sarf etmeksizin doğrudan doğruya Allah'tan geldiğine inanılan bu ilim, Allah'ın bilgisi ve sırları, hakikat ilmi, batın ilmi, gaybi ilim anlamlarında kullanılmıştır.[76]

Müfessir Bursevi, "Nezdimizden bir ilim bahşettiğimiz" ifadesinin yalnızca gaybi ilimlere ve O'nun izni ile gaybtan haber vermeye veya batın ilmine mahsus bir mana taşıdığı kanaatindedir. İnsanların kendi çabaları ile elde ettiği ilimlere ledünni ilim denilmez. Ledünni ilim herhangi bir dış vasıta olmaksızın doğrudan kalbe ilka edilen ilimdir.[77]

Burada üzerinde durulan ledünni ilim, ayrıca bütün peygamberlere vahy yoluyla öğretilen ilimdir ve vahiy yani Allah katındadır. Fakat burada dikkatle üzerinde durulması gereken kişiye özel ilimdir. Hz. Musa, ilimlerden bambaşka bir ilim demek kastı ile bu ilmin, Allah tarafından öğretilen ilimlerden özel bir ilim olduğunu anlatmıştır ki, ayetteki kıssalar karinesi ile tefsir bilginleri bunu "Gayblar ilmi ve gizli ilimlerin sırları" diye tefsir etmişlerdir.[78]

Kısacası ledünni ilimden anlaşılan o ki Cenab-ı Allah'ın sadece veli kullarına bahşettiği, çalışma neticesi ile elde edilemeyen, direkt kalbe ilham edilen, zaman zaman açıklanması zor, kişiye özel gayb bilgisi ya da hikmetli bilgilerdir.

---

[74] İmam Nevevi, s.718
[75] **Dini Kavramlar Sözlüğü**, s.396
[76] Necmettin Şahinler, **Hz. Musa İle Yürümek,** 3.b., İstanbul: İnsan Yay., 2011, s.73
[77] Öztürk, s.205
[78] Elmalılı, c.5, s.415

4.2.Kıssada Adı Geçenler

4.2.1.Hz. Musa (a.s.)

Hızır-Musa yolculuğunu anlatmaya başlamadan önce kıssada adı geçen şahsiyetlerle alakalı genel bilgi vermenin, kıssanın anlaşılması açısından faydalı olacağı kanaatini taşımaktayız. Öncelikle kıssada açıkça ismi zikredilen Hz. Musa (a.s) ile alakalı genel bilgiler verilecektir.

Hem Yahudilik ve Hıristiyanlık hem de İslam'a büyük bir peygamber ve İsrailoğuları'nı Firavun'un zulmünden kurtarıp hürriyete kavuşturan büyük bir liderdir. Hakkında Ahd-i Atik'in Tevrat dışındaki bölümleriyle Ahd-i Cedid'de kısmen bilgi bulunmakla birlikte onunla ilgili yegâne kaynak Tevrat ve Kur'an'dır. Tevrat'ın hemen hemen tamamı Hz.Musa ve önderliğini yaptığı İsrailoğulları'nın tarihinden ibarettir. Yaşadığı döneme ait diğer kaynaklarda kendisinden söz edilmemekte, Kitab- Mukaddes'te onun dışında bu adı taşıyan başka bir kimse bulunmamaktadır. Tevrat Musa'yı peygamberlerin en büyüğü olarak takdim eder. Bu husus, Maimonides'in tespit ettiği Yahudi amentüsünün bir iman esası olarak yer almıştır. Hz. Musa, Tevrat'a göre sadece ona ait bir nitelik olmak üzere Tanrı ile yüz yüze söyleşen, Tanrı'nın Sina'daki vahyine aracı olarak seçtiği esaret altındaki halkı kahinler melekutu ve mukaddes millet haline getiren eşsiz ve benzersiz bir kişidir. Musa, Kuran'da da adı en çok anılan peygamberdir.[79]

Yahudilikte Tevrat'a göre Musa, Levi kabilesinden Amram ve Yokebed'in oğludur. Mısır'da doğmuştur. Şeceresi Ya'kup oğlu Levi oğlu Kehat (Kohat) olu Amram olu Musa olup Amram babasının kız kardeşi ile evlenmiş (Yahudi inancına göre o dönemde hala ile evlenmek yasak değildi) bu evlilikten Miryam, Harun ve Musa dünyaya gelmişti. Buna göre Musa'nın hem anne hem de babası Levi soyundandır. Üç kardeşin en büyüğü Miryam, en küçüğü de Harun'dan üç yaş küçük olan Musa'dır.[80]

Tevrat'a göre Musa, Yahudiler'e Firavun'un eziyetlerinin arttığı bir zamanda dünyaya geldi. Firavun, Yahudi neslinin artmasını engellemek için her doğan erkek çocuğunu öldürtüyordu. Bu esnada Musa dünyaya geldi. Bu zulüm ortamında annesi onu

---

[79] Ömer Faruk Harman, "Musa", **D.İ.A**., Ankara: T.D.V. Yay., 2006, c.31, s.207
[80] Harman, "Musa" **D.İ.A.,** c.31, s.208

en fazla üç ay saklayabildi. Sonra onu ziftle sıvanmış bir sepete koyup ırmağa attı. Kız kardeşi Meryem onu takip ediyordu. Firavun'un kızı onu ırmakta buldu, onun bir İbrani çocuğu olduğunu anlayıp ona acıdı. Meryem, gelip çocuğu emzirmek üzere bir sütanne bulabileceğini söyleyince, Firavun'un kızı bunu kabul etti, çocuğun annesini getirdi ve çocuk ona teslim edildi. Çocuğa sulardan çekilmiş anlamına gelen "Moşe" (Musa) ismi verildi.[81]

Musa, gençlik döneminde Yahudilerin yanına gider, onların şikayetlerini dinlerdi. Bir defasında Mısırlılardan birinin bir Yahudi'yi dövdüğünü gördü. Yahudi'yi koruyarak Mısırlı'yı öldürdü. Olayın duyulması üzerine Midyan'a kaçtı, burada Midyan kahininin kızı ile evlendi. Kahinin sürüsünü otlatırken Tanrı'nın meleği Horeb'de bir çalı ortasında, ateş alevinin içinde onu gördü. Yanan çalının ateşi bir türlü bitmek bilmiyordu. Bunu görüp geri dönen Musa'yı çalının ortasında Tanrı çağırıp, ona Yahudileri Mısırdan çıkarma görevi verdi ve kardeşi Harun'u da kendisinse yardımcı yaptı.

Musa, Firavun'a gelerek Tanrı tarafından kendisine görev verildiğini ve Yahudileri Kenan diyarına götürmek istediğini söyledi. Firavun, buna karşı çıktı ve aralarında büyük bir mücadele başladı. Firavun, bütün sihirbazlarını topladı. Sihirbazlar bütün hünerlerini gösterdiler. Fakat Musa'nın asası büyük bir yılan olup, bütün sihirleri yuttu. Bütün bunlara rağmen Firavun Yahudiler'in Mısır'dan çıkmalarına izin vermedi. Bunu üzerine Rab Yahve, Mısır topraklarına bela vereceğini, insandan hayvana bütün yeni doğanların öldürüleceğini söyledi ve Mısır topraklarına on musibet verdi. Firavun bunun üzerine çıkmalarına izin verdi.

İsrailoğulları, Kızıl Deniz'e doğru yola çıktı. Bu arada sözünden dönen ve pişman olan Firavun, onları takip etmeye başladı. Kızıl Deniz'e gelince Musa, elindeki asayı denize uzattı, deniz yarıldı, İsrailoğulları geçti. Tekrardan elini uzattı, deniz eski halini aldı ve takip eden Firavun ve askerleri boğuldu.

Kızıl Deniz'i geçtikten sonra, Mara'da acı suyu içemeyen İsrailoulları için Allah, Musa'ya suya bir dal parçası atmasını istedi ve su tatlılaştı. Çölde yiyecek bitince İsrailoğulları Musa ve Harun'a söylenmeye başladı. Allah, göklerden ekmek yağdıracağını

[81] Günay Tümer, Abdurrahman Küçük, **Dinler Tarihi,** 4.b, Ankara: Ocak Yay., 2002, s.215

bildirdi. Musa'da onlara akşam üstü bıldırcın eti, sabah ta ekmek ile doyacaklarını söyledi. Gökten beyaz kırağı tanecikleri halinde "man" diye bilinen ilahi gıda yağdı. Kırk yıl man yediler. Sonra da su sıkıntısı çektiler. Allah, Musa'ya elindeki asası ile bir kayaya vurmasını emretti, Musa kayaya vurdu ve su fışkırdı.

İsrailoğulları, Mısır'dan çıkışın üçüncü ayında Sina'ya geldiler. Orada Tanrı, Sina Dağı'nda Musa'yı çağırarak, onlara verdiği nimetler karşılığında, İsrailoğulları'ndan iyi bir kavim olma sözü almak üzere, onu görevlendirdiğini bildirdi. Musa, emri yerine getirdi, sözü aldı ve rabbine bildirdi. Üçüncü gün, tanrı Sina Dağı'na ateş içinde indi, Musa'yı yanına çağırdı ve on emri verdi.

Musa, İsrailoğulları'nı çetin ve uzun bir mücadeleden sonra va'dedilen topraklara yaklaştırdı ve 120 yaşında iken öldü[82]

Hz. Musa'nın İslami kayakların tümünde İsrailoğulları'na gönderilen ve Firavunla mücadelesi Kur'an'da uzun uzadıya anlatılan peygamber Musa (a.s.) olduğu kabul edilmiştir.[83] Hz. Musa'nın soyu, Musab b.İmran, b.Yeshur, b.Kahis, b.Lavi, b.Yakup, b, İshak, b.İbrahim (a.s)' a dayanır. Kardeşi Harun (a.s)'dır ve kendisinden bir yaş büyüktür.[84]

Hz. Musa'nın Mısır'da Hz.İsa'dan yaklaşık 19 asır önce dünyaya geldiği rivayet edilir. Zamanında baş gösteren zulüm ve haksızlıklar nedeni ile annesi O'nu bir sandığa koyup Nil Nehri'ne bırakır. Beşik Firavun'un sarayının önünden geçerken zevcesi Asiye onu görür, saraya götürür ve Hz. Musa orada büyür. Kırk yaşına geldiğinde saraydan ayrılır ve kardeşi Hz. Harun ile beraber Mısır'dan çıkana kadar zalim Firavun'la mücadelede bulunur. Daha sonra Firavun'nun zulmünden kaçarak Kızıl Deniz'i geçerler. Denizin kapanıp Firavun'nun boğulması ve imanının kabul edilmemesi bu esnada olur. Hz.Musa'nın 128 yaşında Eriha Şehri yakınlarında vefat ettiği söylense de bu bilgi kesin değildir.[85]

---

[82] Tümer-Küçük, s.217
[83] Öztürk, s.178
[84] M. Asım Köksal, **Peygamberler Tarihi**, Ankara: T.D.V. Yay., 2007, c.2, s.7
[85] Emin Hirevi Muinüd'din **Altı Parmak Peygamberler Tarihi**, çev. Muhammed b.Muhammed Efendi, 10.b, İstanbul: Berekat Yay., 1994, s.844

Yahudiler Hızır-Musa kıssasında adı geçen kişinin Hz. Musa olduğunu kabul etmek istememişlerdir. Burada Musa adıyla kastedilen şahsın Musa b. İmran olmadığını, başka birinin olduğunu iddia etmişlerdir. Nitekim Buhari, Müslim, Tirmizi, Nesai ve diğer hadis kitaplarında rivayet olunduğu üzere Said b.Cübeyr şöyle demiştir: İbn Abbas'a dedim: Nevf-i Bükali, Hızır'ın arkadaşı olan Musa'nın, İsrailoğulları'nın peygamberi olan Musa olmadığı iddasında bulunuyor. Bunun üzerine ibn. Abbas : "Allah düşmanı yalan söylemiş" der ve bunun Hz. Musa (a.s) olduğunu Efendimizden naklederek anlatır.[86]

4.2.2. Hz. Musa (a.s.)'ın Genç Yoldaşı

İslam alimlerinin çoğunluğu, kıssada "Musa'nın Fetası" (yardımcısı ya da hizmetçisi) şeklinde müphem bir ifade ile anılan kişinin Yuşa b.Nun olduğu kanaatindedir.[87] Yuşa'nın bu şekilde anılma sebebi ise Arapça'da, genç yaştaki hizmetçiler için "feta" kelimesi kullanılır şeklinde izah edilmiştir. Ayette geçen "fetahu" kelimesini "genci, kölesi, adamı, delikanlısı" şeklinde tercüme edenler olmuştur. "Genç" kelimesine karşılık olarak yardımcı demek en doğrusu olacaktır. Müfessirler bu gencin Yuşa b. Nun olduğunda ittifak etmişlerdir ki bu zat Hz. Musa'nın yardımcısı konumundaki kişidir.[88]

Peki Yuşa b. Nun kimdir? Bunu açıklamak yerinde olacaktır. Tevrat'a göre Yeşu (Yuşa); İsrail oğulları kavminin on iki sıbtından biri olan Efraim sıbtından Nun adlı birinin oğludur. Efraim sıbtının özelliği Yusuf peygamber'in sulbünden gelmesidir. Yusuf peygamber Mısır'da yönetime geçtiği zaman Firavun tarafından Mısır'lı bir hanımla evlendirilir.[89] Ondan iki çocuğu olur. Büyüğünün adı Manasse diğerinin adı Efraim'dir. Ancak Yakup (a.s) İsrailoğulları geleneğinin tersine; kendisinin kutsanmasında olduğu gibi, İlk doğan Manesse'yi değil küçük olan Efraim'i kutsar."(Yakup) Bilirim oğlum bilirim; o da bir kavim olacak, o da büyük olacak; fakat küçük kardeşi (Efraim) kendisinden daha büyük olacak ve onun zürriyeti milletler cumhuru olacak ve o günde onları mübarek kılıp dedi: Allah seni efraim ve manesse gibi etsin diyerek İsrail sende hayır dua edecektir."[90]

---

[86] Elmalılı, c.5 s.410
[87] Öztürk, s.182
[88] Bayraklı, **Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri,** c.12, s.14
[89] **Kitab-ı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit,** İstanbul: Kitab-ı Mukaddes Şirketi, Tekvin, Bab 41/15
[90] **Kitab-ı Mukaddes,** Tekvin, Bab. 48/19

Yeşu, Yusuf sulbünden ve Yakup peygamberin kutsadığı Efraim sıbtından olmakla kudsiyet olarak da ayrı bir önem kesbettiği anlaşılmaktadır.

Asıl adı “Hoşea” olan Yeşu; İsrail oğullarının Mısır “Çıkış”ından sonra Hz. Musa’nın her an yanında ve onun hizmetinde bulunan bir kişidir.

Bunun yanı sıra “Çıkış” sonrası Amelekler ile yaptığı savaşlar ve istihbarat amacıyla yollandığı “Kenan” topraklarında gösterdiği başarılı faaliyetleri onun bu konularda Hz. Musa’nın en büyük yardımcısı olduğunu göstermektedir. Allah’a teslimiyeti ve Hz. Musa’ya olan sadakati yüzünden Musa (a.s) tarafından Yeşu olarak isimlendirilmiştir. ”Musa Nun oğlu Hoşea'ya Yeşu adını verdi.” [91]İbranice bir kelime olan Hoşea "Kurtuluş" anlamına gelmektedir.

Yuşa (a.s) peygamber olup olmadığı ile ilgili de rivayetler çeşitlilik arzetmiştir. Yuşa b. Nun için söylenenler, Hz. Musa’dan sonra İsrailoğulları’na liderlik yaptığı, salih, mümin ve takva sahibi bir adam olduğu, cihat ve savaş konusunda Allah’ın hükümlerine uyduğu ve Müslümanların gözünde Hz. Ebubekir’in konumu gibi bir konuma sahip olduğundan ibarettir.[92] Yuşa (a.s) Hz. Musa’dan sonra İsrailoğulları’nı yirmi yedi ya da yirmi dokuz yıl idare etti. Yuşa (a.s) yüz yirmi veya yüz yirmi altı yaşında iken vefat edip Efraim Dağı’na gömüldü[93]

4.2.3.Hz. Hızır (a.s.)

Kıssada söz konusu edilen bilge kişi İslami kaynaklarda “Hadır” diye anılmıştır. Hadır bir isim değil lakaptır. Arapça kaynaklarda “hadr” ve “hıdr” şeklinde kaydedilen ve İslam alimlerince Arapça kökenli kabul edilen kelime Türkçe’ye “Hızır” ve “hıdır” olarak geçmiştir. Hadır yeşil ya da yeşilliği bol olan yer anlamındadır.[94]

Bütün güvenilir hadis kitaplarında bu kulun isminin Hızır olduğu zikredilmiştir. Bazılarının İsrailiyyat’ın etkisi ile ifade ettikleri gibi onun isminin Elijah (İlyas) olduğunu düşünmemiz için hiçbir neden yoktur. Çünkü İlyas Peygamber Hz. Musa’dan yüzlerce yıl

---

[91] **Kitab-ı Mukaddes,** Sayılar, bab. 13/16
[92] **Abdulfettah Halidi,** s.162
[93] Köksal, c.2, s.122
[94] Öztürk, s.185

sonra doğduğu gerçeğini göz önünde bulundurulduğunda bu kişinin Hz. İlyas olduğu görüşünün yanlışlığı ortaya çıkmaktadır.[95]

Hz. Musa'nın buluşmak üzere gittiği salih kul Hızır'dır. Adı Kur'an'da belirtilmediği halde sahih hadislerle açıklanmıştır. Buhari ve Müslim'in rivayetlerinde Resülüllah onun adını açıklamıştır. Hızır adı verilmesine gelince; Buhari Resüllullah'ın şöyle dediğini rivayet eder: "Hızır adı verilmiştir. Çünkü üzerine oturduğu beyaz pösteki, kalktıktan sonra dalgalanan yeşil ota dönüşmüştür" Kuru otla kaplı bir toprak parçasına veya pöstekiye oturduğu, oturunca oranın canlandığı ve yeşil otla dolarak dalgalandığı, yani orada yeşil otların bittiği anlaşılmaktadır. Onun için yeşil ve yeşilliklerden gelen bir isim olan "Hızır" adıyla anılmıştır.[96] Bazı şarkiyatçılar tarafından Hızır kültünün arkasında bir takım ilkel dinlerde rastlanan bitki tanrısının bulunduğu iddia edilmişse de aslında İslam'daki Hızır telakkisinin bu inançlarla bir ilgisi yoktur. Hızır isminin menşei hakkında, yukarıdaki iddialara ilave olarak Ahd-i Atik'te yer alan "adı filiz olan adam" inancının da etkili olduğu da ileri sürülmüştür. Şarkiyatçıların bir kısmına göre Hızır kelimesi Arapça asıllı olmayıp, Gılgamış destanında yer alan Gılgamış'ın atası Hasistra veya Hasistra'nın Arapçalaşmış şeklidir. Friedlaender'e göre de Glaukos (yeşil) masalı ile alakalı olup bu efsane Arapça'ya uyarlanırken "hadır" şeklinde tercüme edilmiştir

Hızır'ın kim olduğu konusunda bir şey söyleyemiyoruz. Kur'an, sadece Kehf Suresinde Hz. Musa ile yaptığı yolculuktan söz etmektedir. Sahih hadislerde, Kur'an'da anlatılanlardan çok farklı şeyler nakledilmemektedir. Hızır'ın soyu, nesebi, doğumu, çocukluğu ve gençliği ile alakalı hiçbir şey bilinmemektedir. Hangi milletten olduğu, nerede ikamet ettiği, Hz. Musa ile yaptığı yolculuğun ardından nerede olduğu ile alakalı hiçbir bilgi yoktur Bazı İslam kaynaklarında Hızır'ın asıl adı ve soyu ile alakalı tartışmalı olmakla beraber rivayetler bulunmaktadır. Bu rivayetlere göre Hızır, Hz. Adem'in çocuklarından Kabil'in oğlu Hazrun veya Hz. Nuh'un oğlu Sam'ın torunlarından Belya b.Melkan yahut Hz. İshak'ın torunlarından Hazrun b. Amiya veya Hadır b. Fir'avun olduğu yahut Kur'an'da adı geçen İlyas veya Elyesa'nın Hızır'ın kendisi olduğu ileri sürülür. Bazı kaynaklarda ise babasının Fars, annesinin Rum olduğu kaydedilir.

[95] Mevdudi, c.3, s.187
[96] Abdulfettah Halidi, s.165

İbn-i Kesir, İslami kaynaklarda Hızır'ın gerçek adı olarak gösterilen Belya b. Melkan'ın aslında Kitap-ı Mukaddes'teki İlya'dan bozma olduğunu belirtmiş, bu görüşe dayanan A.J. Wensinc, A. Yaşar Ocak gibi araştırmacılar Hızır'ın asıl adının İlya, Arapçalaşmış şeklinin Belya olabileceğini ileri sürmüşlerdir. Ancak başta Kur'an-ı Kerim olmak üzere, hadis, tefsir ve tarih kitaplarında yer alan Hızır- İlyas tasvirlerine göre, İlya ve İlyas aynı kişi, Hızır ve İlyas ise farklı kişilerdir. Ayrıca bunların birlikte hareket ettiklerine dair bir bilgi de bulunmamaktadır. Buna göre halk dilindeki Hızı-İlyas telakkisinin sağlam bir temele dayanmadığı ortaya çıkar. [97]

Hızır (a.s) ile ilgili değişik rivayetlerde bulunulmuştur. Kimileri onun veli bir kul olduğunu iddia ederken, kimileri peygamber olduğunu söylemişlerdir. Tefsirci, usulcü, hadisçi ve tarihçilerden oluşan bir kısım alimler onun Hz. Musa ile yolculuğunu göz önünde bulundurarak O'nun peygamber olabileceğini ifade ederler. Peygamber olduğunu iddia edenler şu delilleri sıralamışlardır:

a-Yüce Allah'ın "kendisine bir rahmet verdiğimiz kullardan birini buldu" ayetinde geçen rahmet peygamberliktir ki Allah onu Hızır'a vermiştir.

b-Yine yüce Allah onun için "kendisine katımızdan ledünni ilim öğrettik" buyrulmaktadır. Yüce Allah ona bazı işlerin arka planını görmesini sağlayan bilgi vermiş ve gizli yanlarını ona bildirmiştir. İşte bu ilim peygamberliktir.

c- Hz. Musa ona "Sana verilen ve beni yöneltecek bilgiden bana öğretmen için sana uyabilir miyim?"Peygamber olmasaydı Musa (a.s) o bilgiden öğrenmek istemez ve ona böyle bir üslupla hitap etmezdi.

d- Peygamber olmasa korunmuş masum olmazdı. Bu da bazı işleri yanlış yapma ihtimalinin olması anlamına gelmektedir. Korunmuş olan bir peygamberin, korunmamış bir kişiden bilgi öğrenmesi düşünülemez.

e- Hızır'ın çocuğu öldürmesi peygamber olduğu anlamına gelir. Çünkü haklı olmadıkça insan öldürmek caiz değildir. Peygamber olmasaydı ve kendisine bildirilmeseydi çocuğun kafir olduğunu bilemezdi.

---

[97] İlyas Çelebi, "Hızır" **D.İ.A.,** Ankara: T.D.V., Yay., 1998, c.17, s.406

f-Yaptığı işlerin yorumunu yaptıktan sonra “Ben bunları kendiliğimden yapmadım” ifadesi peygamberliğini gösterir. Bu işleri yapmasını Allah’ın emrettiğini söylemesi ona bu emirlerin vahiy yolu ile geldiğini gösterir.

g-“İnsanların en bilgini benim” diyen Musa’ya Yüce Allah’ın “İki denizin birleştiği yerde bir kul senden daha bilgilidir” demesi onun peygamber olduğunu gösterir. Çünkü bir velinin ya da insanın peygamberden daha bilgili olması düşünülemez.[98]

Hz. Hızır’ın melek olduğuna işaret edenler ise şu delilleri getirmişlerdir:

a-Bilgin kulun gaybı bilmesi onun melek olduğunun delillerindendir. Gemiye zarar vermesi, duvarı düzeltmesini ve çocuğu öldürmesini ona Allah emretmiştir. Çünkü peygamber gaybı bilemez.

b-Bu kulun Kehf Sure’si 82.ayette “Bunu kendiliğimden yapmadım” demiş olması onun melek olduğunun delillerindendir. Çünkü şu ayetler bunu desteklemektedir:

ba-Melekler, O’ndan önce söz söylemezler. O’nun emrini aynen yerine getirirler.[99]

bb-Üstlerindeki rablerinden korkarlar ve emrettikleri şeyi yaparlar.[100]

bc-Allah’ın kendilerine buyurduğuna karşı gelmezler ve emrettiği şeyi yaparlar.[101]

c-Yüce Allah suçsuz bir insanın canını alma ya da hayatına son verme görevini meleklere vermiştir. Bir insan peygamber bile olsa suçsuz bir insanın hele bir çocuğun hayatına son veremez.

d-Hz. Musa ve melek, uğradıkları kent halkından yemek istediler, kent halkı bunları misafir etmekten kaçınmasına rağmen ledünni ilme sahip olan kul duvarı tamir etmiştir. Bunun anlamı şudur: Kul, kendilerini misafir etmeyen köy halkına kızmamıştır. Çünkü

---

[98] Abdülfettah Halidi, s.169
[99] Enbiya, 21/27
[100] Nahl, 16/50
[101]Tahrim, 66/6

melek olduğu için yemeye ihtiyacı yoktur. Acıkma ihtiyacı olmadığı için yorulmamış ve duvarı kendisi onarmıştır. İnsan olan Musa yorulduğu için ona yardım etmemiştir.[102]

Hz. Hızır'ın peygamber ya da insan olduğunu iddia edenler O'nun ölmediği fikrini ortaya atmışlardır. Fakat insan ya da peygamberse onun vefat ettiğini şu ayetten alıyoruz: *"Senden önce hiçbir kimseye bu dünyada ebedilik vermedik. Sen öleceksin de onlar ebedi mi kalacaklar?"*[103]

Ayrıca bir kısım insanlar onun insan üstü özelliklerinin olduğuna havada ve karada yürüdüğüne, zaman zaman insanların aralarına karışarak insanlarla sohbet ettiğine, kısa zamanda çok uzak mesafeler katettiğine, insanlar gibi yiyip içtiği, hatta kazalar geçirdiği ve kendini tedavi ettiği ile ilgili iddialar olmuşsa da bunlar kesinlik arzetmemektedir..

4.3.Hızır-Musa Karşılaşması ve Yolculuğu

Kur'an, Yusuf Suresinin 76. ayetinin sonunda bilginin sonsuzluğunu ve insanın bu konudaki acizliğini ortaya koyan şu ifadelere yer verir: *"Biz dilediğimizi derecelerle yüceltiriz. Her bilgi sahibinin üstünde daha iyi bilen vardır*[104]" Demek oluyor ki bu ayet anlam yönünden iki açılım içeriyor. Bunlardan birincisinin vurguladığı insanlar arasındaki bilgi farklılığı, bilgisi ne olursa olsun, mutlaka o bilgi sahibinin üzerinde başka bir bilenin de var olabileceği gerçeğidir.

Diğerinde ise, Allah-İnsan ilişkisine dikkat çekmekte, gerçek bilgi sahibinin Allah olduğunu ve bilgi adına insan ne öğrenmişse, bunun Allah'ın bir lütfu olduğunu insana hatırlatılmak istenmiştir. Bu hatırlatmanın yapıldığı bir başka ayette şudur: *"O dilemedikçe insanlar O'nun ilminden hiçbir şey edinemez, hiçbir şey kavrayamazlar"*[105]

İşte Hz. Musa (a.s.) kendisinin ilim sahibi bir insan olarak bilinmesine rağmen kendinden bilgice daha üstün olan bir kulu bulabilmek üzere yola koyulmuş ve sonunda o kula verilen ilimden öğrenmek için Hızır(a.s)'la buluşmuştur. Bu buluşmayı İbni Abbas şöyle anlatır: "Ubey b.Ka'b (r.a) bize Peygamber Efendimiz'den şöyle anlattı:

---

[102] Bayraklı, **Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri,** c.12,s.20
[103] Enbiya, 21/34
[104] Yusuf, 12/76
[105] Bakara, 2/255

“Musa (a.s.) İsrail oğulları arasında hutbeye kalkmıştı. Kendisine orada bulunanlardan birisi:

“En bilgili insan kim?” diye sordu

“En bilgili Benim” diye cevap verdi. Bunun üzere, Allahu Teâlâ’ya ilmi havale etmediği için Allahu Teale O’na:

“İki denizin birleştiği yerde kullarımdan biri var. O senden daha bilgilidir” buyurdu. Musa da (a.s.):

“Ey Rabbim! Kim beni ona ulaştıracak?” dedi.

Hadisin ravilerinden olan Süfyan (r.a) dedi ki: “Belki de şöyle söyledi:

“*Ey Rabbim! Ona nasıl ulaşabilirim?” diye sordu. Allah-u Azze ve Celle de:*

“*Bir zembil içinde bir balık taşı, onu nerede kaybedecek olursan (Hızır) oradadır. “Ya da orada bulunur” diye buyurdu. Bir zembil içine de balık koyup yüklendiler. Sonra Musa (a.s.) ve yardımcı (genç) Yuşa b. Nûn (a.s.)’la beraber, yola koyuldular. (İki denizin birleştiği yerdeki) kayaya geldiklerinde başlarını yer koyup (uzandılar). Musa yatıp uyudu. Derken balık (suda) çalkalanıp suyundan çıktı, denize düştü ve denizde bir yol tutup gitti. Yüce Allah da (c.c.) o balığı suyun akışına gitmesinden (uzaklara kaçmasından) onu engelleyip tuttu ve tıpkı bir kavis çizer vaziyette denizde kaldı. (Uyandıktan sonra) o gecenin ve günün bakiyesi ile bütün gün gittiler. Öbür günün (sabahı) olunca gence:*

“Haydi kuşluk yemeğimizi getir. Bu yolculuğumuzda epey yorulduk” dedi. (Halbuki) Musa, Allah’ın (c.c.) emir buyurduğu o yerin ötesine geçmedikçe yorgunluk hissetmemişti. Yardımcısı:

“Bak bir taşın (kayanın) dibinde konakladığımız zaman balığın (kaçıp denize düştüğünü haber vermeyi) unutmuşum. Onu hatırlamamı bana şeytandan başkası unutturmadı. O, şaşılacak bir şekilde denizde yolunu tutup gitmişti.” Onlar da bu olay üzere hayrette kalmışlardı. Musa gence:

“İşte aradığımız o idi,” dedi. Hemen izlerinin üzere geri döndüler. Ta ki kayaya varmışlardı. Bir de baktılar ki elbisesine bürünmüş bir kimse duruyor. Musa (a.s.) selam verdi. Hızır (a.s.):

“Acayip! Bu senin ülkende selam var mıdır?” dedi. “

Ben Musa’yım” dedi. O da:

“İsrailoğlu Musa’sı mı?” diye sordu. Musa da:

Evet” diye cevap verdi ve (devamla): *“Sana öğretilenlerden Bana hayra ve (hidayete) götüren bilgi öğretmen için geldim” dedi. Hızır (a.s.) da:*

“*Ben de Allah’ın (c.c.) kendi ilminden bana verdiği öyle bir ilim var ki, sen onu bilemezsin. Sen de Allah’ın (c.c.) verdiği öyle bir ilim var ki, onu da ben bilemem” dedi. Musa:*

“Sana tabi olabilir miyim?” dedi. Hızır da:

“Sen bana sabır etmeye güç yetiremezsin. (iç yüzünü) kavrayamadığın bir bilgiye nasıl sabredersin?” dedi. –Râvî der ki: Bu ayetten şüphesiz ki sen büyük bir iş yaptın” ayetine kadar buyurdu.” (Gemileri olmadığı için) denizin kıyısından yürüyerek gittiler. Bir gemi geçti, kendilerini gemiye almaları için söyleştiler. Hızır’ı tanıdıkları için onları ücretsiz gemilerine aldılar. Bu sırada bir serçe geminin kenarına konup denizden bir iki yudum (su) aldı. Hızır (a.s.):

“Ey Musa! Benim ve senin ilmin, Allah’ın (c.c.) ilminden, şu serçenin denizden eksilttiği kadar bir şey eksiltmiş değildir.” dedi ve sonra da bir balta ile geminin tahtalarından birisini söktü aldı. Musa da (a.s.) işin şaşkınlığını üzerinden atana kadar Hızır (a.s.*) tahtayı ayağı ile attı. Musa (a.s.):*

“Sen ne yaptın? Bu kimseler bizi (gemilerine) ücretsiz aldılar ve sen gemilerine kastedip içinde bulunanları batırmak için mi deliyorsun?” dedi.

“Sen gerçekten (ziyanı) büyük bir iş yaptın.” dedi. (Hızır):

“Ben sana, bana sabretmeye gücün yetmez demedim mi?” dedi. Musa:

"Unuttuğum şeyden dolayı kusura bakma, bana işimde zorluk çıkarma" dedi.[106]. Bu hadise de, Musa'nın bu ilk muhalefeti, dalgınlığıydı. Denizden çıkıp şehre vardıklarında bir baktılar ki, etrafında arkadaşlarıyla oyun oynayan bir çocuk. Hızır (a.s.), çocuğun başını tutup kopardı.– Hadisi anlatan Süfyan (r.a.) sanki bir şeyi kapatırcasına olayı eliyle göstererek işaretle canlandırıyordu.- Musa (a.s.) dedi ki:

"Tertemiz bir canı, bir can karşılığı olmaksızın katlettin ha! Çok fena bir iş yaptın.

(Hızır): "Ben sana, benimle beraber sabredemezsin, demedim mi?" dedi.

Musa: "Eğer, dedi, bundan böyle sana bir şey sorarsam artık benimle arkadaşlık etme, gerçekten benim tarafımdan özrün sonuna ulaştın."[107]

"Yine yürüdüler. Nihayet bir köy halkına vardılar ve onlardan yiyecek istediler. Ancak köy halkı onları misafir etmek istemediler. Derken orada yıkılmak üzere olan bir duvarla karşılaştılar." [108]Ravilerden olan Süfyan (r.a.), bir şeyi yukarı doğru düzeltir gibi eliyle işaret etti.- Musa:

"Bu köy halkına geldik bize yiyecek vermediler, misafir etmediler, üstelik sen de (Ey Hızır) onların duvarlarını düzeltiyorsun. Dileseydin, bunu yaptığına dair bir ücret alırdın." dedi. "(Hızır) şöyle dedi:

"İşte bu seninle benim aramızın ayrılmasıdır. Şimdi sana sabır gösteremediğin şeylerin iç yüzünü haber vereceğim" dedi. [109]

Nebî (s.a.s.) şöyle buyurdu: "Ne olurdu! Musa (a.s.) sabır etseydi de bizlere aralarında geçen olaylar (Hak tarafından) bize hikaye olunsaydı." Süfyan dedi ki: "Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:

"Allah Musa'ya rahmet etsin. Eğer sabır etseydi aralarında geçen olaylar bize kıssa olarak anlatılırdı."[110]İbn. Abbas'tan rivayet olunan hadiste kıssanın böyle geçtiği nakledilir.

---

[106] Kehf, 18/ 71-73
[107] Kehf,18/74-76
[108] Kehf,18/77
[109] Kehf, 18/78

Peki Hızır(a.s) kıssada geçen olayların hikmetini nasıl açıklamış? Buna da Kehf Suresi'nden açıklama getirelim: *"Gemi var ya, o, denizde çalışan yoksul kimselerindi. Onu kusurlu kılmak istedim. (Çünkü) onların arkasında, her (sağlam) gemiyi gasp etmekte olan bir kral vardı." "Erkek çocuğa gelince, onun ana-babası, mümin kimselerdi. Bunun için (çocuğun) onları azgınlık ve nankörlüğe boğmasından korktuk." (Devam etti:) "Böylece istedik ki, Rableri onun yerine kendilerine, ondan daha temiz ve daha merhametlisini versin." "Duvara gelince, şehirde iki yetim çocuğun idi; altında da onlara ait bir hazine vardı; babaları ise iyi bir kimse idi. Rabbin istedi ki, o iki çocuk güçlü çağlarına erişsinler ve Rabbinden bir rahmet olarak hazinelerini çıkarsınlar. Ben bunu da kendiliğimden yapmadım. İşte, hakkında sabredemediğin şeylerin iç yüzü budur."*[111]

Rivayet edildiğine göre Hz. Musa, Hızır'dan ayrılmak istediği zaman Hızır O'na şöyle demiştir: " Eğer sabretseydin, bin türlü şaşırtıcı şey görecektin. Gördüğün her şaşırtıcı şey bir önceki şeyden daha şaşırtıcıdır" Bu sözler üzerine Hz. Musa ağlamış, "bana nasihat et" demiştir. Hızır da "bilgiyi insanlara anlatmak için değil amel etmek için iste" demiştir.

Hızır'ın diğer bazı öğütleri şöyledir: " Faydalı ol, zararlı olma! Güler yüzlü ol Asık suratlı olama! Boş yere dolaşma! Bir tuhaflık olmadıkça gülme! Günah işleyenleri pişman olduktan sonra ayıplama! Bu günün işini yarına bırakma! Şağ kaldığın müddetçe kendi hataların için ağla! Gayretini hedefine yönelt! Seni ilgilendirmeyen şeye karışma! Yapacağın şeyi açıktan açığa yapmaya bak ve gücün olduğu müddetçe iyilik yapmaya bak.

Bu nasihatlar üzerine Hz. Musa şöyle der: " Çok güzel öğütler verdin. Allah sana bol nimetler versin, seni rahmetine daldırsın ve seni düşmanının şerrinden kurtarsın"[112]

Şarkiyatçılar Kitab-ı Mukaddes'teki benzer rivayetler dolayısı ile peygamber kıssaları ile ilgilenmişlerdir. Bu yüzden Hz. Musa-Hızır kıssası en başta dikkatlerini çekmiş, bu konu ile alakalı çalışmalar yapmışlardır. Bu şarkiyatçılardan Wensinc Encylopedie del' İslam'daki "al-Khadır" maddesinde kıssanın dolayısı ile Hızır inancının

---

[110]Muhammet Fuad Abdülbaki Tertibi, **Müttefekun Aleyh Hadisler**, Çev. Abdullah Feyzi Kocaer, Konya: Hüner Yay., 2005, s.628

[111] Kehf, 18/79-82

[112] İsmail Hakkı Bursevi, **Muhtasar Ruhu-l Beyan Tefsiri,** çev. Durak Pusmaz, Hüseyin Kayapınar, 5.c, 7.b., İstanbul: Damla Yayın evi, 2010, s.143

üzerinde durmuştur. O'na göre kıssasın başlıca üç kaynağı vardır: 1-Gılgamış destanı, 2-İskender efsanesi, 3- Yahudi efsanesidir Yazar bunları birer birer ele alır ve içeriklerini özetleyerek karşılaştırmalar yapar. Bunun sonucunda bu üç hikayeden elde ettiği müşterek neticeler ile Hz. Musa-Hızır kıssasının ortaya çıktığı sonucuna varmıştır.

Bu konuda anmaya değer ikinci yazar ise İsrael Friedlaender'dir. O özellikle İskender hikayesi ve Yahudi efsanesi üzerinde durmuştur. O'na göre Kur'an'daki Hz. Musa-Hızır kıssası İskender hikayesi ve Yahudi efsanesinin isim değişikliği ile uygulanmasından ibarettir.[113]

A.j. Wensinc'in üzerinde durduğu ilk köken Gılgamış destanıdır. Destandan anlaşıldığına göre, Gılgamış Mezopotamya'da güçlü bir kraldır. İlahi kökenli Enkidu'yla arkadaş olur. Fakat bir süre sonra O'nun ölümü ile çok perişan bir hale düşer. Gılgamış, arkadaşını yeniden hayata döndürmek için çareler arar. Sonunda insanı ebedi hayata taşıyacak bir ot olduğunu öğrenir. Bu otu yerini yalnız bir kişi bilmektedir. O da nehirlerin birleştiği yerde oturup ebedi bir hayat sürmekte olan hakim Utnapiştim'dir. Gılgamış uzun ve maceralı bir yolculuktan sonra O'nu bulur ve otun yerini öğrenir. Aynı şekilde tehlikelerle dolu bir yolculuğun sonunda otun bulunduğu yere gelir. Ot bir kuyunun içindeki suyun dibindedir. Gılgamış, otu çıkarır fakat tam bu esnada bir yılan otu kaparak kaybolur.

Şarkiyatçıların bilhassa da Friedlaender'in üzerinde durduğu ikinci köken İskender efsanesidir. Friedlaender, 1910 yılında yayınladığı iki büyük makalesinde, sonra da Die Chadhirlegende und der Alexanderroman adlı kitabında İskender efsanesi ve Hızır kıssasını enine boyuna ele almıştır.[114]

MS 300 yıllarında son şeklini alan bu efsanenin Grekçe ve Süryanice metinlerinin içerikleri şöyle özetlenebilir: İskender insana ebedilik veren bir kaynak olduğunu alimlerden öğrenir. Bunu aramak için orduyla yola çıkar. Yolda çeşitli olaylar sebebi ile ordusundan ayrılmak zorunda kalır. Yanında sadece aşçısı vardır. Aşçı yemek hazırlamak için bir çeşmeye gider. Orada azıkları olan tuzlu balığı yıkamak ister. Fakat balık suya değer değmez canlanır ve kaybolur. Aşçı bu çeşmenin aradıkları hayat çeşmesi olduğunu

---

[113] Ahmet Yaşar Ocak, **İslam-Türk İnaçlarında Hızır-İlyas Kültü**, 4.b., İstanbul: Kabalcı Yay., 2007, s.52
[114] Ocak, s.53

anlayarak bu sudan bir yudum içer ve geri döner. Başından geçenleri İskender'e anlatır. İskender aşçının tarif ettiği yeri arsa da bulamaz ve kızarak aşçıyı öldürmeye çalışır. Bir türlü öldüremeyince boynuna bir taş bağlayıp denize attırır. Bundan sonra aşçı bir deniz cini olarak yaşamaya devam eder.

Bu olayın mevcut İslami kaynaklarda mevcut metni ise şöyledir: Nuh Peygamber'in torunu İskender'i Zülkarneyn, ebedi hayat veren ve insan üstü güçler kazandıran bir çeşmeden söz edildiğini duyar. Bunu aramaya karar verir. Rivayete göre Allah bunu Sam soyundan birine nasip edecektir. Zülkarneyn'nin halasının oğlu olup Hızır diye anılan Elyesa ile askerlerinin refakatinde yolculuğa başlar. Hayat çeşmesi karanlıklar diyarındadır. Yolda bir fırtına yüzünden Zülkarneyn ve Hızır askerlerinden ayrı düşer. Zülkarneyn sağa, Hızır sola giderek yolu bulmaya çalışır. Bu sırada uzun maceralar yaşarlar ve büyük tehlikeler atlatırlar. Günlerce yol gittikten sonra Hızır ilahi bir ses duyar ve bir nur görür. Bunların kendisini çektiği yere gidince orada hayat çeşmesini bulur, suyundan içer ve yıkanır. Sonunda Zülkarneyn ile karşılaşır. Başından geçenleri anlatır. Zülkarneyn, bunun üzerine çeşmeyi arar ama bulamaz. Kaderine razı olur ve bir süre sonra ölür.

Şarkiyatçıların ileri sürdükleri bir başka köken ise Yahudi efsanesidir. Belirtildiğine göre başlangıcı çok eskilere giden, lakin IX. yüzyılda yazıya geçirildiği bilinen bu efsanenin kahramanı aslında Tevrat'ta peygamber olarak bilinen Elijah (İlya-İlyas)'tır. Buna rağmen bu efsaneye Tevrat'ta rastlanmaz. Bu, Tevrat'ın yazılışından daha sonraki bir devirde, ama yine ilk çağlarda olmuştur. Rivayete göre Elijah ya da İlya, Haham Yeşue Ben Levi'yle arkadaşlık eder. Yolculukları boyunca İlya bazı tuhaf işler yapar Yeşeu'nun buna canı sıkılır. Olup bitenlerin mahiyetini anlamak isteyen Yeşeu, İlya'ya bunların mahiyetini sorar. O'da bunların ilahi takdir gereği yapıldığını söyler ve sebeplerini bir bir anlatmaya başlar.[115]

Bu üç efsanenin yanında Grek mitolojisindeki Glaukos (İlyada) efsanesi de Hızır kıssasıyla ilişkilendirilmektedir. Bu hikayeye göre Glaukos, mitolojik kahraman Sispus'un kurduğu Ephyra'nın (Korint) kralıdır. Bir rivayete göre ölümsüzlük pınarından içmiş ve ölümsüz olmuştur. Friendlaender, efsane Arapça'ya uyarlanırken, "yeşil" anlamına gelan

---

[115] Ocak, s.56

Glaukos kelimesinin “hadır” olarak tercüme edildiğini söyler. Şarkiyatçılara göre Musa kısmen Gılgamış’ı ve İskender’i; kısmen Yuşa b. Levi’yi; Hızır ise Utnapiştim’i,Andreas’ı veya İlya’yı temsil etmektedir. Kur’an’daki kıssa ile aralarında benzerlik bulunan bu üç efsaneden Kur’an’da yer alan kıssaya en az benzeyen Gılgamış efsanesidir. Utnapiştim şahsiyeti İslam kaynaklarındaki Hızr’ı andırabilir, ancak gerek Kur’an ve gerekse hadislerle Hızır’a ebedilik verildiği il ilgili bir bilgi yoktur.[116]

4.4.Hızır-Musa Kıssasının Hikmetleri

Hızır Musa olgusu başlı başına hikmetlerle doludur. Özellikle kaynaklarda olayın geçtiği yerin ve zamanın belirtilmemiş olması, Hz. Musa (a.s.)’ ın yolculuk yaptığı sırrı kişinin isminin tam olarak verilmemesi ve gaybi olaylar içermesi bakımından esrarını korumakta ve de asırlar geçmesine rağmen bu gün bile insanların ilgisini çekmektedir.

Öncelikle ana fikri belirtmek gerekir. Bu kıssayı tekrar tekrar okuduktan sonra, kıssada temel bir ana fikrin ifade edilmek istendiğini gördük. Bu ana tema Allah’ın bilgisi ile kulun bilgisi arasında kabil-i kıyas dahi olmayan mahiyet farkının ortaya konması ve yaratıcı ile insan arasındaki bu bakış zaviyesinin farkından doğan ve insan aklının alamadığı ilahi tasarrufların mutlaka geçerli, fakat insanlarca meçhul gerçekleri bulunduğu fikrinin uygulanmasıdır.

Bu kıssada sıradan bir insanla değil bir peygamberle Allahın bilgisi karşılaştırılıyor. Hz. Musa’nın arkadaşlık yapmak istediği kişi Allah’ın sınırsız bilgisinin temsilcisi durumundadır. Burada geçen ledünni ilim Allah’ın bilgisinin keyfiyetidir.[117] Burada adı geçen Hz. Musa ve Hz. Hızır, ilahi senaryo gereği kendilerine verilen rolleri oynamaktadırlar. Aktörler sadece kendilerine verilen rolleri oynar onun dışına kesinlikle çıkamazlar. Yani burada ledünni ilimden kasıt sadece Allah’ın kendi ilimden bir kısmının gösterilmesi için özel kullarına bahşettiği bir hikmettir.

Kıssanın daha başlarında kızarmış bir balığın canlanarak tekrar yolunu bulması ve bu olayın açıkça zikredilmesi Ashab-ı Kehf olgusu ile bağlantılı olarak bize ahiret inancını

---

[116] Çelebi, “Hızır” **D.İ.A**., c.17, s.408
[117]Abdülkadir Evgin, **Hadislerle Hızır-Gayb İlişkisi**, Kahramanmaraş: İlahiyat Araştırma-İnceleme, Avrasya Yay., 2007, s.65

ve yeniden dirilişin hak olduğunu göstermektedir. Yani daha öykümüz, başından itibaren bize ders ve ibret vermeye başlamaktadır.

Hz. Musa ve Hızır'ın karşılaşması eğitim açısından incelendiğinde son derece önemli sonuçlar verilmektedir. Burada birebir eğitimin önemi ortaya çıkıyor. Hz. Hızır, Musa (a.s.) yüz yüze görüşerek birebir eğitimde son derece önemli olan sabır ilkesinin ehemmiyeti üzerinde duruyor. Bunun arkasından Hz. Musa'nın sabredeceğini fakat bunun için de Allah'ın yardımının gerektiğini ifade etmesi ve "inşallah" diyerek Rabbine yönelmesi ilim ve ledün ilim yolunda tevekkül ve sabrın vazgeçilmez iki unsur olduğunu ortaya koyuyor.

4.4.1. İnsana Özgü Bir Özellik Unutmak

İşaret edilen bir başka nokta ise insanın unutkanlığı ile alakalıdır. Hz. Musa söz vermesine rağmen sabır konusunda sözünü unutuyor. Bu da insanın yaradılışının bir başka özelliği olarak karşımıza çıkıyor. Unutmak insana özgü bir durumdur. Zaten insan da mana itibarı ile "nesiye-nisyan" kökünden gelir ki unutmak, aklından gitmek anlamlarını içermektedir.[118]

Unutmak, zaman zaman Allah'ın bir ikramı olarak karşımıza çıkar. Allah'ın iradesi ile unutmak O'nun sonsuz rahmetinin bir tecellisidir. Yani insanın acı veren, kendisini mutsuz eden şeyleri unutması Allah'ın bir ikramıdır. İnsan, bu dünyada çok değişik olaylarla karşılaşmaktadır. Bazen çok sevdiği anne-babasını, kardeşini, hayat arkadaşını ve evladını kaybedebiliyor ya da haksızlığa maruz kalabiliyor. Bunları unutması depresyon gibi psikolojik hastalıkların, kızgınlığın, öfkenin, kin tutmanın, şeytanın vesvese ve desiselerinin önüne geçer. İşte bu Allah'ın unutturmasıdır ki bizim için bir mükafattır.

İnsan bazen de nereden geldiğini, ne iken ne olduğunu unutur. Bu unutma ahlaki yapıyı zedeleyen başlıda sebeplerdendir. Çünkü bu gibi durumlar insanı ihanete, yaratanını tanımamaya, dünyaya aşırı bağlılığa, insanlara zulmetmeye, haksızlığa ve şirke sürükler. Bu da toplumda huzursuzlukların artmasında, insanların kutuplaşmasında, sosyal adaletin derinden sarsılmasında, kan dökülmesinde, kardeş kavgalarında v.s başlıca sebep olarak karşımıza çıkar.

---

[118] Serdar Mutçalı, **Arapça-Türkçe Sözlük**, İstanbul: Dağarcık Yay., 1995, s.883

Hızır-Musa olgusunda unutmak Allah'ın bir hikmeti olarak karşımıza çıkıyor. Çünkü balığın unutulması bir bakıma buluşma yerinin belirlenmesini sağlarken, Hz. Musa'nın sözünü unutması, gayb bilgisinin ancak Allah'ın dilediği kadarı ile bilenebileceği, bunun ötesine geçilemeyeceği düşüncesini bizlere veriyor.

Kıssanın içeriğine bakıldığında dikkatleri çeken husus, insanı unutturanın da konuşturanında Allah olmasıdır. Ama bunun için Allah'ın dilemesi son derece önemlidir. Allah bir bakıma insan psikolojisi hakkında bilgi veriyor. İnsanların muhatap oldukları adaletsizlik ve zulüm karşısında insanın bazı söz verdiği şeyleri unuttuğunu, insani bir takım erdemlerin uğruna insanların bazı şeylerden vazgeçebileceğine işaret ediliyor. Hz. Musa da, Hz. Hızır'ın ilk bakışta zulüm ve haksızlık gibi gözüken şeylere söz vermesine rağmen itiraz etmesi, insanın bu gibi durumlarda nasıl bir tavır takındığının en belirgin ifadesidir.

4.4.2. İlm-i Ledün Şartı Sabır

Kıssada işaret edilen bir başka nokta insanın zafiyetleri ile ilgilidir. Bizim bu kıssadan çıkardığımız insanın yaradılışına özgü iki nokta, insanın sabırsız oluşu ve unutkanlığı ile alakalıdır. Cenab-Allah Kur'an'da: "*Asra yemin olsun ki, İnsan mutlaka ziyandadır Ancak iman edenler, salih amel (iyi işler) işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye eden ve sabrı tavsiye edenler bunun dışındadır"*[119] *"Ey iman edenler! Sabır ve namazla yardım isteyin. Şüphe yok ki Allah, sabredenlerle beraberdir.*[120] *sizi biraz korku, biraz açlık, biraz da mallardan, canlardan ve ürünlerden eksiltme ile imtihan edeceğiz o sabredenleri müjdele*"[121] Bu ayetler sabrın ve sabredenlerin kurtuluşa ereceklerini müjdelemektedir. Kıssada da Hızır (a.s) Hz. Musa'yı sabretme konusunda uyarmış, üçüncü olayın sonunda Hz. Musa'nın sabredememesi üzerine Hızır (a.s) *"İşte bu seninle benim ayrılmamızdır. Şimdi sana sabredemeyeceğin olayların iç yüzünü anlatacağım"*[122] şeklinde konuşması sabrın ve sabır göstermenin ne denli önemli olduğunu göstermektedir.

Sabrın eğitim noktasında da önemi bu kıssadan anlaşılmaktadır. Hz. Musa'yı öğrenci olarak kabul edersek, Hz. Musa Hızır'dan kendisine verilen ilmi öğrenmek

---

[119] Asr, 104/1-3
[120] Bakara, 2/153
[121] Bakara, 2/155
[122] Kehf, 18/77

istemesinin tek şartı sabır idi. Dolayısıyla bu kıssa bize sabrı ve itaati öğretmekte, öğretmen ve öğrenci münasebetlerinde ilim tahsil etmede sabrın önemine bir kez daha vurgu yapmaktadır.

4.4.3.Doğru Bilgi ve Hakikate Ulaşma Çabası (Rüşd)

Kıssada geçen Rüşd hayrı ve doğru yolu bulmaktır. Bunun için tam bir teslimiyet ve sıkıntılara katlanmak gerekir. Bu yüzden alime karşı alçak gönüllülüğün gereğine ve ilim tahsilinde esas maksadın hayrı kazanmak olduğuna ve ilim öğrenmede gönül alçaklığı, edep, nezaket ardına düşme ve hizmetin şart olduğuna dalalet vardır. Bu izin istemeye cevap olarak sırrı kul: "Sen benimle arkadaşlık etmeye dayanamazsın" Bu sözle Hızır, Musa'nın psikolojik durumu hakkında ilk keşfi göstermiş ve O'na kendini anlatmış oluyordu ki, sonunda doğruluğu gerçekleşecekti. Gerçekten bu istekle Musa'nın alacağı ders kendi yerini tanımak ve bir sabır dersi almaktan ibaretir. Yani bu konuda çok sabır gereklidir.[123]

İlim tahsil edilirken, meseleyi ortaya koyarak bilginin yarısını oluşturan soru, bu ilmi öğrenmede yasaktır. Belki de bu yasak ledün ilminin eğitiminin sözden çok öze yönelik bir eğitim olmasından kaynaklanmaktadır. Bu yolda kişinin gelişimini engelleyen en önemli iki şey tartışma ve itirazdır.

Her şeyin olduğu gibi bilginin de bir hazım dönemi vardır. Ehline verilmeyen ve zamansız verilen bilgi sahibi üzerinde olumsuz sonuçlar doğurabilir. Bu nedenle ilim sahibi olmak sorumluluk isteyen bir iştir. İlim talibini yetiştirmek, tabi tutulduğu eğitimin her safhasının takliden değil tahkiken hazmedilmesini temin etmek mürebbinin görevidir. İşte Hızır'ın yaptığı da bundur. O, Hz. Musa'ya soru sorma derken, bilginin hazmedilmesinde sabrın ve temkinin önemini öğretmiştir.[124]

Hızır ile Musa'nın yolculuğunun ilk durağının bir gemi olduğu görülmektedir. Bu olay öncelikle bize o bölgenin yapısı ile alakalı bilgi vermektedir. O bölgenin zorbalığın hüküm sürdüğü, fakirlerin mallarını koruyamadığı, kuvvetlinin zayıfı ezdiği bir ortam olduğu anlaşılmaktadır. İnsanlar mallarını korumak için bir kısmından fedakarlık

---

[123] Elmalılı, c.5, s.416
[124] Şahinler, s.86

yapabilirler. Mallarını güçle koruyamayanlar o malın bir kısmını vererek koruma yolunu seçerler. Bir taraftan mülkiyet hakkının korunması ve öneminin bilinmesi de gündeme gelmektedir.[125] Geminin delinmesi her ne kadar kötü gibi gözükse de bunun altında yatan ana neden gemiyi zorba hükümdardan korumak dolayısı ile fakirlerin hakkının gasp edilmesinin önüne geçmektir. Çünkü orada bulunan zorba yöneticiler anlaşıldığı kadarı ile temiz hasarsız durumda olan mallara el koymak neticesi ile mazlumlara eziyet etmektedirler. Hızır da bir bakıma bu haksızlığa mani olmak için gemiyi delmiştir.

Hz. Musa, Hızır'ın gemiyi delmesine dolayısıyla da bu işin birçok kişinin hayatını tehlikeye atma ihtimali olduğu için bu duruma sabredememiş ve itirazda bulunmuştur. Bu hadisede daha önce ifade ettiğimiz unutma olayı karşımıza çıkıyor. Çünkü Hz. Musa verdiği sözü unutmuş dolayısıyla da sabredememişti. Yüce Allah Hz. Muhammet'e "Unutacak olursan rabbini an" buyurmuştur. Hz. Adem için de "Daha önce Adem'den söz almıştık, O ise unuttu ve kendisinde azim görmedik" Yani peygamberlerin unutması insan olmalarının bir özeliğidir.[126]

Yolcululuğun ikinci durağında bir erkek çocuğa rastlarlar ve Hızır o çocuğu öldürür. Her ne şekilde olursa olsun günahsız bir çocuğun öldürülmesi kabul edilebilecek bir iş değildir. Hz. Musa (a.s) bu olaya da itiraz etti. Çünkü günahsız bir çocuğun öldürülmesi görünüşte karşı çıkılacak, itiraz edilecek bir iştir. Hz Musa'nın böyle bir şeye karşı çıkması bizimde gördüğümüz kötü şeylere karşı çıkmamız için bir çağrıdır.[127]. Evet günahsız hatta ileride günah işlemesi muhtemel bir çocuğun ya da kişinin yok yere öldürülmesi büyük günahtır. Fakat Hızır, bu işleri kendi isteği doğrultusunda değil ilahi emir doğrultusunda yaptığını açıklamıştır. "Biz O'na katımızdan bir ilim öğrettik" ayeti bu işlerin yapılmasının Allah'ın ilmi doğrultusunda yapıldığı açık ve nettir.[128]

Bu olayın arka planında ise öldürülen çocuğun ya da gencin, iyi bir anne ve babanın çocuğu olduğu, gelecekte inkara saplanması neticesinde anne ve babasını da arkasından sürükleyeceği neticede Cenab-ı Allah'ın bu çocuğun yerine daha seciyeli ve karakterli bir çocuk vereceği gerçeği yatmakta idi. Şüphesiz iyi anne babalar çocuklarının kafir,

---

[125] Bayraklı, **Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri,** c.12, s.35
[126] Abdulfettah Halidi, c.2, s.205
[127] Abdulfettah Halidi c.2, s.209
[128] Mevdudi, c.3, s.189

günahkar ve itaatsiz olmasını istemezler. Aksine bundan çok rahatsız ve mutsuz olurlar. Bu da Hızır'ın "çocuğun onları azdırmasından ve küfre sürüklemesinden korkmuştuk" sözü ile açıklanmıştır.[129]

Bu çocuğun anne ve babasının iyi insan olması çocuklarının da iyi insan olacağı anlamına gelmemektedir. Nuh peygamberin oğlu gibi iyiden kötü doğabileceği gibi, Hz İbrahim'in örneği gibi kötüden de iyi olabilir. Kötü karakterli insanlar ise gelecekte kendi ebeveynlerine ve kendi nesline zararı dokunabilir. Önemli olan kötünün eğitilip kötü karakterin kontrol altına alınmasıdır. [130]

Bu uygulamanın Hızır'ın uygulamasıdır diye taklit edilmesi caiz değildir. Büyüdüğünde kafir olacağı gerekçesi ile kimsenin bir cana kıyması doğru olmaz. Çünkü böyle bir şeyi Allah Hızır'a kendisi bildirmiş ve çocuğun geleceğini O'na göstermiştir. Zira çocuğun geleceği gaybtır ve gaybı ancak Allah bilebilir. Gaybı ancak Allah, peygamberlerinden dilediklerine dilediği kadar bildirir. Peygamber olmayan başka insanlar ise gaybı bilemezler. Önündeki çocuğun kafir olacağını bu adama Allah'tan başka kim bildirebilir? Hz. Muhammet'ten sonra vahy yoktur. Yani Allah'tan bilgi alıp başka insanlara verecek kimse olmayacaktır.[131]

Üçüncü ve son duraklarında ise bir köye giderler. Köylülerden yiyecek isterler, fakat bu istekleri kabul görmez. Ardından Hızır, yıkılmak üzere olan bir duvar gördü ve onu tamir eder. Hz Musa, buna itiraz ederek "İsteseydin buna karşılık bir ücret talep edebilirdin" dedi. Hızır ise yolculuklarının burada sonlandığını bundan sonra devam edemeyeceklerini söyler.

Hızır'ın duvarı onarmasındaki maksat, duvarın altında bir hazine bulunması ve bu hazinenin köyde bulunan iki yetin çocuğa ait olmasıydı. Babaları salih iyi kimselerden olduğu için ilahi irade çocukların büyüyüp güç kazanmalarını sonrada duvarın altındaki hazineleri çıkarmalarını istemişti. Zira o zaman kendi mallarını ve hazinelerini koruyacak güce sahip olabiliyorlardı.[132] Demek ki o günün şartlarında mülkiyet hakkı bulunuyor anne

---

[129] Abdulfettah Halidi c.2, s. 212
[130] Bayraklı, **Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri,** c.12, s.36
[131] Abdülfettah Halidi, c.2, s. 214
[132] Kutub, c.9, s. 451

ve babalar çocuklarına miras bırakabiliyordu. Çocuklarına bıraktıkları helal paraya sahip çıkmakla Hızır, yetim hakkını korumanın önemine işaret etmiş oluyordu[133]. *"Rüşt çağına erişinceye kadar, yetimin malına, sadece en iyi tutumla yaklaşın"*[134]Ayeti de bunu desteklemektedir.

Ayrıca burada bize bir mesaj verilmektedir. Hz Musa ve Hızır'a yiyecek verilmemesine rağmen Hızır duvarı onarmıştır. Yani buradan alınması gereken yapılan kötülüğü kötülük ile karşılık verilmemesi, gerektiğinde iyilik yapılmaktan geri durulmamasının önemini bize anlatmaktadır. Bu anlatım aynı zamanda iyilik yapmanın izin gerektirmediğini ifade eder. Çünkü Müslüman önünde iyilik ve hayır işlemeye fırsat olduğu sürece onu kullanmalı ve fırsatı kaçırmamalıdır. Aynı zamanda bu anlatım bir ücret beklemeden ve önceden anlaşma yapmadan gönüllü olarak iyilik işlemenin caiz olduğunu da gösterir. Müslüman'ın buna kendini alıştırması ve başkalarına yarar sağlayan iyiliksever bir insan olması gerekir.

En sonunda Hz Hızır'ın yaptıklarının sebebini tek tek sıraladıktan sonra "Ben bunları kendi isteğimle yapmadım" demiştir ki bu ifade gerçeği açık bir şekilde ortaya koymuştur, gerçek şu dur: Allah'ın bildiğini bilirseniz dayanamazsınız. Geleceği bilmek, madalyonun öbür yüzünü görmek ve bilmek insanı taşıyacağı bir yük değildir. Bu yüzden Allah insanların mutlak gaybı bilmelerini istememiştir.

Şu halde Hızır-Musa kıssası olarak bilinen Kehf Suresinndeki bu kıssa, insanların mutlak gaybı bilebileceği fikrini değil, aksine bilemeyeceği fikrini uyandırmaktadır.[135]

Hızır–Musa kıssası başlı başına sırlar manzumesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada bize hayatımız boyunca karşılaşacağımız olayların arka planını görme adına dersler sunmaktadır. Olayların arka planı incelendiğinde hayırsız gibi görülen olayların bir hikmeti olduğu, ilk bakışta merhametsizlik olarak anlaşılan olayların arka planında tam bir merhamet örneği olduğu görülmektedir. Özellikle çokça tartışılan gaybi bilgilerin sunulması kıssanın tartışılmasına neden olmuş ve günümüzde de zaman zaman ele alınmıştır. Biz bu tartışmalardan uzak durmak sureti ile eğitim açısından öğretmen ve

---

[133] Bayraklı, **Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri,** c.12, s. 38
[134] En'am, 7/152
[135] Evgin, s. 66

öğrenci münasebetlerinin sınırının ne olması gerektiği ve ilim öğrenme yolunda yılmadan sonuna kadar sabırla mücadele edilmesi gerektiği sonucunu çıkartabiliriz. Ayrıca bizler ne kadar bilgili olursak olalım mutlaka bizlerden daha bilgili birileri bulunabilir ve mutlak bilgi sahibi ancak Allah'tır.

Çalışmamızın bu bölümünde Kehf Suresi'nde yer alan üç kıssayı inceledik. Konunun sınırlandırılması açısından Zülkarneyn kıssasına değinmiyoruz. Bundan sonraki bölümde çalışmamızın daha iyi anlaşılması için kıssalarda geçen kavramların açıklanmasını daha kapsamlı bir şekilde yapacağız.

II.BÖLÜM

KEHF SURESİNDE AÇIKLANMASI GEREKEN BAZI KAVRAMLAR

1.İTİKADİ KAVRAMLAR

1.1. Hidayet

Arapça'da "h-d-y" kökünden gelen hidayet kelimesi, yol göstermek, rehberlik etmek, doğru yola götürmek anlamlarına gelmektedir.[136] Allah'ın kitap ve peygamberleri vasıtası ile insanları doğru yola ulaştırması demektir.[137]

Hidayet, insanın hak ile batılın farkına varması neticesinde batıldan ve dalaletten ayrılarak doğru yol üzerine olmasıdır. İnsanın, Allah'ın istediği doğru yolda olması, Allah'ın insanın kalbindeki sıkıntı ve darlığı gidererek kalbini ferahlatması, emir ve yasaklarına riayet etmede tam bir kolaylık sağlamasıdır.

Hidayet, Allah tarafından bahşedilen ilahi bir lütuftur. Ashab-ı Kehf kıssasında gençlerin toplumun bozuk inançlarına başkaldırmaları sonucunda, kalplerindeki hidayetin arttığını anlatmıştık. *"Biz sana onların kıssalarını gerçek olarak anlatacağız. Hakikaten onlar, Rablerine iman eden birkaç genç idi. Biz de onların hidayetlerini artırdık."*[138] Dolayısı ile hidayet, Allah'ın dilemesi, kulun da azmetmesi ile olur. *"Dilediğini sapıklıkta bırakır, dilediğine de hidayet eder"*[139] *" Onlar hidayet (doğru yol) yerine dalaleti satın alanlardır."*[140]

Allah, insanlık tarihi boyunca birçok peygamber göndermiş, bu peygamberler aracılığı ile insanları tekrar doğru yola hak dine davet etmiştir. *"Onlara dedik ki: "Hepiniz*

---

[136] Mutçalı, s. 936
[137] **Dini Kavramlar Sözlüğü**, s. 257
[138] Kehf, 18/13
[139] Fatır, 22/8
[140] Bakara, 2/175

oradan inin. Size benim tarafımdan bir hidayet rehberi geldiğinde, kim o hidayetçimin izinde giderse, onlar için hiçbir korku yoktur, onlar mahzun da olmayacaklardır."[141] Gönderilen peygamberlerin görevleri ve kitapların amaçları bu ayetten de anlaşılacağı üzere insanları hidayete davet etmek idi. Kur'an'ın Allah'tan sakınan muttakiler için bir hidayet kaynağı olarak gönderildiği şu ayetle bildiriyor: *"İşte o kitap, bunda şüphe yok, müttakiler (kötülükten korunacaklar) için hidayettir."*[142] Bunlardan da anlaşılacağı üzere doğru yolu gösteren, davet eden kimselere "hadi" yani yol gösteren rehber, mürşit denilir. Allah'ın sıfatı olarak hadi; lütfu ile kullarına hidayet eden, kurtuluşa götüren ve doğru yolu gösteren demektir.[143]

Allah'ın hidayeti veya saptırması keyfi değil bir bilgiye, hikmete ve insanların davranışlarına göredir. Çünkü Allah adildir zalim değildir. Kur'an'da kimlere hidayet edilmediği bildirilmiştir. Mesela *fasıklara, zalimlere, kafirlere*[144]*, yalancı ve nankörlere*[145]*, müşriklere*[146] *hidayet edilmez. Ancak Allah'a yönelen hidayete erdiririr*[147] *Allah, yolundan sapanı da hidayete ereni de iyi bilir*[148]

1.2.Tevhid

Sözlükte "bir şeyin tek olduğuna hükmetmek ve onun böyle olduğunu bilmek" anlamına gelen tevhid, ıstılahta Allah'ın zatını bütün tasarruflardan, zihinlerdeki hayal ve evhamlardan tecrit etmek anlamındadır. Yüce Allah'ın uluhiyetini tanımak, birliğini tasdik etmek ve O'na hiçbir şeyi eş ve ortak kabul etmemektir.[149]

Tevhid "V.H.D" kökünden gelmektedir. Kur'an-ı Kerim'de "Ehad-Vahid" şeklinde geçmektedir.[150] *"De ki; O Allah bir tektir. - Allah eksiksiz, sameddir (Bütün varlıklar O'na*

---

141 Bakara, 2/38
142 Bakara, 2/2
143 **Dini Kavramlar Sözlüğü**, s.214
144 Bakara, 2/26, 258, 264
145 Zümer, 39/3
146 Mü'min, 40/28
147 Rad, 13/27
148 Nahl, 16/125
149 **Dini Kavramlar Sözlülüğü,** s.660
150 Mustafa Aydın, **Kur'an-i Kavramlar**, İstanbul: Pınar Yay., 2010, s.35

muhtaç, fakat O, hiç bir şeye muhtaç değildir Doğurmadı ve doğrulmadı. O 'na bir denk de olmadı"[151]

Tanrının birliğini bilme ve bu birliğe inanma, tek olma anlamına gelen tevhid, vahdet deyiminden türemiştir. Sözlük anlamında bir sayma (birkaç şeyi birleştirme) demektir, dinsel terminolojide bir anlamda Hıristiyanların baba, oğul, kutsal ruh inancını dile getiren teslis deyimine karşı bir anlam taşımaktadır.[152]

Tevhid bilincine sahip olmak; tevhit inancının Allah tarafından Hz. Adem'den Hz. Muhammed'e kadar, farklı zaman ve mekanlarda, farklı toplumlarda, insanların hayatlarını düzenlemeleri için farklı dillerde belirli kurallarla gönderildiğini bilmek ve bunu onaylamaktır. İtikad veya başka bir ifade ile inanç esaslarının en özlü ifadesi, bu bağlamda, tevhid, nübüvvet ve mead olup, açılımı, Allah'a, meleklerine, peygamberlerine, kitaplarına, ahirete ve kadere imandır.

Bu onayın gereği olarak tevhidin içeriğinde, bütün bir kültür, bütün bir medeniyet ya da bütün bir tarihin bir cümlede özetlenmesi vardır. Nitekim Allah'ın, Hz. Muhammed'e vahyettiği hususları, Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. İsa ve Hz. Musa'ya da indirildiği belirtilmiş, dini dosdoğru tutup, ayrılığa düşmememiz istenmiştir.[153] "Özet"ten kasıt budur. Yani temelde bütün peygamberlere aynı iman ilkelerinin gönderildiğine inanmak ve tanıklık etmektir. Bu "Hakikat"in "bir" ve "evrensel" olmasının bir sonucudur.

Allah'ın varlığını ve birliğini ifade eden tevhid, islam'ın ve İslami olan her şeyin ilkesidir. Tek ilah O'dur, sameddir, hiçbir şey O'na benzemez. Eyleminde ortağı olmayan tek yaratıcıdır. Hak'tır ve bütün iyiliklerin, güzelliklerin kaynağı O'dur. İnsan, daima O'nun birliğinin şuurunda, uluhuyetini ve rububiyyetini ikrar ve tasdik ederek yaşamalıdır. Zira *"Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka tanrılar olsaydı yer ve gök bozulup gitmişti. Arşın sahibi Allah, onların nitelendirmelerinden çok uzaktır"*[154] Bu tür bir yaşamayı gerçekleştirebilen bir insan, her şeyin ilk ve nihayi ilkesinin tevhid olduğu bilincine

---

[151] İhlas, 112/1-4
[152] Orhan Hançerlioğlu, **İslam İnançları Sözlüğü**, İstanbul: Remzi Kitapevi, 2006, s.652
[153] Şura, 42/13
[154] Enbiya, 21/22

sahiptir. Tevhid bu bağlamda akıl sahiplerinin güzelce ve serbest seçimleri ile bizzat iyiliklere, hayırlı işlere sevk eden ilahi kanun anlamındaki din ile özdeştir.[155]

1.3.Şirk

Kelime anlamı itibarı ile "bir şeyi ortak yapmak, birden fazla kişiye tahsis etmek" anlamına gelen şirk, ıstılahta yüce Allah'ın ilahlığında, sıfat ve fiillerinde ve rab olduğunda ortağı, benzeri ve eşinin olduğunu kabul etmektir.[156]

Kelime anlamı olarak mülk ve saltanata ortaklık demek olan şirk, din dilinde ise yüce Allah'a zatında ve tasarruflarında ortak koşmaktır. Bu da bir bakıma nimeti verenle vermeyeni eşit tutmak ya da nimeti verenin vasıflarını kudretsiz varlıklarda görmek demektir. Buna göre şirkin iki yanı vardır: Birincisi kudretsiz varlıkları Allah'ın yanına koyup O'nunla eşit tutmak, diğeri de Allah'ı hiç bir gücü olmayan tanrıların seviyesine indirmek demektir.

Kur'an-ı Kerim insanların bir takım sebeplerden dolayı şirke düştüklerini haber vermektedir. Bunlar bilgisizlik, cehalet, zanna uymak, düşünmemek, şüphecilik, heva ve hevese tabi olmak yani aklı arzu ve isteklerin güdümüne sokmak, din tercihinde atalarını taklid etmek, şeytanın vesveselerine aldanmak, bilim, meslek, mal, makam gibi dünyevi hususları hayatın yegâne amacı görmek, putlara karşı aşırı sevgi beslemek ve irade-i cüziyenin din tercihinde herhangi bir fonksiyonunun bulunmadığına inanmak gibi hususlardır.[157]

Müşriklerin şirk sebebi ise Allah'la kendi aralarına aracı koymalarıdır. *"Onlara bizi sadece Allah'a yaklaştırsınlar diye kulluk ediyoruz."*[158]Aslında onlar yerin ve göğün yegane yaratıcısının ve sahibinin Allah olduğa inanıyorlar, fakat Allah'a ulaşmak için aracılar tutuyorlardı. *"Andolsun ki, onlara yeri ve güneşi, ayı yaratan, kimdir? diye sorsan "Allah'tır derler. Öyle ise nasıl haktan çevrilip döndürülüyorlar"*[159]

---

[155] Mevlüt Uyanık "Tevhid: Kainatın Dili", **İslam'a Giriş Ana Konulara Yeni Yaklaşımlar**, Ankara: T.D.V. Yay., 2009 s.142
[156] **Dini Kavramlar Sözlüğü**, s.621
[157] Demirci, s.106
[158] Zümer, 39/ 39
[159] Ankebüt, 29/63

Şirk, tevhidin zıttıdır. Tevhid inancını bölmek ve parçalamaktır. Ashab-ı Kehf ,sırf tevhid inacını savundukları ve şirki reddettikleri için zulme maruz kalmışlar, mağaraya sığınmak zorunda bırakılmışlardı. Peygamberimiz ve sahabiler de bu yüzden memleketlerinden hicret etmek durumunda kaldılar. Şirke giren sadece diğer insanlara değil kendine de zulmetmiş olur. Dolayısı ile şirk, bütün ilahi dinlerde şiddetle yasaklanmış, büyük zulüm ve ahlaksızlık olarak kabul edilmiştir.

1.4. Ahiret İnancı

Lugatta "sonra olan ve son" anlamına gelen ahiret kavramı ile hem bu dünyanın sonu, hem de ölümle başlayan dünya hayatından farklı ve ebedi olan ahiret hayatı kastedilmektedir. Din literatüründe ahiret, İsrafil'in Allah'ın emri ile kıyametin kopması için Sur'a ilk üflemesinden ikinci defa üflemesine, daha sonra da cennetliklerin cennete, cehennemliklerin de cehenneme girmesine kadar olan zaman ya da Sur'a ikinci kez üflenişinden başlayıp, ebedi olarak devam edecek zaman anlamında kullanılmıştır.

Ahirete iman İslam'ın inanç esaslarından biridir. Genelde Kur'an'da ahirete iman Allah'a iman ile birlikte zikredilmiştir. Ahireti inkar eden kimseler ise kafir olmuşlardır.[160] Kur'an'da, ahirete inanmayanların elim bir azaba uğrayacakları anlatılmaktadır. *"Ve şüphesiz, ahirete inanmayanlar için de acı bir azap hazırlamışızdır."*[161]

Çalışmamızda geçen iki bahçe sahibi kıssasında malca üstün olan kişinin kıyameti dolayısı ile de ahireti reddettiği açıkça görülmektedir. Sahip olduğu dünyalık bu kişinin başını döndürmüş, dünyalık nimetler ahiret inancını reddetmesine sebep olmuştur.

Gerçek ahiret inancına sahip olan insan ise dönüşün sadece Allah'a olduğunu bilerek hareket eder. Yani bu dünyanın ahirette iyi bir karşılık almak için bir yol olduğunun bilinci ile davranışlarda bulunarak, baki olanın bu dünya değil ebedi alem olan ahiret olduğu bilinci ile yaşar.

---

[160] **Dini Kavramlar Sözlüğü**, s.13
[161] İsra, 16 / 10

2. AHLAKİ KAVRAMLAR

2.1.Güzel Ahlak

Ahlakın tanımını kısaca Ashab-ı Kehf kıssasında yapmıştık. Ahlak insanın nefsinde yerleşik olan bir takım yatkınlık ve kabiliyetlerdir ki bunlar iyi olursa nefisten faziletler, kötü olursa reziletler sadır olur. Yüce Allah: *"Sonra ona fücurunu (sınır tanımaz günah ve kötülüğünü) ve ondan sakınmayı ilham edene (andolsun)."*[162] buyurmakla insanın yaradılışında hem günah işleme hem de günahtan sakınma gücü olduğunu anlatmaktadır.

İnsanlar doğuştan düşünme yetisine sahip oldukları gibi ahlak yetisine de sahiptirler. Şuurun gelişmesinde zihnin terbiyesine lüzum olduğu gibi ahlakın gelişmesinde de ahlaki terbiyenin lüzumu vardır. Çevrenin iyi şartları kötü bir insanı iyiye yönlendirilmesine sebep olduğu gibi; çevrenin kötü şartları da iyinin kötüye sürüklenmesine sebep olabilir. Kötülüklerden uzaklaştırmak iyilerle daha ileri iyiliklerin hizasına yükselmek ahlak terbiyesinin işidir.[163]

Kur'an'da Hz. Peygamberin *"muhakkak ki sen büyük bir ahlak üzerinesin*"[164] ayeti ile övülmesi içinde yaşadığı toplumla alakalıdır. Çünkü şirke batmış toplumun bir bakıma ahlaksızlığın en büyüğüne saplanıp kalması kaçınılmazdır. Ashab-ı Kehf olarak bilinen mağara arkadaşlarını içinde bulundukları toplum şirke zorlamış, güzel ahlakın birer temsilcileri olmaları neticesinde şirk, onların o toplumdan uzaklaşmalarına ve bir bakıma eğitim yerleri olan mağaraya sığınmalarına sebep olmuştur.

Cenab-ı Allah, insanı bu dünyada kendi halifesi kılmış ve en güzel suretle yaratmıştır. Bu yüzden insanın bu dünyada yaratışının aksine hareket etmesi ve insanlığından çıkması düşünülemez. İnsan güzel ahlak sahibi olmak zorundadır. Güzel ahlak insanı insan gibi olmaya mecbur bırakır. Çünkü yumuşak ve şefkatli davranmak için gereklidir. Uyarıcılık esnasında esastır. Güzel ahlak olmasa ilim ve takva bu konuda tek başına yeterli olamaz. Çünkü öfke kabardığı zaman, kişinin tabiatında güzel ahlak olmadıkça onu durdurmak için sadece ilim ve takva yeterli olmaz. Kısacası takva ancak onunla sağlanır. Ancak güzel ahlak sayesinde şehvet ve gazap kontrol altına alınabilir ve

---

162 Şems, 91/ 8
163 Nurettin Topçu, **Ahlak**, İstanbul: Dergah Yay., 2005, 5.b., s.10
164 Kalem, 68/4

Allah indinden kendisine isabet eden musibetlere karşı sabredebilir. Eğer güzel ahlak yoksa kişinin namusuna, malına veya nefsine sövmekle veya dövmekle bir leke sürüldüğü zaman, kişi uyarıcılığı unutur, Allah'ın dininden gafil olur, kendi nefsiyle meşgul olmaya başlar. Hatta güzel ahlak olmadığı zaman başlangıçta, genellikle uyarıcılığı dünya mertebelerine ulaşmak ve nam salmak için yapar.[165]

Peki insanın güzel ahlak sahibi olarak neler yapması gerekir? Et-Tusi: "Güzel ahlakın en küçük derecesi güçlüklere göğüs germek, karşılık beklememek, zalime merhamet etmek, onun için af dilemek, bütün insanlara sevgi, şefkat ve merhamet dilemektir" der. Yani insanı yaratandan ötürü sevmek ve onu incitmemektir. İmam Gazzali: "Güzel ahlak ruhun tedavisi ve öğrenmek ile olur. Nasıl ki cimrilik cömertlik ile, cahillik ilim ile tedavi ediliyorsa; insan nefsinin temizlenmesi için de hastalıklar zıtlıklar ile tedavi olunmalıdır."[166]

Demek ki insan güzel ahlak sahibi olmak istiyorsa kendisinin bu dünyada neden var olduğunu iyi bilmesi, Allah'ın peygamberler vasıtası ile gönderdiği emirleri iyi özümsemesi ve kendi şahsiyetinde bulunan manevi hastalıklarını teşhis ederek bu hastalıkların tedavisini iyi yapması gerekir.

2.1.1. Güzel Ahlakın Alametleri

Her insan, nefsinin ayıplarının cahilidir. Büyük günahları terk edinceye kadar nefsiyle az bir mücadelede bulunsa zanneder ki nefsini tertemiz yapmış, nefsi tertemiz olmuş, ahlakı güzelleşmiş ve artık mücadele etmekten müstağnidir. Madem ki durum budur, o halde güzel ahlakın alametini belirtmek gerekir. Güzel ahlak, imanın ta kendisidir, kötü ahlak ise münafıklığın ta kendisidir. Allah, mümin ve münafığın sıfatlarını Kur'an'da zikretmiştir. O sıfatlar tamamen güzel ve kötü ahlakın meyveleridir.[167] Müminlerin özellikleri ve fiileri aşağıdaki ayetlerde şöyle övülmüştür:

"Gerçekten müminler kurtuluşa ermiştir, Onlar ki, namazlarında huşû içindedirler, Onlar ki, boş ve yararsız şeylerden yüz çevirirler, Onlar ki, zekat (vazifelerini) yerine getirirler, Ve onlar ki, iffetlerini korurlar, Ancak eşleri ve ellerinin

---

[165] Ebu Hamid Gazali **İhya-u Ulum'id-din**, İstanbul: Hikmet Neşriyat, 2005, c.2, s.801
[166] Gazali, c.2, s.122
[167] Gazali, c.3, s.150

sahip olduğu (cariyeleri) hariç. (Bunlarla ilişkilerinden dolayı) kınanmış değillerdir. Şu halde, kim bunun ötesine gitmeyi isterse, işte bunlar, haddi aşan kimselerdir. Yine onlar ki, emanetlerine ve ahidlerine riayet ederler, Ve onlar ki, namazlarını muhafaza ederler, İşte asıl onlar varislerdir"[168]

Buradan anlaşıldığı üzere, güzel ahlakın belirtisi gerçek mana kulluktur. Çünkü hakiki anlamda kul olabilen, hakiki anlamda iyi insan olur ve toplum içinde bu yönüyle değer kazanır.

2.2.Tevekkül

"Dayanmak, güvenmek, vekil tutmak,"anlamına gelen tevekkül, din dilinde Allah'a güvenmek dayanmak, teslim olmak işleri Allah'a havale etmek demektir.[169] Kadere boyun eğme, razı olma, başkasının işini görme anlamını dile getiren Arapça "vekl" sözcüğünden türetilmiştir. Kulun yapabileceği her şeyi yaptıktan sonra kendisini koruması için Allah'ı vekil tayin etmesi, başka bir deyişle işi Allah'a bırakması anlamındadır.[170] "*Her kim Allah'a güvenirse Allah O'na yeter*"[171]

Kehf Suresi içerisinde Allah, peygamberimizi tevekkül etmesi konusunda uyarmıştı. Çünkü Hz. Peygamber kendisine sorulan sorulara yarın cevap vereceğini söylemesi üzerine Allah "*Hiçbir şey için "Bunu yarın yapacağım" deme. Ancak Allah dilerse (yapacağım de). Unuttuğun zaman Allah'ı an ve "Umarım Rabbim beni, doğruya daha yakın olana eriştirir."de*[172] Uyarısı hem Allah'a tevekkülde bulunmasını hatırlatmış hem de bize bir mesaj niteliği ile gelecekte yapmayı planladığımız şeylerle ilgili Allah'ın takdirinin, dilemesinin her şeyin üstünde olduğu açıkça vurgulanmıştır.

Kehf Suresinde yer alan Ashab-ı Kehf kıssasında gençlerin bütün riskleri alarak mağaraya sığınmaları, Allah'tan başka hiç kimsenin vekil olarak tayin edilemeyeceğini anlatması yönüyle son derece önemlidir. Ayrıca iki bahçe sahibinin kıssasında zengin kişinin tevekkülü kendi malına yapması neticesinde arkadaşı O'nu*:"Karşılıklı konuşan*

---

[168] Müminun, 23/1-10
[169] **Dini Kavramlar Sözlüğü,** s.658
[170] Hançerlioğlu, s.651
[171] Talak, 65/3
[172] Kehf, 18/23-24

arkadaşı ona hitaben: "Sen, dedi, seni topraktan, sonra nutfeden (spermadan) yaratan, daha sonra seni bir adam biçimine sokan Allah'ı inkâr mı ettin?" "Fakat O Allah benim Rabbimdir ve ben Rabbime hiçbir şeyi ortak koşmam." "Bağına girdiğinde: Mâşâallah! Kuvvet yalnız Allah'ındır, deseydin ya! Eğer malca ve evlâtça beni kendinden güçsüz görüyorsan"[173] Arkadaşını Allah'ın dilemesi ve tevekkül noktasında uyarmıştır.

Bir anlamı da ihtiyaç halinde başkasını vekil tayin etmek olan tevekkül[174] inananların çok iyi bilmesi gereken bir kavramdır. Çünkü bizler Allah'a tevekkülde bulunduğumuz zaman muhakkak ki hakkımızda hayırlı olanın bize ulaşacağı inancı bizde oluşacaktır.

2.3. Tevazu

Sözlükte "alçak gönüllü olmak" anlamına gelen tevazu ahlaki kavram olarak "kişinin nefsini Allah'ın huzurunda kulluk mevkiine koyması, insanlara karşı kibirli ve gururlu olmaması" demektir[175]

İnsanların bu dünyadaki davranışlarında şeref ve üstünlüğün Allah'a ait olduğunu bilerek bunu hayat prensibi haline getirmeleri tevazu göstergesidir. Kur'an'da tevazu sahibi olanlar rahmanın halis kulları olarak övülmüşlerdir. *"O çok merhametli Allah'ın (has) kulları onlardır ki, yeryüzünde tevazu ile yürürler ve cahil kimseler kendilerine laf attığı zaman (incitmeksizin) "selam" derler (geçerler)"*[176]

Tevazu sahibi olmak için insanların halk arasında bulunması gerekir. Gazzali, zaman zaman uzlete çekilmenin, halktan uzaklaşmanın böbürlenme ve kibre sebep olacağı gibi tevazu sahibi olmanın önündeki engellerden biri olduğunu ifade etmektedir.[177]

Tevazu, kalbin manevi hastalıklarından olan kibrin hem karşılığı hem de ilacıdır. Bunun için tevekkül de önemlidir. İnsanın nereden geldiğinin bilincinde olarak haddini bilmesi, sosyal çevresinde, iş hayatında ve diğer işlerinde hayrın ve şerrin, zenginliğin ve

---

[173] Kehf, 18/ 34-39
[174] Ahmet Koç, **İhvan-ı Safada Eğitim Felsefesi**, İstanbul: İFAV. Yay., 2009, s.139
[175] **Dini Kavramlar Sözlüğü**, s.657
[176] Furkan, 25/63
[177] Gazali, c.2, s,594

fakirliğin, başarının ve başarısızlığın Allah'tan geldiğini bilerek hareket etmesi insanları kibirden kurtarır ve mütevazi bir insan yapar.

Çalışmamızda ele aldığımız iki bahçe sahibi olgusunda, insanların mütevaziliği elden bırakması neticesinde sonucun hem bu dünyada hem de ahirette ne kadar acıklı ve ibret verici olduğunu hep beraber inceledik. Dolayısı ile üstünlük bize verilen geçici menfaatlerde değil, her zaman Allah'tan çok sakınma yani takva ile olabilmektedir. *"Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli ve en üstününüz O'ndan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdar olandır."*[178] Bu ayetten anlaşılacağı üzere insani yükselten ve yücelten gerçek manada takva sahibi olmasıdır.

Mümin hem alçak gönüllü, hem takva sahibi, hem de vakarlı olmalıdır. Fakat her konuda olduğu gibi bu konuda da aşırılıklara kaçmak dinimizin prensiplerine uymaz. Kişiyi zillete ve meskenete düşürecek derecede tevazu dinimizin özüne aykırıdır.

2.4. Kibir ve Ucub

Tevazu yani alçak gönüllüğünün tam zıttı kibirdir. Kibir kelimesi Arapça "kebüra" kökünden türemiş bir mastar olup, büyüklenmek, büyüklük ve ululuk taslamak, böbürlenmek, kendini ulaşılmaz görmek gibi anlamlara gelir. Terim anlamı ise kendini yüksek ve değerli tutma, kendini başkasından üstün, başkasını ise kendisinden aşağıda görme hastalığıdır. Bu anlamıyla kibir Türkçe'de gurur kelimesinin eş anlamlısıdır. Kişinin geçici değerlerle aldanıp, onlarla avunması anlamına gelen gurur, Türkçe'de kendini beğenme, böbürlenme anlamında kullanılmaktadır.[179]

Kur'an'da tekebbür, istikbar kelimeleri de kibir anlamında kullanılmıştır. Kibirli kimselere mütekebbir, müstekbir denilir. Kibir, Kur'an'da yasaklanmış, kibirli kimseleri Allah'ın sevmediği belirtilmiştir[180]. *"Doğrusu Allah küstahça böbürlenenleri sevmez*"[181]

---

[178] Hucurat, 49/13
[179] Soysaldı, s.171
[180] **Dini Kavramlar Sözlüğü**, s.380
[181] Nisa, 4/36

"İçinde ebedi kalmak üzere cehennemin kapılarından girin. Kibirlenenlerin yeri ne kötüdür"[182]

Kibir demek, kişinin tabiatında haset ettiği insana karşı böbürlenmenin bulunması demektir. Onu küçümsemesi, hizmetlerine koşturması, ondan el pençe divan durmayı beklemesi, onu gaye ve hedeflerinin arkasından sürüklemeyi istemesi demektir. Bu bakımdan kendisine haset edilen adam herhangi bir nimete konduğu zaman hasetçi, kendisinin nimetten gelen gururunu hazmedemeyeceğinden, nefsini kendisinden daha yüksek göreceğinden korkar. Bu bakımdan daha önce altta olduğu halde bu sefer üste çıkma söz konusu olur. Kafirlerin çoğu, Hz. Peygambere karşı hasetleri, tekebbür ve teazzuzdan ileri geliyordu; zira onlar dediler ki: "yetim bir genç bizi nasıl geçer, biz ona nasıl baş eğeriz" işte bu hakikati ilan eden ayet: *"Yine Onlar: "Bu Kur'an, şu iki şehirden bir büyük adama indirilmeli değil miydi?" dediler.*"[183] "*Biz onlardan kimini kimi ile, "Allah aramızdan bunlara mı lütfunu layık gördü" desinler diye, işte böyle imtihan ettik. Allah, şükredenleri daha iyi bilen değil midir?"*

Onlar bu sözleri ile, fakir Müslümanları tahrik etmek ve onlara karşı kibirlenmek içindir.[184]

Kibir felaketle sonuçlanan, insanın karakterine yerleşmiş manevi bir hastalıktır. Şeytanı cenneten kovduran, insanı bu dünyasını ve ahiretini altüst eden bir illettir. Fakat bundan kurtulmak imkansız değildir. Bunun ilacı takva sahibi olmaktır. Yani üstünlüğün sadece temiz kalpli olanların, Allah'tan çok sakınanların ve yegane alçakgöllü olanların elinde olduğu hayat boyunca iyi anlaşılmalı ve prensip haline getirilmelidir.

Ucup ise sözlükte, "kendini beğenme, kibir, böbürlenme ve şımarma anlamına gelmektedir. Dini bir kavram olarak kişinin sahip olduğu amel, maharet, san'at, mal, makam, güzellik ve ilim nimetleri ile övünerek bunların kendinden geldiğini bilmesidir.[185]

İnsan, Allah'ın kendisine verdiği nimetleri kendi yaratmış gibi başka insanlara üstünlük taslar. Bu da batıni kibri meydana getirir. Batıni kibir de belli bir noktadan sonra

---

[182] Nahl, 16/29
[183] Zuhruf, 43/31
[184] Gazali, c.3, s.431
[185] **Dini Kavramlar Sözlüğü**, s.665

zahiri kibri oluşturur ki bu da insanın bu dünyada küçük düşmesine ve sevilmemesine sebep olduğu gibi, ahretinin de hüsrana uğramasına sebep olur.

2.5. Rahmet

Arapça bir kelime olan " rahmet" şefkat, acıma, merhamet anlamına gelmektedir.[186] Sözlükte ise acımak, esirgemek, korumak, affetmek, esirgemek, bağışlamak, nimet vermek, gibi anlamlara gelen " r.h.m" kökünden türemiştir. İsim olarak; hayır, iyilik, ihsan, nimet ve kalp inceliği anlamına gelmektedir.[187]

Ashab-ı Kehf'in yani mağaraya sığınan mağara arkadaşları, dinlerini ve canlarını kurtarmak için bir çeşit hicret etmişlerdi. Ayette geçen " min ledünke" ifadesini Razi, rahmetin büyüklüğü, onun Allah'ın lutuf ve cömertliğine uygun olması şeklinde yorumlamıştır.[188]

Anadolu'da yağan yağmurun rahmet olarak isimlendirilmesi, rahmet kavramının Allah'ın bir nimeti olarak kullanıldığı fikrini akla getirmektedir. Allah'ın rahmeti insanlar üzerine bir nimettir. Çünkü rabbimizin acıması ve insanları sakınması bu dünyanın ve ahretin müreffeh geçmesi için bir mükafattır.

3. İLMİ KAVRAMLAR

3.1. Akıl

Arapça "A-K-L" kökünden gelen akıl, bağlamak, hapsetmek, gözaltına almak, tutuklamak anlamlarına gelmektedir.[189] Sözlükte, "men etmek, engellemek, alıkoymak, bağlamak, sığınmak ve tutmak" gibi anlamlara gelir.

Akıl terim olarak düşünmek, duygu vasıtaları ile idrak etmek sureti ile bilinmesi mümkün olan şeyleri bilme ve anlama gücü, iyiyi kötüden ayırma kabiliyeti, varlığın hakikatini idrak melekesi, maddi olmayan, fakat maddeye tesir eden cevher demektir. Bu tanımın bir uzantısı olarak bazıları aklı Allah'ın insan bedenine müteallik halk ettiği ruhani

---

[186] Mutçalı, s.315
[187] **Dini Kavramlar Sözlüğü**, s.426
[188] Bayraklı, **Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri**, c.11, s.444
[189] Mutçalı, s.585

bir cevher ya da kalpte hak ile batılı ayıran, insanı koruyan, kale içine alan ve helak edici yollardan uzaklaştıran kalbi ve ruhi bir kuvvet olarak kabul etmişlerdir.[190]

İnsanı diğer varlıklardan ayıran, ona davranışlarında bir anlam kazandıran, bu dünyada şerefli kılan ve yüce yaratanın halifesi yapan, ilahi emirler karşısında sorumlu kılan ancak akıldır. Kur'an'da kırk dokuz yerde geçen akıl bilgi edinmeye yarayan bir güç ve doğru düşünmenin ölçüsü olarak sunulmuştur: *"O kâfirlerin hali, sadece bir çağırma veya bağırmadan başkasını işitmeyerek haykıranın haline benzer; onlar sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler, akıl da etmezler."* [191] *"Ve derler ki: "Eğer biz dinleseydik, yahut düşünüp anlasaydık şu çılgın ateşin halkı arasında bulunmazdık!"* [192]

Yukarıda örnek verdiğimiz ayetlerden de anlaşılacağı üzere Allah, düşünmeye ve akletmeye son derece önem vermiştir. Çünkü düşünen insan mahlûkatın ve kendisinin yaradılışından hareketle rabbine ulaşabilir. İnsanı isyandan kurtaran, eşyanın ve hakikatin bilgisine ulaştıran yegane kuvvet akıldır. Akıl insan fıtratına yerleştirilmiş işlenmeyi bekleyen bir cevherdir. İmam Gazali bu konuda şöyle söylüyor:

"Akıl insanda tabii olarak yaratılmış bir fıtrat ve aslı nur olan bir şeydir. İnsan onunla eşyanın hakikatini idrak eder. Bu bakımdan seziş ve akıllılık fıtrattır. Ahmaklık ve geri zekalılık fıtrat değildir. Ahmak olan insan, gururdan korunmaya muktedir değildir. Öyle ise aklın saflığı ve fehmin zekası elbette fıtratın aslında olması lazımdır. Eğer insanoğlu bu temel üzerine yaratılmamış olsaydı onu kazanması mümkün olamazdı."[193]

İnsan, akletmesi ile sorumlu olur, değer kazanır ve tam anlamıyla insan olur. Çalışmamızın son bölümde ele alacağımız tefekkür ve din eğitimi bölümünde bu konu daha anlaşılır bir şekilde işlenecektir.

3.2. Hikmet

Arapça'da sağ görüşlülük, feraset sahibi olma, ariflik, bilgelik anlamlarına gelmektedir.[194] Hükmetmek, hakim olmak, yönetmek, düzeltmek amacı ile men etmek,

---

[190] **Dini Kavramlar Sözlüğü**, s.16
[191] Bakara, 2/171
[192] Mülk, 67/10
[193] Gazali, 3. c, s.882
[194] Mutçalı, s.187

dönmek ve sağlam yapmak anlamındaki "h-k-m" kökünden türeyen hikmet kavramı terim olarak; adalet, ilim, amel, nübüvvet, Kur'an, Allah'a itaat, dini anlayış, Allah korkusu, akıl, söz ve işte işaret, hakkı bilme ve hayır işlemek demektir.

Hikmetin özü; anlayış, gerçeği bilme, düşünme yeteneği, sezgi gücü, iş ve sözlerde isabetli olma, düşünce planında kalmayıp eyleme dönüşen yararlı ve derin bilgi, ilim ve akıl ile doğruyu bulmadır.[195] Ayet ve hadislerle hikmet sahipleri övülmüştür: *"Allah hikmeti dilediğine verir. Kime hikmet verilmişse, şüphesiz ona çok hayır verilmiş demektir. Bunu ancak akıl sahipleri anlar."*[196]

İnsanın hikmet ehli olması rabbinin istediği bir kul olmasına bağlıdır. Rabbimizin razı olması için de doğru faydalı bir bilgi, arkasından da salih amel işlenmelidir. Burada önemli olan nokta şudur insanın doğruyu, güzeli bilerek onunla amel etmesi, yanlıştan yüz çevirmesi ve bilgisi ile amel etmesi hikmettir.

İnsanı bilgisi ile amel etmesi neticesinden insanların yararına işler ortaya çıkar. Bu işi yapan kimse halk tarafından övgüye mazhar olursa hikmetli bir iş yapmış olur. Çalışmamızda geçen Ashab-ı Kehf kıssasında toplumda inanç noktasında baskılara maruz kalan gençler, mağaraya sığınmışlar dolayısı ile yüzyıllar boyunca uyuyarak rabbimizin hikmetine mazhar olmuşlardır. Hz. Musa ve Hızır'ın kıssasında meydana gelen olaylara bakıldığında görünenin arka planında görünmeyen hikmetlerinin olduğunu işlemiştik. İşte bu iki kıssada geçen olaylar tamamen rabbimizin sonsuz hikmeti ve bilgisi neticesinde cereyan etmiştir.

Buradan şöyle genel bir sonuç çıkarabiliriz: İnsanların ilmi ile amel etmesi, yaptıkları güzel işler hikmetin bir göstergesidir. Ama bu sadece sınırlı bir kapasite ile yaratılmış kulların Allah'ın izni ile yaptığı işlerdir. Çevremizde gördüğümüz hayır gibi gözüken aslında şer ile sonuçlanan ya da şer gibi gözüküp arka planında hayırlara vesile olan olaylar, Allah'ın sonsuz bilgisi ve hikmeti neticesinde ortaya çıkar.

---

[195] **Dini Kavramlar Sözlüğü**, s.258
[196] Bakara, 2/269

III. BÖLÜM

DİN EĞİTİMİ VE KEHF SURESİ

1.Din Eğitimi Nedir

Din eğitimi bilimi yeni bir bilim dalı olduğu ve daha çok uygulama boyutuyla ilgilendiği için onun tanımını yapmak zordur. Bu yüzden din eğitiminin ne olduğunu anlamak istiyorsak öncelikle eğitim ve din kavramlarının ne olduğunun anlaşılması yerinde olacaktır.

Eğitim, insanın yeryüzüne gelmesinden itibaren başlamıştır. Bu itibarla çağdan çağa toplumdan topluma değişik anlamlar taşıması tabidir. İnsanlar onu değişik şekillerde anlamış ve anlatmışlardır. Bu farklılaşmada değişik dünya görüşlerinin, dini telakkilerin, örf ve adetlerin insanlık anlayışlarının tesirleri olmuştur. Bu anlayış ve görüşlerin hepsini sayma imkanına sahip olmadığımızdan ana hatlarıyla açıklama çabası içinde olacağız.

İslam kültüründe genellikle öğretimin karşılığı olarak talim, eğitimin karşılığı olarak ta terbiye kullanılmaktadır. Isfahanı, terbiyeyi bir şeyin en mükemmel derecesine ulaşıncaya kadar adım adım inşa etmek şeklinde tanımlar.[197] Terbiyeden başka eğitim karşılığında kullanılan bir kelime de "iyi tutum, incelik, kibarlık" anlamında edeb kelimesinin türevi olup "eğitmek, bilgilendirmek" manası taşıyan te'diptir.[198]

Eğitimi insanın hayatı boyunca rastgele karşılaşacağı olaylara göstereceği belirsiz tepkiler olarak anlayamayız. Ferd ve cemiyet için çok geniş bir alanı içine alan eğitim, bir plan ve hedefe göre insanın yetiştirilmesi, ruh beden sağlığını koruyarak geliştirilmesi için yapılan bütün çalışmalar olarak anlaşılmaktadır.

---

[197] Ziya Kazıcı, Halis Ayhan " Ta'lim ve Terbiye" **D.İ.A.,** Ankara: T.D.V Yay., c.39, s. 515
[198]Kazıcı- Ayhan "Ta'lim ve Terbiye" **D.İ.A**. c.39, s.516

Genel bir ifade ile eğitim yetişkin bir neslin ve ya şahsın, yetişkin olmayan bir nesil veya şahsa belirli teknik ve metotlarla belirli değer ölçülerine göre vermek istediği formasyon çalışmalarıdır.[199]

Eğitim çalışmaları genel olarak şu doğrultuda gerçekleşmektedir:

1-Toplumun değer kabul ettiği kültür mirasını yeni nesillere aktarmak,

2-Bu suretle toplum hayatının sürekliliğini sağlamak,

3-Eğitilme durumunda olan kimselere mensubu oldukları toplumların kendilerinden beklediği rolleri öğretmek,

4-Onlara, hal ve gelecekte kullanabilecekleri bilgi ve becerileri kazandırmak.[200]

Eğitimin genel tanımını yaptıktan sonra din kavramına bir bakalım: Din kavramı da tıpkı eğitim gibi ilk insanın yaradılışından itibaren kullanılmıştır. Yüce Allah, dinini ilk insan Hz. Adem'den itibaren bütün insanlığa tebliğ etmiştir. Terim olarak din akıl sahiplerini kendi arzuları ile bizzat hayırlara sevk eden ilahi bir nizam, Allah tarafından konulmuş ve insanları O'na ulaştıran bir yoldur.[201]

Eğitim ve din kavramlarından yola çıkarak din eğitimi kavramını şöyle açıklayabiliriz: Din eğitimi, çocuklar ve gençlerin, büyüklerin başta dini ve ahlaki olmak üzere kültürel ve sosyal dünyalarına uyumlu bir şekilde katılmaları ve oraya uyum sağlamaları ile meşgul olan bir bilimdir.[202]

Yakın geçmişimizde din eğitimi bilimsel bir disiplin olarak ele alınmaya başlamıştır. Din eğitimi biliminin doğuşu da diğer bilimlerin doğuşu ile benzerlik göstermektedir. Nasıl ki bütün bilimler var olan bir gerçekliği anlama, açıklama ve kontrol etme ihtiyacından doğduysa din eğitimi bilimi de bu şekilde oluşmuştur. Bilimsel bir disiplin olarak din eğitimi bilimi: Bireyin dini davranışlarında kendi yaşantıları vasıtası ile

---

[199] Yaşar Fersahoğlu, **İslam Eğitimine Giriş**, İstanbul: Çamlıca Yay., 2011, s.13
[200] Fersahoğlu, s.14
[201] **Dini Kavramlar sözlüğü**, s.122
[202] Cemal Tosun, **Din Eğitimi Bilimine Giriş**, 3.b, Ankara: Pagem Yay., 2005, s.29

ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme denemeleri sürecini geçmişini, bu gününü ve geleceği ile, bilimsel metotlar kullanarak, betimlemeye, açıklamaya ve kontrol altına almaya çalışan bilimsel disiplindir.[203]

İslam, insanın bütün özellikleriyle tanınması, iyi ve kötü temayülleri doğru olarak tespiti, bedeni ve ruhi gelişmeleri dikkate alarak eğitime tabi tutulmasını esas almıştır. Onun için İslam'ın getirdiği değerlerin ışığında, eğitim ve öğretimin çok önemli bir konu olduğunu görüyoruz.[204]

Kur'an eğitimi rab kelimesi ile ifade etmektedir. İslami eğitimin amacı, insanın hayatında takip edeceği yolu teorik olarak çizip hayata uygulamak, nasıl hareket edeceğini göstermektedir. Bu manada rab, yaratanın yarattığına doğru yolu göstermesi demektir. Eğitim peygamberlerin vazifeleri açısından alındığında ise tebliğ etmek manasına gelir. Bu bilgiler ışığında İslam eğitimi: Dinin esaslarına bağlı, insanı sapıklıktan hidayete, karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için her zaman ve her yerde hak dini tebliğ ederek, bütün insanlığın hizmetine sunmaya gücü yeten Müslüman şahsiyetin teşekkül ettiği sağlam temeldir.[205]

1.1.Din Eğitiminin Mahiyeti

Her insan doğumundan ölümüne kadar bir yetişme ve yetiştirme faaliyeti içindedir. Dünyaya birçok kabiliyet ve temayüllerle gelen insan ilk günlerden itibaren fiziki ve içtima-i bir çevre ile kuşatılmıştır. Ruhi ve bedeni imkanlarıyla her çeşit olayın içine girmektedir. İçinde yaşadığı çevrenin tesiriyle kendini geliştirmesi ve kişiliğine kavuşması mümkün olacaktır.

İnsan mensubu olduğu sosyal çevre sebebiyle birçok insan ve birçok olayla karşılaşır. Bu insanlar ve sosyal olaylar neticesinde birtakım bilgiler, beceriler, alışkanlıklar, davranış, düşünüş, duyuş ve inanış şekilleri kazanmaktadır. Bütün bunlar eğitimin ve din eğitiminin mahiyetine girer. O halde eğitim insan kabiliyet ve

---

[203] Tosun, 34
[204] Halis Ayhan, **Eğitime Giriş ve İslam'ın Eğitime Getirdiği Değerler**, İstanbul: Damla Yay., 1982, s.20
[205] Bayraklı, **İslam'da Eğitim,** s.114

temayüllerine göre fiziki ve içtima-i çevreden yapılan etkilere karşı aktif ve pasif tepkileri göstermektedir. Bu ilişkiler sonucu ortaya çıkan her türlü netice eğitim ile açıklanabilir.[206]

Din eğitimi bilimi, dinin mahiyetine uygun olarak insan varlığının bütünü ile ilgilenir, insanın hayatını hayatın bütünlüğü içindeki yeri ile ele alır, yani insanla insan olarak ilgilenir. Allah sorusu dinin asıl sorusudur. Din eğitimi bilimi bu soruyu bilinçli olarak sorar. Bu soru canlı tutulduğu sürece, onun cevabı daima bilgi üstü, bilgiyi aşan bir mana taşıyacaktır. Bu alışkanlık, insan varlığının imkanlarını da aşkınlaştıracaktır. Çünkü bilgiyi aşan her düşünce yeni bilgi alanlarının açılmasına yol açar. İnanma da bilgiyi aşar ve bilgeye kendi kendini aşama imkanı sağlar.[207]

1.2.Din Eğitiminin Gayesi

Eğitimin amaç ve gayelerine ek olarak din eğitiminin de amaç ve gayeleri vardır. vardır. İnsanlığın yaratıcısı ve yegane terbiye edicisi yüce Allah, eğitimin gayesinin iyi insan oluşturmak olduğunu ilahi kitabında ve bizlere yapmamızı emrettiği ibadetlerimizde açıkça buyurmaktadır. *"Sana vahyedilen Kitabı oku ve namazı kıl. Muhakkak ki namaz hayasızlıktan ve kötülükten alıkoyar. Allah'ı anmak elbette en büyük ibadettir. Allah yaptıklarınızı bilir*."[208] Bu ayette yüce yaratıcı ibadettin asıl maksadının iyi insan yetiştirmek olduğunu, ancak ibadet dolayısı ile insanın hayasızlıklardan ve kötü fiillerden uzak durabileceğini açıkça buyurmuştur.

Yüce Allah'ın ortaya koyduğu insan tipi iyi insan, bu yolda örnek almamızı istediği mükemmel şahsiyet ise insan-ı kamil olarak vasıflandırılan Hz Peygamberdir. *"Şanım hakkı için muhakkak ki size Resüllullah'da pek güzel bir örnek vardır. Allah'a ve son güne ümit besler olup da Allah'ı çok zikreden kimseler için*."[209] İyi insan olmayı hedefleyen bir kişinin yapması gereken Allah'ın emir ve yasaklarını yerine getirmek ve insan-ı kamil olan Peygamberimizi örnek almak olacaktır. Bu açıklamalarımızdan sonra din eğitimini gayesinin anlaşılması daha kolay olacaktır.

---

[206] Ayhan, s.13
[207] H.Mahmut Çamdibi, **Din Eğitiminde İnsan ve Hayat**, İstanbul: Çamlıca Yay., 2003, s.12
[208] Ankebüt, 29/45
[209] Ahzab, 33/21

Din eğitiminin gayesi insanların yaradılışının esası olan dine yönelmeleri için fıtrata uymalarıdır. Bu fıtrata uymaları için de insanın dinin esaslarını öğrenerek kendine arız olmuş kötülüklerden temizlenip dini hikmetleriyle öğrenmesi gerekir.

Fıtrat iki türlüdür: Birincisi kalp ile olan fıtrattır ki Allah'ı bilmek, O'nu sevmek, O'na şirk koşmamak, ikincisi amel ile olan fıtrattır ki bedenin temizlenmesidir. Birincisi kalp ve ruhun temizlenmesi, ikincisi ise bedenin temizlenmesidir ve bunlar birbirini takviye eder.

Ferdin manevi hayatı ve huzuru için inanan insanların özelliklerine uygun terbiye ve düzenleyici fiillere ihtiyaç vardır. Bu terbiyeyi sağlayacak en önemli unsurlardan olan ibadet ve zikrin arzu edilen düzenleyici ve yükseltici rolü oynayabilmesi şahsiyetin itidalinden sonra olmaktadır. Bunun için de önce şahsiyet ve itidal temizliği üzerinde durmak gerekir.[210]

"Güneşe ve kuşluk vaktindeki aydınlığına, güneşi takip ettiğinde aya, onu açığa çıkarttığında gündüze, onu örttüğünde geceye ve gökyüzüne ve onu bina edene, yeryüzüne ve onu yayıp döşeyene, nefse ve ona bir takım kabiliyetler verene, düzenleyerek dengeleyene, kötülük ve iyilikleri ilham edene yemin ederim ki, nefsini kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiş, onu kötülüklere gömen ziyan etmiştir"[211]

Şems Suresi'ndeki insanın şahsiyetinin dengelenmesi ve düzenlenmesinden sonra, kendisine arız olan kötülükler görülmekte ve böylece temizlenme başlamaktadır. Temizlenme ilahi yardımla olmakta, dengelenen ve temizlenen insan öğrenme, anlama olgunluğuna yükselmektedir. Çünkü tezkiyenin bir manası da yükselmektir.

İnsanlar, ilahi öğretimin vasıflarını kazanacak bir potansiyelde bulundukları halde bu öğretim olmadan sapıklık içinde kalmaktadırlar; bunun için de İslam'da şahsiyet terbiyesi ancak ilahi öğretim ve terbiye ile olmaktadır. Öğretimden önce nefsi

---

[210] Çamdibi**, Din Eğiminde İnsan ve Hayat**, s.90
[211] Şems, 91/1-10

kötülüklerden, kötü niyetlerden temizlemek ve tam bir yöneliş ve ihlas ile bu öğretime hazır olmak gerekir.[212]

Bu bilgiler ve eğitim açısından düşünüldüğünde din eğitimi, dinden gelen bilgilerle, eğitim biliminin verilerini birleştirerek, insanları Allah'ın iradesine uygun kişiler olarak yetişmelerine katkıda bulunacak çalışmalar yapar. Onların hayatları boyunca karşılaşabilecekleri, dini anlayış ve yaşayışla ilgili teorik ve pratik problemleri araştırır, inceler, çözümler bulmaya ve geleceğe yönelik teoriler üretmeye çalışır.

Kısaca din eğitiminin amacı; insanın ilahi iradeye uygun olarak yetiştirilmesine, insanların hayatın bütünlüğü içinde ilahi iradeye uygun davranışlar geliştirmelerine yardımcı olmaktır.[213]

2.Din Eğitiminin İlkeleri

2.1.Bütünlük ve Din Eğitimi

İnsanın çocukluğundan itibaren kabiliyetlerini geliştirirken aynı zamanda ahlaki ve yüksek duygularını da geliştirmesinde bir bütünlük sağlamalıdır. Bu konuda yetişkinlerin çocuklarına şahsiyetleriyle örnek teşkil etmeleri önemlidir. Aslında bu bütünlüğün kurulmasına doğru şahsiyette bir özellik vardır. Bu bütünlüğü kuran insanlar kendilerini gerçekleştirdiklerinden gerçekleri olduğu gibi kabul ederek abartılı savunma mekanizmalarına yönelmezler. Bütünlüğün din eğitiminde çok özel bir yeri vardır.[214]

2.2.Şahsiyet Bütünlüğü

Ruhi hayatımız ve şahsiyetlerimiz maksatlıdır ve unsurlara bölünmesi mümkün olmayan bir bütünlük halindedir. Ruhi olguları ve olayları bütünlük içinde araştırmak gerekir. Ruhi hayatımızın maksadı maddi manevi güçlerimizin bir bütünlük içinde dengeye ulaşmasıdır. Bu güçler tefekkür, sevgi, sezgi, idrak ve duygu güçleridir. Bu güçler şahsiyette yüksek ve derin tabakalarda hürriyet ve itidalle yüksek tefekkür ve amelle

---

[212] Çamdibi, **Din Eğitiminde İnsan ve Hayat,** s.91
[213] Tosun, s.71
[214] Çamdibi, **Din Eğitiminde İnsan ve Hayat,** s.63

bütünlüğe ulaşmakta böylece fert kendi güçlerini kendi çabasıyla harekete geçirip kendi olmakta, kendini aşarak da muhabbet, merhamet ve huş'u bulmaktadır.

Kendi olan ve kendini aşabilen şahsiyetli kişi, hak ölçülerini tanıyarak tefekküründe gelişmesi ile doğruluk ve denge içinde doğru işler yapacaktır. Şahsiyetli insanın ibadeti riyadan, çalışması da ihtirastan ve ifsattan uzak olacak, elde ettiği imkanları hayır işlerinde kullanarak insanlarla ülfet içinde yaşayacak ve bütün mahlukata karşı şefkat ve merhamet içinde olacaktır.[215]

İnsan şahsiyet bütünlüğünü sağlamadan, din eğitimi, ahlak ve estetik duyguları öğrenemez. İnsanın şahsiyet bütünlüğü içinde, bütün bir mazisi, duygu ve düşünceleri ile bilinç ve bilinçaltı bütün insani varlığı bulunmaktadır. İnsan, insana has bütün ihtiyaçlarını, ani düşüncesini, merhamet, şefkat gibi duygularını kullandıkça sevgi gibi yüksek duygular kazanmaya başlayacaktır. Çünkü bu yüksek duygular ruhi ihtiyaçlarımız olan aşkın alemin ihtiyaçlarıdır; insan bunlarla olgunlaşır ve gerçek mutluluğa ulaşır. Bu alemle temas edemeyen insanlar, insanın kendine has ihtiyaçlarını karşılayamadıklarında, hayatlarında özellikler de iş hayatlarında aşırılıklara, oyun ve eğlenceye dalıp avuntulara yönelerek kendilerini kendilerine unutturmaya çalışıyorlar.[216]

2.3.Adalet ve İhsan İlkesi

Şahsiyette ulaşılacak hedef orta yol veya "adalettir. Nefis kuvvetlerinin (şehvet, öfke ve akıl) her birinin kendilerine mahsus yerlerinde bulunmaları, yerlerini ve sınırlarını geçmemeleri, yaradılış gayelerine uygun hareket etmeleri "adalet kanunudur". Bu kanun inanan insanın nefsindeki kuvvetleri dengeleyerek "sırat-ı müstakim"de olmalarına bağlıdır. Kalpteki tadilat ancak organların hareketleri ve davranışların tadilatı ile mümkündür. Bütün fiil ve hareketlerde adalet üzere hareket edilince kalpte adalet sağlanmış olur. Kalbin adaleti şahsiyetin denge halinde olmasını ifade eder. Bu denge haline fazilet denmektedir. Aklın fazileti "hikmet", öfkenin fazileti "şecaat" şehvetin

---

215 Çamdibi, **Güzel Ahlak ve İnsan İlişkileri**, İstanbul: Çamlıca Yay., 2012, s.12
216 Çamdibi, **Din Eğitiminde İnsan ve Hayat**, s.64

fazileti de “iffettir.” Hikmette akıl kuvvetinin itidali vardır. İfratından cerbeze ve hile, tefritinden ahmaklık ve cinnet hasıl olur.[217]

Son ilahi kitap olan Kur’an, son peygamber olan Rasullullah’ın bütün insanlara evrensel ilahi gerçekleri bildiren hidayet ve rahmet kaynağı olduğunu müjdeledikten sonra, adalet ve ihsanı emretmesi İslam’ın evrensel ilkelerinin adalet, iyilik ve yardımlaşma olduğunu belirlemektedir: *“Muhakkak ki Allah adaleti, ihsanı ve akrabaya yardım etmeyi emreder. Çirkin işleri, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, umulur ki düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor”*[218]

Allah, bu ayette evrensel nizamın ve ahlaki faziletlerin temeli olan adalet, ihsan ve akrabaya yardımı emretmektedir. Adalet her şeyi tam olarak yerine getirmek, herkesin hakkını vermek, ölçülü davranmak ve istikamet manasına gelir. İhsan, iyilik yapmak, hayır ve bağışta bulunmak, emredilen şeyi gerektiği gibi yerine getirmektir. İbadette ihsan, Allah’ı görür gibi ibadet etmektir. Aynı ayette yasaklanan “fağşe” söz ve fiille işlenen çirkinlikler, “münker” aklı selim ve dinin beğenmeyip fena kabul ettiği şeyler, yani adaletin zıttı olan davranışlardır. “Bağy” haddi aşmak ve şerri bir arada toplamıştır.

İnsanın öğüt alması adalet, ihsan ve yakınlara iyilik yapması, fahşa ve münkerden çekinmesi ölçülü ve edepli olmasına bağlıdır. Kısacası ihsan gereken bir işi gerektiği gibi yapmaktır.[219]

İnfak-ihsan lakası ile ilgili olarak Kur’an’da şöyle buyrulur:

“*Allah yolunda infak edin, kendinizi kendi elinizle tehlikeye atmayı; işlerinizi çok iyi yapın. Şüphesiz Allah iyi iş yapanları sever*”[220]

2.4. İş İlkesi, Amel-i Salih

Ahlaki şahsiyetin gelişmesinde amel-i salihin vazgeçilmez önemi vardır. İnsana toplumda fayda veren hayırlı işlerden çocuklar çok küçük yaşlardan itibaren sorumlu

---

[217] Çamdibi, **Din Eğitiminde İnsan ve Hayat,** s.98
[218] Nahl, 16/90
[219] Çamdibi ,**Güzel Ahlak ve İnsan İlişkileri**, s.62
[220] Bakara, 2/195

tutulmalıdır. Çocukları teşvik edecek fiziki uğraşlar çocukları yormaz aksine onların beden ve zihin gelişimine katkıda bulunur. İnsanın ve insanlığın gelişimine katkı sağlamak amacı ile yapılan her faaliyet hayırlı bir iştir.

İnsanı elini işe alıştırması zamanla estetik duyguların açığa vurulması ile ve bununda ahlaki erdemlerle birleşmesi neticesinde toplumum yararına güzel eserler meydana gelir. Bunun için de eğitimin rolü büyüktür. Fakat yapılan araştırmalar neticesindedir ki sadece nazari bilgilerle zihni olarak yapılan eğitimin ahlakın ilkelerini hayata geçirmekte yetersiz kaldığı görülmüştür. Bunun için ahlak eğitimi üzerinde durulmalı ve insanın bütününe hitap etmelidir. Burada ahlaktan kasıt yapılan ve yaşanılan ahlaktır.

Amel-i Salih dediğimizde sadece el ile yapılan maddi işler kastedilmemesi gerekir. Yerinde, zamanında, iyi niyetle sorular sormak ta amel-i salihtir. İnsanın gelişimi, eğitim faaliyetlerinde bulunması ve bu faaliyetlerin yerini bulması açısından soru sormak son derece önemlidir.

İnsanların hayrı için çalışmak amel-i salihtir. İnsanların ortak kullanım alanlarında insanları rasatsız eden maddelerin ortadan kaldırılması, (mesela yolda insanların geçişini rahatsız eden maddelerin yoldan temizlenmesi) komşularımız ve diğer insanlarda karşılaştığımızda güler yüz gösterip, hal hatır sormak, selamlaşmak, bir ihtiyacı olduğu zaman gidermek, giderilemiyorsa da temennide bulunmak; bunların örnekleri çoğaltılabilir ve de hepsi amel-i salihtir.

İnsanların iyi eserler ortaya koyması ve amel-i salihte bulunması için öncelikle ailelerin çocuklarına güzel örnek olması, onları yetiştirirken yaptıkları yanlışlıkları tenkit edici bir üslupla yaklaşmamaları, çocuklarına sorumluluk duygusu aşılamaları gerekir. Eğitimcilerin ise daha küçük yaşlardan başlayarak çocuğun yaradılışını ve kabiliyetlerini dikkate alarak eğitim müfredatlarını ona göre hazırlamaları ve çocuğa kabiliyetleri doğrultusunda teşvik edici eğitim vermeleri gerekir.

2.5.Hidayet İlkesi

Eğitimdeki hidayet ilkesi Kur'an'dan kaynaklanır, uygulaması da Hz. Peygamber'de bulunur. Hz. Peygamber eğitimdeki rehberlik fikrinin özünü değiştirdi. Başka bir değişle körü körüne itaati kaldırdı. Gerçek rehberin Allah olduğunu gösterdi. Bunun da kaynağı Kur'an'dır. *"Orada kalblerinde bulunan kini çıkarıp atarız. Onların altlarından ırmaklar akar. "Bizi buna erdiren Allah'a hamdolsun. Eğer Allah bizi doğru yola sevk etmeseydi biz doğru yola erişemezdik. Şüphesiz Rabbimizin peygamberleri bize gerçeği getirmişler." derler. Onlara şöyle seslenilir: "İşte size cennet! Yaptıklarınıza karşılık buna varis oldunuz".*[221]

Eğitimden maksat nitelikli insan yetiştirmektir. Burada Allah'ın takdiri ve yardımı aranmalıdır. *"Sizi bir tek nefisten yaratan, onunla sükûnet bulsun diye eşini de ondan yaratan Allah'tır. O, eşini kucaklayıp sarılınca (ona yaklaşınca), eşi hafif bir yük yüklendi (hâmile kaldı). Bir müddet böyle geçti, derken yükü ağırlaştı. O vakit ikisi birden Rableri olan Allah'a şöyle dua. ettiler: "Eğer bize salih bir evlat verirsen, biz muhakkak şükredenlerden olacağız."*[222] Bu ayetten anlaşılacağı üzere hidayet Allah'tan istenmelidir, çünkü hidayet edici O'dur. İyi bir çocuk doğurmak ve onu iyi insan olarak yetiştirmek Allah'ın tecellisine bağlıdır. Çünkü insanın eğitimdeki gücü yetersizdir. İnsan istediği kadar güç sarfetsin Allah'ın hidayeti olmayınca çabalar yetersiz kalır.[223]

Peygamberler, Allah'ın eğitici olarak görevlendirdiği kişilerdir. Onların da ilahi takdirin olmadığı kişileri eğitme imkanları yoktur. Onlar ilahi takdirin sınırları çerçevesinde insanları eğitir, hidayete çağırırlar. Bunu şu ayetten anlıyoruz: "*İşte biz böylece sana da emrimizden Kur'ân'ı vahyettik. Yoksa sen kitap nedir? İman nedir? bilmiyordun. Fakat biz onu bir nur kıldık. Onunla kullarımızdan dilediğimizi doğru yola iletiyoruz. Şüphesiz ki sen de insanları doğru bir yola götürüyorsun".*

Hidayetin tanımını geçmiş bölümde yapmıştık. Bu yüzden hidayetin tanımını yapmıyoruz. Ancak şunu unutmamak gerekir. Eğitimde rehberlik ilahi kaynaklıdır. Bu kaynağı dikkate almayan eğitim sistemi noksandır. Bunun altında başka ilahi kaynaklar

---

221 Araf, 7/43
222 Araf, 7/189
223 Bayraklı, **İslam'da Eğitim**, s.198

gelir. Onlar da insana doğru yolu gösterir. Nasıl terbiye edileceklerini ve terbiye ederken nelere dikkat edileceğini anlatır. Bunu ardından peygamberler gelir ve kaderin çizdiği plan dahilinde rehberlik görevini yaparlar.

Bu rehberlik kaynakları insanlar yaşadıkça devam eder. İnsanlar bu kaynakların rehberlik görevini kendi üzerlerine alamazlar. İnsanı eğitmek maksadı ile bu kaynakların çağ dışı kaldığını söyleyip, kendi fikir ve sistemlerin yeterli olacağını söylemek anlamsızdır. Bu insanın tabiatı bozması ve tutsak haline getirmesidir. Söz konusu kaynaklardan insanları gıdalandıramamak zulümdür. İnsanın zihin ve kalbine başka bir insanın müdahalesi ile eğitim yapılamaz.[224]

3. Din Eğitimi Açısından Kehf Suresinden Çıkarılacak İlke Ve Prensipler

3.1. Gençlik ve İman

Gençlerin sahip olduğu psikolojik durumlardan çalışmamızın başında ana hatlarıyla bahsetmiştik. Ergen çocukluktan çıkarak yeni bir döneme girmekte, yetişkinlerle aynı dünyayı paylaşmaya hazırlanmaktadır, ancak çocukluk döneminin etkisi de devam etmektedir. Kendi arkadaşları ile birlikte olma isteğinin yanında anne ve babası ile birlikte olma ihtiyacı da devam eder.

Bu dönemde düşünce sisteminde değişiklikler olur. Soyut düşence ile birlikte dini uyanış başlar. Bu dönemde gençlerin Allah'a iman yönelimleri ortaya çıkmaktadır.[225] İnsan çocukluktan itibaren böyle verimli ve üretken bir döneme girdiği için bu dönemin bütün yönleri ile iyi işlenmesi gerekir.

Din eğitiminin temel amaçlarından biri ruh sağlığı yerinde ve kişilik bütünlüğüne sahip bireyler yetiştirmektir. Bu temel amaç yetişmekte olan nesillerin ruh ve beden gelişimini dikkate alarak, onların duygu, zihin ve heyecan dinamizmini bozmadan, tutarlı, şuurlu bir mümin ve başarılı bir genç olarak topluma katılmalarını sağlar.[226] Bu yüzden genelde eğitim, özelde ise din eğitimi kişilerin çocukluk yıllarından başlayarak geçirdiği

---

[224] Bayraklı, **İslam'da Eğitim**, s.200
[225] H. Mahmut Çamdibi, **Eğitim İlkeleri ve Rehberlik**, 2.b, İstanbul: Çamlıca Yay., 2007, s.56
[226] Hökelekli, s.181

süreçleri ve gençlik dönemlerinin psikolojik özelliklerini iyi tesbit ederek sistemlerini bu şekilde hazırlamaları yerinde olacaktır.

3.1.1. Gençlerin Dini Gelişim Süreçleri

İnsanı çocukluk döneminden başlayıp gittikçe artış gösteren dini düşünceler 12 yaşında farklı bir boyut kazanır. Genç, zihninde yeni bir dönüşüm yaşamaktadır. Somut düşünme yeteneğinin yerini hızla soyut düşünmeye bırakmasıyla, dini anlayışta önemli bir gelişme meydana gelir. Dini duygu, ilgi ve düşüncelerle yoğrularak olgunlaşan dini yapı, irade ve şuur seviyesine yükselerek ergenin tüm kişiliğini etkileyecek yeni bir değişimi gündeme getirir. Bu aşamada din, kişiliğini şekillendirebilecek en güçlü güdüler arasındaki yerini almış olur.

Çağının gereği bu dönemde gençler fiziksel anlamda yeniden doğarken diğer yandan da dini anlamda yeni bir oluşum içine girmektedir. "Dini Şuur" kavramıyla ifade edilebilen bu yeni süreç ergenlik çağı dini gelişimin ilk basamağını teşkil eder. Dini şuurla ergen, Allah'a ve dini değerler sarılmanın doyumsuz zevkini tadar.

Ergenlik dönemi dini gelişiminin ikinci aşamasında genç, geleneksel kabullerine olduğu kadar yenilerine karşı da tenkitçi bir tutum gerçekleştirir. Teslimiyetçi anlayışı hemen tümüyle terk eder. O, artık tüm dünyasını soru süzgecinden geçirmekle meşguldür. Tabiatıyla dini kabulleri de yeni eğiliminden büyük ölçüde etkilenir. Şüphelerinin ardına reddetmeden çok hakikate ulaşma arzu ve ihtiyacı yatar. Şiddetle duyduğu bu ihtiyaç nedeniyledir ki şüphe ve tenkit süreci genç için büyük endişe ve ızdırapla yüklüdür. Hz. İbrahim'in çıkarımı da bu şekilde olmuştur. Hz. İbrahim kavminin şirk bataklığına saplandığını görünce daha genç yaşta olmasına rağmen akıl yürütme yolu ile yaratanını bulmaya çalışmıştır. *"Böylece biz İbrahim'e göklerin ve yerin melekûtunu (muhteşem varlıklarını) gösteriyorduk ki, kesin inananlardan olsun. Üzerine gece bastırınca, bir yıldız gördü:"Rabbim budur" dedi. Yıldız batınca da:" Ben batanları sevmem" dedi. Ay'ı doğarken gördü: "Rabbim budur" dedi. O da batınca: "Yemin ederim ki, Rabbim bana doğru yolu göstermeseydi, elbette sapıklığa düşen topluluktan olurdum" dedi. Güneş'i doğarken görünce: "Rabbim budur, bu hepsinden büyük" dedi. O da batınca dedi ki: "Ey kavmim! Ben sizin (Allah'a) ortak koştuğunuz şeylerden uzağım". "Ben yüzümü tamamen,*

gökleri ve yeri yoktan var edene çevirdim ve artık ben asla Allah'a ortak koşanlardan *değilim*".[227] Görülüyor ki Hz. İbrahim gençliğin verdiği merak, arama ve şüphe etme neticesinde rabbini bulmuştur.

Son ergenlik döneminin yaklaşması ile beraber genel olarak her alanda olduğu gibi psikolojik yapıda da bir sükunet ve durulma görülür. Dini gelişimin üçüncü aşaması kabul edilen ergenliğin bu son yıllarında ruhsal yapıdaki dengelemeye paralel olarak dini inanç ve davranışlarda belirgin bir yapılanma ortaya çıkar.[228]

Gençlerde dini inancın şekillenmesi bu şekilde olur. Cenab-ı Allah insanların, öncelikle kendisini tanımalarını herhangi bir şeyi kendi zatını yerine koymamalarını ister. Çocukluktan gençliğe geçen birey doğru bilgilerle beslenip iman kalbinde kökleştirdiğinde Allah'ın eseri olan kâinatın yıkılmaz, sarsılmaz olduğunu kabul eder. Bu inancı güven duygusu pekiştirerek onu mutlu kılar. İman şu üç hususu içerir:

1-Hayatın manasını kavramak, hayata olumlu bakmak, ondan faydalanmak ve onun için çalışma anlayışına götürmek,

2-Beşeri ilişkilerini düzenleyen ahlaki kıymetler kazandırmak,

3-İnsanın kainata karşı hak ve sorumluluklarında makbul ilişkiler edinmeyi sağlamak.[229]

Sonuç olarak gençlere, kendi kendilerine saygı duymalarını sağlayacak güce muhtaç oldukları ve buna kavuşmanın tek yolunun da Allah'a yönelmek olduğu hatırlatılmalıdır. Bu fıtri yönelişte yetişkinlerin, eğitimcilerin ve din eğitimcilerinin bilgilendirme, ibadet yoluyla iradesini eğitme gibi vasıtalarla gence yardımcı olmaları gerekir.[230]

---

[227] En'am, 6/75-79
[228] Hökelekli, s.310
[229] İlhami Günay **Kuran'da Gençlik ve Gençler**, İstanbul: Pınar Yay., 2010, s.162
[230] Günay, s.166

3.2. Mağarada Eğitim

Çalışmamıza konu olan Ashab-ı Kehf kıssasında gençler toplumun ve kralın din konusundaki baskıları sebebi ile inzivaya çekilmişlerdi. O gençler kralın karşısına sahih imanlarını, kavimlerinin şirklerini ve batıl anlayışlarını kararlılıkla ilan etmişlerdir. Ayetteki kıyamdan, aileleri ve şehir halkının inançlarına başkaldırdılar manası sezilmektedir. Hadisenin seyrinde gençlerin ölümle karşı karşıya kaldıkları havası hakimdir. Bu yüzden dünyanın güzelliklerini terk ederek dar, karanlık ve sert zeminli mağaraya sığınmışlardır. Bu gençler inançları doğrultusunda toplumu değiştirmeyi başaramayınca cemiyetin onları kendilerine benzetmesi tehlikesi sebebiyle, tıpkı İbrahim (a.s)'ın kavmini terk etmesi gibi, şehri terk etmişlerdir. Her iki hicrette tevhid inancını yaşama ve yayma hedeflendiğinden, kalabalıkların imanına vesile olunmuştur.[231]

Gençlerin bu sığındıkları mağara da bir okul halini almıştır. ***(İçlerinden biri şöyle*** demişti:) *"Mademki siz, onlardan ve Allah'tan başka taptıkları putlardan ayrıldınız, o halde mağaraya sığının ki, Rabbiniz rahmetinden size genişlik versin ve işinizi rast getirip kolaylaştırsın."*[232] Bu ayetten de anlaşılacağı üzere şirke karşı gelen gençler mağaraya sığınmak sureti ile Cenab-ı Allah tarafından eğitime tabi tutulmuşlardı. Okul denildiği zaman sadece belli bir sisteme göre eğitim verilen bir müessese anlaşılmamalıdır. Bazen bir sokak bir cadde bir okul halini alabildiği gibi, insanların kalplerini pekiştiren, imanını arttıran, hiçbir özelliği bulunmayan taştan, sert bir mekan bile konumuzda olduğu gibi bir okul halini alabilir.

Peygamberimiz de ilk vahiy gelmeden öne Hira Mağarası'na çıkıyor, toplumun sıkıntılarından kurtulmak için orada inzivaya çekiliyordu. Nihayet ilk ayetlerin gelmesi ile asırlar boyu devam edecek bir eğitim faaliyeti başlamış oldu. Yani burada da mağara mekan olarak eğitim olayına hizmet etti. İlk nazil olan emrin "oku" emri ile başlaması bu noktada çok manidardır. Yine peygamberimiz müşriklerin artan baskısı sonucunda sırf imanı ve tevhid inancı uğruna doğup büyüdüğü ve çok sevdiği Mekke şehrinden hicret etmek zorunda kalmıştır.

---

[231] Günay, s.164
[232] Kehf, 18/19

3.2.1.İnziva

İnziva kelimesi uzlet kelimesiyle eş anlamlıdır. "ayrılmak, bir köşeye çekilmek" anlamına gelen uzlet tasavvufta günaha girmemek ve daha çok ibadet etmek gayesi ile toplumdan ayrılıp ıssız ve kimsesiz yerlere çekilmek ve tek başına yaşamak demektir. Esasen uzlet, kötü ahlaktan ayrılmak içindir. Vatanı değil sıfatları değiştirmektir.[233] *("Onları ve tapınmakta olduklarını terk ediniz"[234])* Zamanımızda toplumun sıkıntıları bizleri de etkilemektedir. Gününüzde belki doğrudan şirk bulunmamaktadır ama kişilerin hırsları ve idolleri bir bakıma bir şirk unsuru oluşturmaktadır. Peki çıkış yolu nasıl bulunabilir? Modern çağda belki eskiden olduğu gibi mağaraya sığınmak ya da memleketimizi terk ederek hicret etmek imkansız gözükebilir. Ama modern çağda da bizler hicreti gerçekleştirebiliriz. Mesela sahip olduğumuz kötü sıfatlardan iyi sıfatlara hicret edebilir, toplumun karmaşasından evlerimizde inzivaya çekilebilir bu sayede rabbimizden yardım ve çıkış yolu isteyebiliriz. Yani bizim mağaramız evlerimiz, bizim hicretimiz yine kendimiz olabilir.

Kur'an-ı Kerim ve içerdiği hikmetli ayetlerin iyi anlaşılabilmesi ve güncelleştirilmesi için günün şartlarına göre yorumlanması gerekir. Ayrıca şunu da iyi anlamak gerekir. Öncelikle inziva kavramından hareketle mağara ve karanlığın ne anlama geldiği iyi anlaşılmalıdır. Mağara ve karanlık gece ile güncelleştirildiğinde karşımıza şu sonuç çıkar: Gecenin bir zevk ve eğlence değil tıpkı mağarada oluşan karanlık gibi olduğunu, insanı, karanlığın bu gençleri sevk ettiği gibi tefekkür etmeye ve insanı Allah'tan yardım ve rahmet istemeye götürmesi için yaratıldığı iyi bilinmelidir.

3.2.1.1. İnzivanın Faydaları

a- İbadet için vakit bulmak, düşünceye fırsat bulmak, halkın münacatından kurtulup Hakkın münacatıyla ünsiyet kurmak, Allah'ın dünya ve ahiret emirlerindeki esrarını keşfetmekle meşgul olmak, yerin ve göğün melekutun sırlarını keşfetmeye çalışmak. Bunların hepsi zaman isteyen işlerdir. İnsanların bu zaman isteyen uğraşlarla meşgul olabilmeleri için kendilerini uzlete çekmeleri gerekir.

---

233 **Dini Kavramlar sözlüğü,** 669
234 Kehf, 18/16

b-Çoğu zaman halkla beraber olmaktan ötürü insanlar insanların daldığı günahlar olabilir. Bunlar:

b-a-Gıybet

b-b-Nemime

b-c-Riya

b-d- Emr-i bi'l maruf yapamamak

Kişinin bunları yapabilmesi ve bu afetlerden uzak durabilmesi için uzlete çekilmesi bir fırsattır. Çünkü bu günahlar kul hakkı ile sonuçlanan, insanın ahretini perişan eden günahlardır.

c- Fitne ve husumetten kurtulmak, din ve nefsi fitneye dalmaktan korumak ve fitnenin tehlikelerine ve felaketlerine maruz kalmaktan kaçınmak için insanın zaman zaman kendi kabuğuna çekilmesinin faydaları vardır.

d- Halkın şerrinden kurtulmaktır. Zira halk bazen aleyhine konuşmak sureti ile insana eziyet verir. Bazen de su-i zan ile eziyet verir. Diğer taraftan yapılması zor olan şeyleri kişiden beklemek ve tahammülünü zorlamak ile insana eza ve cefa verebilir. Bu durumda toplumdan uzaklaşmak, insanı hem günaha girmekten, hem de toplumun sıkıntılarından uzak kılar.

e- İnziva sayesinde halkın kişiden beklentisi ve kişilerin de halktan beklentisi azalır. Halk bazen kişiye gücünün ve tahammülünün yetmeyeceği şeyler istemek sureti ile insanı yorar. Bu yüzden insanın kendisi ile meşgul olması, kendine vakit ayırması daha faydalıdır.

f- Ahmakları görmekten kurtulmak inziva ile olur. Toplum içerisinde öyle insanlar vardır ki görüldüğü zaman insana kasvet verir. Bu insanlardan uzak durmak hem dili muhafaza etme hem de sabrın kalmadığı noktada günaha girmekten insanı alıkoyar.

3.2.1.2. İnzivanın Zararları

a-Öğrenmek ve öğretmen ibadetlerin en büyüğüdür. Fakat öğrenmek ve öğretmek ancak halk arsına karışmakla mümkün olur. Bazı ilimleri öğrenmek insanoğlu için zaruridir. Bu ilimlerde Allah'ın farz kıldığı ibadetlerdeki ilimlerdir. Bu ilimler hem pratik olarak öğrenilmek, hem de tatbik edilmek isteniyorsa bu halkla iç içe yaşamakla olur.

b- Faydalanmak ve faydalandırmak ancak halkla iç içe olmakla olur. İnsanların temel ihtiyaçları bulunmaktadır. Bunların karşılanması, diğer insanlarında bizlerden faydalanması ancak halkla kaynaşmak ile olur.

c- Edepli olmak ve edeplenmek, nefsi kırmak halktan gelen eza ve cefaya katlanmak ile mümkün olur. İnsan kendini toplumdan soyutlayarak bir takım ahlaki erdemleri kazanamaz. Bu yüzden insanlardan çok şeyler öğrenmek, bilgilerimizi pekiştirme toplumun içinde bulunmakla mümkün olur.

e-Ünsiyet sağlamak insanlarla beraber yaşamak ile olur. İnsan sosyal bir varlık ve başkaları ile konuşup dertleşmeye, beraber sıkıntılarına çözüm bulmaya muhtaçtır. bu sebeple halktan kaçarak, sorunlara çözüm bulmak, insanlarla kaynaşmak, topluma intibak sağlamak mümkün olmaz.

f- İnsanın Allah'ın rızasını kazanmak için işlemesi gereken sevaplar insanlarlar beraber olmak ile kazanılır. Çünkü dinimiz cemaat dinidir. İbadetlerin toplu yapılması teşvik edilmiş, insanların birbirlerine karşı gösterdikleri güler yüzün bile sevap getireceği bizlere müjdelenmiştir. Bu sebeple ahireti kurtaracak sevaplar halkla beraber olmak, dünya ile alakayı kesmemek ile sağlanabilir.

g- Tevazu sahibi olmak halkla oturup kalkmak ile mümkün olur. İnsan tek başına tevazu sahibi olamaz. Bu yüzden halkla beraber olmak önemlidir.

h- Hayatımızı devam ettirecek tecrübe ancak toplu yaşamak ile sağlanır. Toplumdan soyutlanarak hayat ve onun tecrübelerine vakıf olunamaz. Tecrübe kazanmak ve hayayı devam ettirmek toplu yaşamak ile elde edilir.[235]

İnsanı her durumda olduğu gibi bu konuda da itidalli olması esastır. Toplumdan uzaklaşmak yukarıda zikrettiğimiz fayda ve zararlar göz ardı edilmeden, ölçüsü nisbetinde, yeri ve zamanı iyi belirlenerek Allah'ın rahmeti, inayeti ve yardımına mazhar olmak üzere yapılmalıdır.

Geçmişte yaşanmış ibret verici olguları iyi anlamamız için bu günün şartlarına göre yorumlamamız ve çözümlerini de bugünün şartlarına göre bulmamız gerekir. Bu kıssalar ancak güncelliğini bu şekilde koruyabilir.

3.3. Ahiret İnancı ve İnsan

İçinde yaşadığımız dünyada her şey geçici bir süre ve amaç için yaratılmıştır. Yani bu dünyada hiçbir şey baki kalmayacaktır. Kıyametin kopması ve tekrardan dirilişle beraber baki olan ahiret hayatı başlar.

Çalışmamızda anlattığımız Ashab-ı Kehf kıssasında anılan gençlerin asırlar boyunca uyuduktan sonra tekrardan dirilmeleri, Hz. Hızır- Musa kıssasında balığın canlanması olayı yeniden dirilişin hak olduğunu bizlere göstermiştir. İki bahçe sahibinin kıssasında de ahirete inanan ve inanmayan iki kişinin karşılaştırılmasında ahiret inancı olmayan kişinin psikolojik yapısı hakkında bilgi verilmişti. Buradan da ahiret inancına sahip olmayanların dünyaya ne kadar bağlı oldukları, malları ile ne kadar böbürlendikleri anlaşılmıştır.

Kur'an-ı Kerim'de ahirete inanmayanların karşılığının ne olacağı bu ayette aşikardır: **"***Ahirete inanmayanlara da can yakıcı bir azap hazırlamışızdır*."[236] Peki ahirete iman eden, bu dünyanın baki olmadığına inanan insanların durumu nasıl olacak?

---

[235] Gazali, 2.c, s.597
[236] İsra, 17/10

Din eğitiminin gayesinin iyi bir insan yetiştirmek olduğunu ifade etmiştik. Yüce kitabımız kamil insanların özelliklerini sayarken onların muhakkak kurtuluşa ereceklerini bu dünyanın ve ahiretin varislerinin onlar olacaklarını bizlere bildirir.[237]

İnsanı olgun bir mümin yapan etkenlerin başında ahiret inancı gelir. Çünkü insan bu dünyada işlemiş olduğu her fiilin bir karşılığı olacağı inancıyla hareket eder. Üstüne yüklendiği sorumluluğu bu bağlamda yerine getirmeye çalışır. Sadece kendisi için değil başka insanlar içinde çalışır, çapa sarfeder. Kur'an-ı Kerim'de bu husus: *"Allaha ve ahiret gününe inanırlar, iyiliği emreder kötülükten vazgeçirmeye çalışırlar, hayır işlerinde birbirleriyle yarışırlar. İşte onlar iyi insanlardır*."[238] şekli ile Cenab-ı Allah tarafında buyrulmuştur.

Ahiret inancına sahip olan bir kişi hem bu dünyanın nimetlerine hem de ahiretin mutluluğuna ulaşır. Çünkü başına gelen herhangi bir musibet onu bezdirmez. Bilakis onun yüce yaratandan geldiği bilinci ile O'na yönelir ve ahirette bunun bir karşılığının olacağı inancı ile zorluklara sabreder. *"Onlar başlarına bir musibet geldiği zaman: "Biz Allah'a aidiz ve sonunda O'na döneceğiz." Derler"*[239]

Toplumda görülen hırsızlık, cinayet, adam yaralama, gasp, tecavüz olaylarının, kul hakkına riayet etmemenin, adaletsizliklerin ve bunun gibi olayların temelinde inanç eksikliği yatmaktadır. Eğer bir toplumda toplumu oluşturan bireyler yukarıda zikrettiğimiz gibi inanç yapıları sağlam olursa, işledikleri fiillerin hesabının bir gün sorulacağı inancı ile yaşarlarsa o toplumun geleceği daha parlak, insanların geleceğe dönük umutları daha güçlü, toplum içerisindeki güven duygusu daha sağlam olacaktır.

3.3.1. Ahiret İnancı Salih Amel Yapmaya Vesile Olur

Bu dünyada yaptığımız her bir amelin bir karşılığı olduğu inananlar tarafından unutulmamalıdır. Çünkü yapılan hayrın ve şerrin insanların fayda ve zararına olduğu iyi bilinmelidir. Bu yüzden her işin Allah rızası gözetilerek yapılması esastır.

---

[237] Müminun, 23/1-8
[238] Al-i İmran, 3/114
[239] Bakara, 2/156

Her insan değişik kapasite ve kabiliyetlerle yaratılmıştır. *“De ki: "Herkes bulunduğu hal ve niyetine göre iş yapar. Bu durumda kimin en doğru yolda olduğunu Rabbiniz daha iyi bilir.*”[240] Ayette de ifade edildiği gibi yaptığımız işlerimiz meşreplerimize göredir. İnsan işi ne olursa olsun yaptığı her şeyi genelde Allah rızası, özelde ise yaratılanların hayrı için yapmalıdır.

İnsanların salih ameller işlemesinde eğitimin önemli bir rolü bulunmaktadır. Eğitimin ve eğitimcilerin görevlerinden birisi öğrencilerin yaratılışlarından gelen meziyetlerin ortaya çıkarılması ve programını bu şekilde belirlenmesidir. Öğrencilerin kabiliyetleri bilindikten sonra bu doğrultuda eğitime tabi tutulacaklar, yeteneklerinin geliştirilmesi neticesinde insanlara bu şekilde faydalı olacaklardır. Mesela inşaatçı olacak bir insanın avukat ya da doktor olması nasıl zor ya da imkansızsa, kabiliyeti ya da ilgisi olmadığı halde insanları toplumun baskısı altında mesleklere yönlendirerek başarılı olmasını beklemek o kadar zor ve imkansızdır.

İnsanın küçüklüğünden itibaren kabiliyeti nisbetinde elini işe alıştırması gerekir. Allah’ın peygamberlerinin hayatları incelendiğinde hepsinin bir yeteneği olduğu ve bir meslekle uğraştığı görülmektedir. Mesela, Hz İsa marangozluk, Hz Davut demircilik, Hz İdris terzilik yapmış, Hz Muhammet de hayvancılıkla uğraşmıştır. Görüldüğü üzere hepsinin ilgi alanı ve yeteneği farklı olmuştur.

İlim öğrenmek ve bu ilmi yaymak adına sorulan sorular da salih ameldir. Çünkü sonsuz ilim sahibi Allah’ın ilminden bir kısım öğrenmek, bu ilmi Allah yolunda insanların hizmetine sunmak ve yeni bir çığır açarak insanlığın aydınlanmasına vesile olmak bizim dünya ve ahiretimizin kurtuluşu olabilir.

Salih amel denilince sadece fiili olarak yapılan işler anlaşılmamalıdır. İnsanları sevmek, onlara tebessüm göstermek, Allah rızası için kardeş olmak, insanların parmakla göstereceği örnek bir şahsiyet olmak da ame-i salihtir

Allah, Asr Suresi’nde insanların ancak salih ameller, hakkı ve sabrı tavsiye ederek hüsrandan kurtulabilecekleri açık bir şekilde buyrulmuştur. Bu yüzden mümin bir kişinin

---

[240] İsra, 17/84

hayatının her anında yaptığı her güzel işin bir ibadet olduğu bilmesi esastır. İşte bu yapılan güzel amellerin sebebi ahirette ulaşılacak, ebedi olacak mükafattır. Yani Allah'ın rızası için yapılan her bir davranış salih bir amel, insanlığın hayrına yapılan bir hizmettir.

3.4. Dünyaya Aşırı Bağlılık ve Tamahkarlık

Allah Kur'an'da insanlara nasıl bir ahlaka sahip olmaları gerektiğini, indirdiği hükümler ve peygamberlerinin hayatlarından örnekler vererek bildirmiştir. Ayetlerde insanlara asıl amaçlarının Allah'ın rızasını kazanmak olduğu haber verilmiş, sonsuz ahiret hayatlarını cennette geçirebilmeleri için din ahlakına uygun bir yaşan sürmeleri için yol gösterilmiştir. Ancak Kur'an ayetlerini göz ardı ederek yaşamayı tercih eden kimseler bu dünyalarını ahiretlerine tercih etmişlerdir. Bu insanların ahireti de hüsranla sonuçlanacaktır.

Dünya hayatını tercih ederek basit menfaatler peşine düşenler hem bu dünyada hem de ahrette küçük düşürür. Kur'an'da " *Gerçek şu ki bunlar, çarçabuk geçmekte olan (dünyayı) seviyorlar. Önlerinde bulunan ağır bir günü bırakıyorlar*." [241] ayeti ile dünyaya aşırı bağlı olan insanların durumu anlatılmıştır.

Dünyaya çok aşırı bağlı insanların birtakım manevi hastalıkları meydana gelir. Bunların bir tanesi açgözlülüktür. İnsan, mal varlığı arttığı zaman bu dünyaya aşırı bağlandığı gibi malının daha da artmasını istediği için kendisinde aç gözlülük hastalığı meydana gelir.

Dünyaya aşırı bağlılık insanı cimri yapar. Cimrilik terim olarak "harcanması gereken malı sarf etmekten kaçınmak, para ve malı çok sevdiğinden dolayı başkasına bir şey vermekten çekinmek anlamına gelmektedir." Gazali'ye göre, Allah'ın verdiği bir malı, yaradılış gayesi için harcamaktan kaçınarak elde tutmak cimrilik, yaradılış gayesi dışında kullanmak israf; yaradılış gayesine uygun olarak kullanmak ise cömertliktir.[242]

İnsanın malı mülkü arttığı zaman kendinin bile nereden geldiğini, nasıl yaratıldığını unutmak sureti ile her şeyin kendinden kaynaklandığını malın gerçek sahibinin kim

---

[241] İnsan, 76/27
[242] Soysaldı, s.18

olduğunu unutur. Yani kibir hastalığına yakalanır. Kalbin manevi hastalıklarından olan kibir bir bakıma insanın imana girmesinin önündeki engellerdendir. Çünkü kibir şeytanı cennetten kovduran, O'nu Allah tarafından lanetlenmesine, sonunda da cennetten kovulmasına sebep olan yegane kötü huydur.

Buradan anlaşılmaktadır ki dünyaya aşırı bağlılık insanın sadece ahiretini kaybetmesine sebep olan bir huy değil, ayrıca insanı manevi olarak tamahkârlık, cimrilik ve kibir hastalığına götüren bir durumdur. Gazalinin de ifade ettiği gibi insan bu hastalıktan kurtulmak için malını dengeli kullanmalı, malı veren bir güç olduğunun bilinci içerisinde yaşayarak Allah'a şükretmelidir. Ayrıca kibir, tamahkarlık, cimrilik hastalığından kurtulmak için devamlı infak durumunda olunması gerekir. İnanan insanlar olarak tedavisi mümkün olmayan manevi hastalıklardan uzak durmak ya da yakalanmamak için varlıkta ve yoklukta malın temiz, kullanılabilir ve güzel olanından infak edilmesi gerekir.

İlim sahibi olmanın da sorumlulukları vardır. Çünkü sahip olunan ilim sadece cahil insanlara karşı kibirlenme, onları toplum nezdinde küçük düşürme ya da böbürlenme ve dünyalık bir menfaat sağlamak için değil, Allah'ın bizlere emrettiği gibi insanlığı aydınlatan bir nur olarak kullanılmalıdır. İlimin de zekatı olan bir nimet olduğu iyi bilinmelidir.

3.5. Tefekkür ve Aklın Kullanılması

Allah, yarattığı bütün mahlükatı değişik özellikleri ile yaratmıştır. İnsanı da akıl nimeti ile donatması ile hem özel bir şekilde yaratmış, hem de akıl nimeti ile diğer yarattıklarından üstün ve şerefli kılmıştır.

Aklın çalıştırılması ve kullanılması son derece önemlidir. Düşünme hatırlama kökünden gelen tefekkür düşünme demektir. Tefekkür aklın yerinde kullanılması ile insanı diğer canlılardan ayırır. Kur'an'da bu kavram üzeride durulmuş ve tefekkür edenler övülmüşlerdir: "*Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gidişinde selim akıl sahipleri için gerçekten açık, ibretli deliller vardır. Onlar ayaktayken, otururken ve yanları üzerine yatarken Allah'ı anarlar; göklerin ve yerin yaratılışı üzerinde*

düşünürler. "*Ve "Rabbimiz! Sen bunu boş yere yaratmadın, Sen yücesin, bizi ateşin azabından koru." derler*"[243]

Kur'an'da, varlıkların ve özellikle de yer ve göklerin yaratılışı, arının bal yapması, bütün yaratılanların insanlığın hizmetine sunulması, kevni ve kitabi ayetler, darb-ı meseller ve geçmiş toplumların kıssaları üzerine düşünülmesi istenmektedir. "*Bütün bunlar üzerine düşünen insan gerçeğe ulaşır. Bu alemin bir yaratıcısı olduğuna ve O'na kulluk edilmesi gerektiğine inanır. Allah, sizin için, o su ile ekin, zeytin, hurmalıklar, üzümler ve her çeşit meyveleri bitirir. Şüphesiz ki bunda düşünecek bir topluluk için büyük bir ibret vardır. Geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı sizin hizmetinize O verdi. Bütün yıldızlar da O'nun emrine boyun eğmişlerdir. Şüphesiz ki bunda aklını kullanan bir toplum için ibretler vardır. Yeryüzünde sizin için yarattığı değişik renklerdeki şeyleri de sizin hizmetinize sunmuştur. Elbette bunda öğüt alan kimseler için bir ibret vardır. Yine denizden taze et (balık) yiyesiniz ve ondan takındığınız süs eşyasını çıkarasınız diye, denizi emrinize veren Allah'tır. Gemilerin denizde suyu yararak gittiklerini görüyorsun. Lütfundan rızık aramanız ve şükretmeniz için Allah böyle yapmıştır.*"[244] Bu ayetlerde tefekkür, aklın kullanılması, öğüt alma ve Allah'a şükrün dört ayette peş peşe zikredilmesi önemli bir gerçeğe işaret etmektedir. Bu gerçek şudur: Tefekkür eden aklını kullanır, düşünüp aklını kullanan kevni ve kitabi delillerden öğüt alır, düşünen, aklını kullanan ve öğüt alan insan Allah'ı tanır. O'na iman eder ve sayısız nimetlere şükreder.[245]

Bizler Allah'ın yarattığı akıl sahibi kullar olarak tefekkür görevimiz olmalıdır. İnsan, Allah'ın yarattığı mahlukatı düşünerek rabbinin sonsuz nimetinin farkına varmalı, işlemiş olduğu kötü amellerin bilincinde olarak kendini hesaba çekmeli, bir bakıma nefis muhasebesi yapmalıdır. Tefekkürün özü iki kısımda toplanmaktadır:

a-İnsan kendisine fayda veren şeylerle alakalı düşünmelidir. Şöyle ki: Daha önceki kusurlardan kendini hesaba çekmeli, içinde bulunduğu güne vazifelerini bölmeli ve engelleri nasıl aşacağını inceden inceye düşünmeli, kusurlu oluşunu hatırlamalıdır. Kusurlarına sebebiyet veren amellerini de göz önünde bulundurmalı ki ıslah edebilsin.

---

243 Al-i İmran, 3/190-191
244 Nahl, 16/11-14
245 **Dini Kavramlar Sözlüğü**, s.642

Kalbinde, nefsindeki amellerinde ve Müslümanlara karşı yaptıkları için iyi niyetlerini hazır bulundurabilsin.

b-Kendine fayda veren mükaşefe ilmi hakkında düşünmelidir. Şöyle ki: Allah'ın nimetleri, zahir ve batın ihsanları hakkında düşünmeli, bu düşüncesi sayesinde bunlar hakkında marifeti artmalı ve bunlara karşı şükretmesi çoğalmalıdır veya Allah'ın ceza ve mükâfatları hakkında düşünmelidir ki Allah'ın kudretini ve her şeyden müstağni olduğunu daha geniş bir marifetle tanımış olsun. Allah'ın cezalarından korkusu artsın.[246]

Görüldüğü üzere tefekkür insanın hayatında vazgeçilmez bir unsurdur. İnsanın iyinin ve kötünün farkına varmasında, yaratanının sonsuz kudretine vakıf olmasında, yaratıkların sırlarının bilinmesinde, aklın kullanılıp geliştirilmesinde tefekkür olmazsa olmaz olarak karşımıza çıkar. Örneğin işlemeyen kullanılmayan bir demir eşya zamanla işlevini kaybediyorsa, akıl da işlenmeye işlenmeye işlevini kaybetmekte, yaratılış gayesinin dışına çıkarak insanı zillete ve meskenete düşürmektedir. Bu yüzden Allah'ın kitabında emrettiği gibi aklın kullanılması yani tefekkür edilmesi insana gerçek manada insanlık vasfını kazandırır.

Bütün başarıların, buluşların, bilimsel, teknik ve teknolojik gelişmelerin temelinde tefekkür vardır. Düşünen, aklını kullanan, ibret alan ve nankörlük etmeyen fert ve toplumlar gelişir, huzurlu ve mutlu olur. Bu sebeple İslam tefekkürü ibadetler arasında saymıştır. İnsan son ilahi kitap Kur'an ve kainat kitabı olan tabiat ve tabiat kanunu üzerinde düşünmeye teşvik edilmiştir. Düşüncenin kötüye, kötülüğe, kötümserliğe, zarara ve ümitsizliğe değil, iyiliğe ve faydalı olana yönelmesi gerekir. Düşünen insan akıllı, üretken ve verimli olur. Bu sebeple bütün çağdaş toplumlar, düşünceye ve düşünce özgürlüğüne büyük önem vermişlerdir.[247]

3.6. Tevekkül -Şükür ve İnsan

İnsan, yaratılış olarak kainatın en mükemmel yaratığı ve yüce yaratıcını bu dünyadaki tecellisidir. Cenab-ı Allah İnsanı yaratacağı zaman kendinin halifesi olarak söz

---

[246] Gazali, c.1, s.962
[247] **Dini Kavramlar Sözlüğü**, s.642

etmesi bu hususta çok manidardır: *"Bir zamanlar Rabb'in meleklere: "Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım" demişti."*[248]Bizi kendinin halifesi olarak yaradan rabbimiz diğer yaratılanları insanlığın hizmetine sunmuştur. Tabi ki nimetleri bizim ayağımıza getirmemiş, çalışıp hak etmemizi istemiştir. *("İnsan ancak çalıştığını kazanır"*[249]*)*

Güven insan için vazgeçilmez bir duygudur. İnsan yaradılış gereği sonsuz bir kudrete güven duymak ister. O sonsuz kudret Cenab-ı Allahtır. Çaresizler Allah'a sığınır ve O'na dayanırlar. Çünkü inananlar için her şey O'nu elinde ve gücü dahilindedir.

İnançlı insanların özelliklerinden biri de yaptığı ve yapacağı işlerde Allah'a güvenmesidir. Bilinçli bir mümin elinden gelen tüm gayreti gösterip çapa harcadıktan sonra sonucu Allah'a bırakır. Çünkü gerçek güvenilecek olanın ve yegane kudreti elinde bulunduranın O olduğunu bilir. Allah'ta: *"İnananlar yalnız Allah'a güvensinler"*[250] *"Allah'a Güven doğrusu Allah kendine güvenenleri sever"*[251] "Allah'a inanıyor ve teslim *olmuşsanız O'na güvenini"*[252] ayetleri ile tevekkülün kendisine yapılmasını emretmiştir.

Tevekkül kelimesinin vekil kılmak olduğunu daha önce açıklamıştık. İnsanlar şu dört vasfı üzerinde bulunduran şeyleri vekil tayin eder.

1- Hidayetin zirvesinde olması,
2- Kuvvetin zirvesinde olması,
3- Fesahat ve belagatin zirvesinde olması,
4- Şefkat ve merhametin zirvesinde olması,

Mütevekkil, vekilinde yukarıda zikredilen dört vasfın bulunduğuna inanırsa güven duyar. Çünkü güvenilebilecek insanların genel vasıflarına bakıldığında bu dört özelliği kendisinde bulunduranın örnek olduğu ve insanlara güven verdiği düşünülebilir.

Kainatta yaratılan her şey belli bir sebep sonuç zinciri ile yaratılmıştır. İnsan aklı ile bu sebep sonuç zincirini çözebilir. Bu sebepler ve sonuçlar silsilesi içinde insan çalışır

---

[248] Bakara, 2/ 30
[249] Kasas, 28/28
[250] Al-i İmran, 3/102
[251] Al-i İmran, 3/158
[252] Yunus, 10/84

mesela; bir çiftçi tarlasından mahsul alabilmek için elinden gelen gayreti gösterir, bir öğrenci sınavında başarılı olmak için gecesini gündüzüne katar çalışır çabalar, ama bunların sonucunda takdir Allah'ındır. Hakkımızda hayırlısı ne ise bize onu verir. İnsanlarda bu sonuca razı olurlar. İşte doğru bir tevekkül anlayışı budur. İnsan hiç çalışmak ve çaba göstermeksizin Allah'ın yardımını bekler, gelip geçici şeylerle ovunur, günü kurtarmak adına işlerini yaparsa insan tembellik hastalığını yakalanmış olur ve çaba göstermeksizin bir şeylere ulaşma anlayışı ile bu dünyada yaşar.

Tevekkül eden insanlar kabiliyetlerini de keşfedebilmektedirler. Olmayan bir şey üzerinde ısrar edilmesi zaman kaybından başka bir şey değildir. Bu yüzden kabiliyetimiz altında ya da üstünde, herhangi bir şeyin gerçekleşmesi için tevekkülde bulunmak ancak boşa vakit kaybedilmesidir. Bu yüzden yaradılışımızdan gelen kabiliyetlerin keşfedilmesi, yaptığımız çalışmaların da kabiliyetlerimize paralel olarak gerçekleşmesi gerekir.

İnsan için önemli ve vazgeçilmez olan bir başka unsur ise şükürdür. Sözlükte "karşılığını vermek, yapılan iyiliği dile getirmek ve sahibini övmek" anlamına gelen şükür, ahlak kavramı olarak yapılan iyiliğin kadir ve kıymetini bilip makbul olduğunu dile getirmek, iyilik edeni övmek, nankör olmamak demektir.[253]

İnanan insan gerçek manada şükretmesi için öncelikle tefekkür kabiliyetine sahip olması ve Allah'ı her an zikretmesi gerekir. Allah'ın yarattıklarını düşünen ve O'nun sonsuz kudretini idrak edebilen bir insan devamlı Allah'ı zikir ve ibadetle meşgul olur ve şükretmeyi kendisine ödev edinir.(*O halde beni anın, ben de sizi anayım. Bana şükredin de nankörlük etmeyin.)*[254]

Şükür kolay bir iş değildir. Çünkü insanın hastalıkta ve sağlıkta, varlıkta ve yoklukta şükretmesi gerekir. İnsanlar bir imtihan vesilesi ola verilen bir dünyalık nimet karşısında rabbine yönelip şükranda bulunurken, yine imtihanın gereği olarak nimetler kesilmeye başladığı zaman rabbinin kendisini unuttuğunu zanneder. Bu husus şöyle dile getirilmektedir: *"Ama insan, her ne zaman Rabbi onu sınayıp da ikramda bulunur, nimet*

---

[253] **Dini Kavramlar Sözlüğü**, s.622
[254] Bakara, 2/152

verirse, "Rabbim bana ikram etti." der. Ama her ne zaman da sınayıp rızkını daraltırsa, o vakit de, "Rabbim beni zillete düşürdü." der”.[255]

Şükrü bir hayat prensibi haline getirenler Kur'an'da ve hadislerde övülmüş, mükafata erişecekleri müjdelenmiştir: “*Ve hatırlayın ki Rabbiniz size şöyle bildirmişti: Yüceliğim hakkı için şükrederseniz elbette size (nimetimi) artırırım ve eğer nankörlük ederseniz hiç şüphesiz azabım çok şiddetlidir”*[256] *“Eğer şükreder ve iman ederseniz Allah size azabı ne yapar? Allah, şükredenlerin mükafatını veren ve her şeyi bilendir.*”[257] “Şükrederek yiyen, sabrederek oruç tutan mertebesindedir.”[258]

Kulun, Allah'ın lütuf ve nimetlerini düşünerek O'nu övmesi ve şükranda bulunması şükürdür. Ancak esas şükür nimetleri yerli yerinde kullanmaktır. Bu da nimeti bilme, elde edilen nimetten dolayı sevinç duyma, nimete karşılık olarak yapılması gerekeni dil, kalp ve yerine getirmek ile olur. Bir organın şükrü, onu iyi ve güzel şeylerde kullanmak, günaha götürücü şeylerden uzak tutmaktır.[259]

İnsanın gerçek manada şükredebilmesi için tefekkür ve tezekkür gibi tevekkülünde olması gerekir. Çünkü yapılan amellerin karşılığı Allah'a aittir. Hayrın ve şerrin insana gelmesi O'nun sayesindedir. Bu yüzden inanan insanlar başlarına bir musibet geldiği zaman, bunun Allah'tan geldiğine, şer gibi gözüken şeylerin arka planında aslında hayır olabileceği fikri ile her durumda şükretmeyi kendilerine bir borç bilirler.

Sonuç olarak söyleyebiliriz: İnsan bu dünyaya ibadet ve kulluk için gönderilmiştir. Dolayısı ile yapmış olduğu her güzel amel ibadet mesabesindedir. Nasıl ki; namaz, oruç, zekat ve hac ibadetleri farziyeti açısından önem arz etmekte ise, tevekkül ve şükürde insanı Allah'a yaklaştıran, kişinin hem bu dünya hem de ahiret saadetine vesile olan mutlu ve huzurlu bir hayat sürmesine katkı sağlayan ibadetlerdir. Bu sebeple yapmaya karar verdiğimiz bir işin en iyi şekilde sonuçlanması için elimizden gelen her şeyi yapmalı sonucunu Allah'a bırakmalıyız. Elimizden gelen her şeyi yaptıktan sonra sonucunu

---

[255] Fecr, 89/15-16
[256] İbrahim, 14/7
[257] Nisa, 4/147
[258] Gazali, c.4, s.167
[259] **Dini Kavramlar Sözlüğü**, s.623

Allah'tan beklemek mutlulukların en güzelidir. Sonucu ne olursa olsun her zaman dilinden şükrü eksik etmeyen, ilahi mükafatın düşünen, başına gelen musibetlerin günahlara bir kefalet olduğu inancını taşıyan gerçek anlamda olgunluğa erişmiş olacaktır. Allah'a karşı duyulan güven insana metanet verir.

3.7. Kehf Suresi Işığında Öğretmen-öğrenci Münasebetleri

3.7.1.Öğretmen İle İlgili Esaslar

Öğretmen ve öğrenci eğitimin temelini oluşturan iki temel unsurdur. Öğretmenlik mesleği ilahi bir görevdir. Bu yüzden her Müslüman'ın bilgisi çerçevesinde hem öğretici hem de öğrenci olması gerekir.

İlk öğretici alemleri yaratan, her şeye bir şekil ve güzellik veren Allah'tır. Allah Hz Adem (a.s.) yarattığı zaman O'na eşyanın isimlerini öğrettiğini şu ayetle bildirmiştir: *Ve Âdem'e isimlerin hepsini öğretti, sonra onları meleklere gösterip: "Haydi davanızda sadıksanız bana şunları isimleriyle haber verin." dedi.*[260] Bir başka ayette ise insana bilmediklerini ve kalemle yazmasını öğrettiğini şöyle buyurmuştur: *O Rab ki kalemle yazmayı öğretti. İnsana bilmediği şeyleri öğretti.*[261] Buradan da anlaşılacağı üzere kainatı terbiye eden, yarattıkların eğiten yegane muallim Allah'tır.

Eğitim ilahi bir iştir. Bu yüzden Peygamberimiz eğitime çok önem vermiş ve kendisinin de bir eğitimci olduğunu vurgulamıştır. Peygamberimizi de Allah ilahi kitabı ile eğitmiş, kitabı vesilesi ile kendisini güzel ahlak sahibi kılmıştır.*(Sen elbette yüce bir ahlak üzeresin.*[262]*)* Yine Kur'an, ümmiliğine ve çöl beldesinde yaşamasına rağmen Hz. Peygamber'in bütün beşeriyetin eğitimcisi ve rehberi olduğunu belirtmiştir: *"O'dur ki ümmiler içinde, kendilerinden olan ve onlara Allah'ın âyetlerini okuyan, onları temizleyen, onlara kitap ve hikmeti öğreten bir Peygamber gönderdi. Oysa onlar, önceden apaçık bir sapıklık içinde idiler."*[263]

---

[260] Bakara, 2/31
[261] Alak, 96/4-5
[262] Kalem, 68/4
[263] Cuma, 62/2

Tarih Hz. Peygamber (s.a.v.)'in büyük bir eğitimci olduğunu ispat etmiştir. Rasulüllah'tan önceki beşeriyetin durumu ve sonraki beşeriyet dururuma bakıldığında insanlığın aldığı şekil bunu açıkça ifade etmiştir. Rasullüllah, kızlarını diri diri toprağa gömen, içkiyi çokça tüketen, zina eden, faiz yiyen, taştan tahtadan yapılan putlara tapan bir toplumdan, kendisinin nuru ile aydınlanan ve insanlığı aydınlatan, asırlar buyu devam edecek aydılık bir döneme kaynaklık eden insanlar topluluğu oluşturmuştur.

Allah ve peygamberden sonra eğitimde üçüncü sırayı anne ve babalar almaktadır. Çocuklar belli bir yaşa gelinceye kadar sadece anne ve babaları ile birlikte olmakta, karşılarında örnek ve eğitici olarak onları görmektedirler. Bu yüzden çocukların hayat boyu ihtiyaç duyacakları aile eğitimi, terbiyesi ve ahlakı bu dönemde çocuklara aşılanmaktadır. Ayrıca bu dönemde verilen eğitim sonraki dönemlerdeki eğitim faaliyetlerine temel teşkil etmekte, başarının yolu da bir bakıma aile eğitim ve terbiyesine bağlı olarak karşımıza çıkmaktadır.

"Çocuk anne ve babanın her hareketini ve davranışını taklit yoluyla benimseyeceği, aklı başına gelip her şeyi anladığı zaman onların inanç ve hükümlerine bağlanacağından, aile sağlam temellere dayanmalıdır."[264]

"Çocuğun şahsiyeti okul öncesi dönemde ve aile ocağında şekillenir. Çünkü çocuk iyi eğitildiği zaman ergenlik çağında söylenecek şeyler kendisine tesir eder. Fakat o, okul öncesi iyi eğitilmez, kötü söz ve işlere alışır, zamanını genellikle oyun ve eğlence ile geçirirse gerçekleri kabul etmesi güçleşir."[265]

Eğitimde kişinin kendini geliştirmesi, kendini tanımasına ve kendini gerçekleştirmesine bağlıdır. Kişinin gelişmesinde çocukluk yıllarının önemli bir yeri vardır. Bu yıllardaki terbiyenin ebeveyn ve öğretmenlerce baskıcı ve başıboş bırakılması halinde ise kabiliyetlerin geliştirilmesi ve şahsiyet terbiyesi açısından önemli hatalar yapılabilmektedir.[266]

---

[264] Bayraktar, s.104
[265] Bayraktar, s.105
[266] Çamdibi**, Eğitim İlkeleri ve Rehberlik,** s.12

Yukarıda ifade ettiğimiz gibi kişilerin gelişmeleri ve terbiyeleri açısından öğretmenlerinde önemli rolleri vardır. Öğretmenlik mesleği kutsal bir meslektir. Bu yüzden herkes tarafından yapılması zor hatta imkansızdır. Durum böyle olunca bu mesleği yapacak insanlara ihtiyaç hasıl olmuştur.

3.7.1.1.Öğretmene Duyulan İhtiyaç

İnsan yaratılış itibarı ile başkalarının yardımına öğrenmeye ve eğitim görmeye muhtaç bir şekilde yaratılmıştır. Fıtraten sahip olduğu bir takım özellik ve kabiliyetlere rağmen, onu şekillendirecek eğitim ve öğretimdir. Her insan eğitilmeye ve birilerinden bir şeyler öğrenmeye mecburdur. Hatta peygamber olduğu halde Hz. Adem, Allah'tan bir çok şey öğrenmiş, Hz. Musa çalışmamıza konu olan kıssada ifade ettiğimiz gibi Allah'ın Salih kulundan ledünni ilmi öğrenmek için çapa göstermiş, Ashab-ı Kehf mağaraya sığınmak sureti ile Allah'tan yardım ve rahmet rüştü istemişlerdi. Bütün bunlar insanın hangi durumda, derecesi ne olursa olsun eğitilme durumunda olduğunu bizlere göstermektedir.

İnsanı bu dünyada yaşayabilmesi için bilgiye ihtiyacı vardır. Sanat ve meslek eğitimin de olduğu gibi, beşeri hareket ve davranışlar ile konuşma, dini ve ahlaki hususları öğrenmek için de bir bilene, bir eğiticiye ihtiyaç vardır.

Eğitim ve öğretimi gerekli kılan sebepleri şöyle sıralayabiliriz:

a-İnsanın acz içinde dünyaya gelmesi

b-Fıtratındaki temayüllerin şekillenmesi ve geliştirilmesine olan ihtiyacı

c-Dini ihtiyaç

d-İlmin sınırsız, insan bilgisinin de sınırlı olması

e-İhtiyaçların aratması ve tekniğin gelişmesi

f-Meslek ve sanatların öğrenilmesi zarureti[267]

---

[267] Bayraktar, s.106

Değişen dünya şartlarına ve teknolojik gelişmelere rağmen yukarıda zikredilen ihtiyaçlar devamlı hasıl olmuştur. Bu yüzden insan tarihin her döneminde bir eğiticiye bir mürşide ihtiyaç duymuştur.

Öğretmenlik mesleği başta Allah'ın ve peygamberlerin işi olduğu için kutsal olduğunu zikretmiştik. Bu sebeple bu mesleğin herkes tarafından ifa edilmesi son derece zordur. Öğretmen olacak kişilerde bir takım özellikler bulunması gerekir. Biz de Kehf Suresi ışığında bunlara değerlendireceğiz.

3.7.1.2.Öğretmende Bulunması Gereken Özellikler

3.7.1.2.1 Feraset

Öğretmenlik yapabilecek kişilerde kabiliyet, bilgi birikimi ve meslek sevgisinin yanı sıra, akıllı ve zeki olması, güçlü karar verebilecek yetenekte olması, öğrencinin problemlerini ortaya çıkmadan önce çözebilecek öngörüye sahip olması gerekir.

Öğretmenlerin başarısı, öğrenciler tarafından sevilip sayılması bir anlamda feraset sahibi olmasına bağlıdır. Öğretmen öğrencilerini devamlı gözlemeli, öğrencilerinde bir anormallik sezinlediği zaman üstün bilgi ve tecrübesi ile sorunlara çözüm bulmalıdır. Ayrıca feraset sahibi olmanın bir avantajı da öğrencileri iyi tanıması ve onların kabiliyetlerini keşfetmesi sonucunda doğru bir yönlendirme yapmasıdır. Bu sayede insanlar yaratılışlarından gelen yeteneklerinin ve huylarının farkına vararak bu şekilde hayatlarını planlama yoluna giderler.

Çalışmamızda ele aldığımız Hz. Musa ve Hızır kıssasında, Hz. Hızır'ın Hz. Musa'ya beraber arkadaşlık yapabilecek sabra sahip olmadığını söylemesi ledünni ilmin sabır isteyen bir iş olmasını yanında Hz. Hızır, yol arkadaşının ve talebesinin psikolojik durumunu ve yaratılışını feraseti ile haber veriyor. *" Musa ona: "Allah'ın sana öğrettiği ilim ve hikmetten bana da öğretmen için sana tabi olabilir miyim?" dedi. (Hızır) dedi ki:* "*Doğrusu sen benimle asla sabredemezsin*."[268] Kıssanın sonlarında bütün bunları Allah'ın emri ile yaptığını söylemesi, bir bakıma feraseti Allah vergisi bir özellik olduğunu da bizlere hatırlatmaktadır.

---

[268] Kehf, 18/66-67

Buradan da anlaşılmaktadır ki öğretmenlik ilahi bir meslek olduğu kadar, Allah vergisi yetenek isteyen bir meslektir. Bu yüzden öğretmenlik mesleğini seçenler bunu hakkı ile yapmaya çalışmalı, bunun Allah vergisi bir yetenek ve tekrardan söyleyelim ilahi bir vazife olduğunu unutmamalıdırlar.

3.7.1.2.2. Öğretmenin Güzel Ahlak Sahibi Olması

Öğretmenlerin bilgi ve becerilerinin yanında, topluma örnek olabilecek şahsiyetler olmaları gerekir. İnsanların çocukluk dönemlerinde anne ve babalarını örnek aldıklarını daha önce ifade etmiştik. Öğrenciler de ilim öğrendikleri öğretmenlerini model olarak kabul ederek, öğretmenleri gibi olmak isteyebilirler. Bu yüzden öğretmenlerin model alınabilecek kişiler olmaları gerekir.

Peygamberimiz güzel ahlak yönüyle eşsiz bir örnekti. *"Sen elbette yüce bir ahlak üzeresin."*[269] Bütün sahabeler davranışlarını peygamberimize göre ayarlamışlar, O'nu her hareketini kendilerine örnek almışlardı. Allah ta Kur'anda *"Şanım hakkı için muhakkak ki size Rasullulah'da pek güzel bir örnek vardır. Allah'a ve son güne ümit besler olup da Allah'ı çok zikreden kimseler için."*[270] ayeti ile peygamberin örnek şahsiyet olduğu vurgulanmıştır.

Öğretmenlerin peygamberlerin varisleri olduğu için güzel ahlakın temsilcileri olması gerekir. Öğretmenlerin insanlara tatlı dil, güler yüz, samimi ve güzel ahlak çerçevesinde muamele etmeleri gerekir.

Güzel ahlak sahibi öğretmenler öğrencileri tarafından örnek alınır. Çünkü güzel ahlaklı bir öğretmen konuşurken kimseyi incitmez, devamlı güler yüzlü olur, her gördüğüne selam verir, hal hatır sorar, ders esnasında kendine yöneltilen sorulara bilgisi dahilinde açıklama yapar, öğrencileri ile beraberken hareketlerine dikkat eder, hiçbir öğrencisini küçük düşürmez ve rencide etmez. Kendisinin eksikleri hatırlatıldığında teşekkür ederek, telafi etmeye çalışır. Yani kısaca toplumun hoş karşılamadığı tüm hal ve hareketlerden uzak durmaya gayret eder, bunu alışkanlık haline getirir. Bunlar güzel

[269] Kalem, 68/4
[270] Ahzab, 33/21

ahlakın bazı tezahürleridir. Bu sayede öğretmenler sevilir ve öğrenciler tarafından örnek alınırlar.

Güzel ahlaklı insanlar yetiştirmek güzel ahlak sahibi eğiticiler sayesinde olur. Toplumun görgü kurallarına ve ahlaki ilkelerine riayet edilmek isteniyorsa bunun baş aktörleri güzel ahlaklı ebeveynler ve öğretmenlerdir.

3.7.1.2.3. Öğretmenin Tevazu Sahibi Olması

Öğretmende bulunması gereken üstün vasıflardan biri de tevazudur. Tevazu kavramının ne olduğunu açıklamıştık. İlim erbabı bir kişinin kendinden ilim yönünden daha düşük bir insana karşı üstünlük taslamamasıdır. Yani ilim erbabı bir insanın gerek talebeleri gerekse de halk içinde mütevazi olması gerekir.

"Bunun üzerine Yusuf, kardeşinin eşyalarından önce onların eşyalarını aramaya başladı. Sonra su kabını kardeşinin yükünün içinden çıkardı. İşte Yusuf'a biz böyle bir oyun öğrettik. Melikin kanunlarına göre, kardeşini alıkoymasına imkan yoktu. Ancak Allah dilerse o başka. Biz dilediğimizi derecelerle yükseltiriz. Ve her bilgi sahibinin üstünde bir başka bilen vardır." [271] Bu ayetten de anlaşılacağı üzere mutlak ilim sahibi hiç kimse yoktur, sonsuz ilim sahibi ancak Allah'tır ve her bilenin üzerinde mutlaka daha iyi bilen ve daha bilgili birileri vardır.

Öğretmenlerin bilgi konusunda devamlı kendilerini yenilemeleri, ellerindekiler ile yetinmemeleri, güncel olayları takip etmeleri gerekir. Bunun için öğretmenler gerektiğinde kendilerinden daha üstün ya da belli bir konuya daha vakıf birileri ile (bunlar arkadaşı, öğrencisi de olabilir) ederek bilgi alış verişinde bulunabilirler.

Öğretmenler sadece bilgi noktasında değil yürüyüşlerinde, hal ve hareketlerinde tevazuu elden bırakmamaları ve kibirden uzak durmaları gerekir. Kur'an'da her insan için mütevazi olunması gerektiği emredilirken, insanlara yol gösteren, onları eğiten ve topluma önderlik eden toplum mühendislerinin buna daha çok dikkat etmemeleri gerekir.

---

[271] Yusuf, 12/76

Buradan yola çıkarak tekrardan söyleyebiliriz ki her Müslüman, dininin yegane görevlisi konumundadır. Bu yüzden tevazu hiçbir zaman terk edilmemeli devamlı öğrenen, mezardan beşiğe kadar ilim peşinde koşan, elindeki ile yetinmeyen, her zaman daha üstün bir bilenin olduğunu düşünen ve onu arayan insan olmalıdır.

3.7.1.2.4. Öğretmenin Sabırlı Olması

Sabır, Allah'ın emir ve yasaklarını uygulamada yılgınlık göstermemek, O'nun emirlerini yerine getirirken gönül rızası ile seve seve çalışıp tahammül göstermek, musibetler karşısında üzüntüye kapılıp tedirgin olmamak, bunların Allah'tan geldiğine inanarak katlanabilmektir.

Hz. peygamber Allah'ın dinini tebliğ etmek için Kureyş'in baskı ve zulümlerine sabretmiş, bunların cezasını Allah'a bırakmıştır. Peygamberimiz insanlara tebliğ ederken ve bir şeyler öğretirken de sabır göstermiştir. Çünkü putperestlikten çıkan, evladını diri diri toprağa gömen, hiçbir ahlak kuralının olmadığı bir toplumdan, büyük İslam medeniyetlerine öncülük edecek bir toplum meydana getirmek hiç kolay olmamıştır. Bunun tek yolu ancak sabır sahibi olmaktır.

Hz. Hızır ve Musa kıssasında, Hz. Hızır'ın kendisine söz vermesine rağmen sözünde duramayan Hz. Musa'ya sabretmesi, eğitim-öğretim noktasında öğretmenlerin takınması gereken tavırla ilgili bize ipucu sunmaktadır.

Sabır öğretmenin sahip olması gereken önemli özelliklerden birisidir. İnsanlara bir şeyler öğretmek ve bunu onların kafalarına kazımak hiçte kolay değildir. Çünkü verilen bilgileri almak yaratılış farklılıkları ve öğrenim kapasiteleri aynı olmadığı için her öğrenci için aynı olmamakta, bu da öğretmen için zorluklar arz etmektedir. Bu yüzden öğretmenin gayretinin meyvelerini hemen almaya çalışmak istemesi, sonucun yeteri kadar başarılı olmadığını ortaya çıkartır. Öğretmenin böyle bir durumda sabrederek, işi zamana yaymalı, başarının anahtarının sabır ve çalışmak olduğunu, aceleciliğin eğitim noktasında yerinin olmadığını iyi bilmesi gerekir.

Öğretmenlerin sınıf ortamında da sabırlı olmaları gerekir. Öğrencilerin kişilikleri farklı olabilir. Kimisi çok hareketli, kimisi çok durgun, yaramaz, tez canlı v.s. özelliklere

sahip olabilir. Zaten bütün insanların tek özellikli, robot gibi olmasını beklemek zordur. Bunun için öğretmenlerin bilinçli olmaları gerekir. Hz. Hızır, Hz. Musa'nın sabırsızca davranmasına bir bakıma sabretmesi, Hz. Musa'nın hem karakteri ile ilgilidir. Bu yüzden öğretmenlerin de öğrencilerin yaratılış ve yetişme özellikleri göz ardı etmeyerek, sınıfta öğrencilerin sergilediği olumsuz davranışları ilk etapta sabırla karşılamaları, hemen ceza verme yoluna gitmemeleri, durumda bir değişiklik olmazsa aklı selimle hareket etmeleri gerekir.

Sabrın, her işte olduğu gibi eğitimde de önemi çok büyüktür. Mesela bir çiftçi mahsul elde temek için bütün teknolojik imkanları kullandıktan sonra sabırla, uzun süre sonucu beklemektedir. Öğretmenlerde toplum mühendisleri olduğu için, emeklerinin sonucunu almak istiyorlarsa bütün imkanları kullanıp, sonucu sabırla beklemeleri gerekir. Başarıya ancak bu yolla ulaşılabilir

3.7.2.Öğrenci ile İlgili Esaslar

İnsanoğlu yaratılışından itibaren bir eğitim faaliyeti içinde kendisini bulmuştur. İlk olarak eğitimini yaratıcısı, alemlerin yegane terbiye edicisi Allah'tan almıştır. *"Ve Âdem'e isimlerin hepsini öğretti, sonra onları meleklere gösterip: "Haydi davanızda sadıksanız bana şunları isimleriyle haber verin." dedi."* [272]

Az önce ifade ettiğimiz gibi insanoğlu dünyaya gelişi ile beraber yine kendini bir eğitim dünyası içinde bulur. Çünkü yarataratılış olarak insan boş bir kağıt gibidir. *"Allah sizi annelerinizin karnından çıkardığı zaman hiçbir şey bilmiyordunuz. Şükredesiniz diye size işitme (duygusu), gözler ve gönüller verdi*."[273] İslam düşünürleri ve filozoflar da bu konuda kafa yormuşlardır. Gazali: İlk yaratılışta insanın cevheri bilgiden boş ve arınmış, Allah'ın alemlerinden habersiz olarak yaratılmıştır. Alemler çoktur. İnsan alemlerden ancak idrak vasıtası ile haberdar olur. İdraklerden her biri, insanın kendisi ile kainattaki alemlerden birine vakıf olması için yaratılmıştır. Alemlerden kastımız varlıkların

---

[272] Bakara, 2/31
[273] Nahl, 16/78

çeşitleridir.[274] Dolayısı ile hepimiz bu dünyaya eğitim almaya meyilli, boş bir durumda gelmişizdir.

Eğitim hayatın her anında meydana gelebilen bir olaydır. Çünkü değişen dünya şartları ve teknolojik değişiklikler dünyamızı her an yeni bir şeyler öğrenilebilecek bir konuma getirmiştir. Bu yüzden eğitim olayı sadece öğrenciler indirgenecek kadar hafife alınamaz.

Hepimiz bu dünyaya öğrenci olarak geldik ve ölünceye kadar öğrenci olma durumundayız. Fakat öğrenci olmak için sahip olmamız gereken bir takım özellikler bulunmaktadır. Eğitim işini sadece öğretmenlere bırakarak, öğrenciyi sadece marketten alış veriş yapan bir müşteri olarak görmek hem öğretmene, hem öğrenciye hakaret, hem de başarının kazanılması ve eğitimin istenilen seviyeye gelmesinin önündeki en büyük engeldir. İşte bu yüzden eğitimin amacına ulaşabilmesi için öğrencilerin sahip olması gereken nitelikleri bulunmaktadır. Bu niteliklere birlikte değinelim.

3.7.2.1.Öğrencilerde Bulunması Gereken Özellikler

3.7.2.1.1 Öğrenmeye Arzulu Olmak

Bir işe başlanmak ve bu işte başarılı olunmak isteniyorsa öncelikle istekli ve kararlı olunması gerekir. İnsan, çok zeki olabilir. Fakat eğitim öğretim noktasında amaca ulaşmak bu işte karalı olmak, isteme ve sonuna kadar arzulu olmak ile sağlanabilir.

Bu dünyaya öğrenmek üzere geldiğimizi az evvel vurgulamıştık. Bu yüzden şartlar ne olursa olsun öğrenmeye karşı büyük gayretli ve istekli olmamız gerekir. İbn-i Cemaa, şartlar daha fazla ilim öğrenmeye imkan verdiği zaman asla az ilim öğrenmekle yetinilmemesini, aksine daha fazla bilgi edinmeye çalışarak, ilimden daha büyük pay sahibi olmamızı ister.

---

[274] İmam Gazali, el-Munkiz Mina'd-Dalal, Mısır 1303, s.34'den b.k.z. Bayraktar Bayraklı, **Mukayeseli Eğitim Felsefesi Sistemleri**, İstanbul: Sidre Yay. Dağ., 2002, s.61

Öğrenme arzu ve merakı ilimde derinliklere ulaşmada, zirveye çıkma ve başarılı olmada önemli bir faktördür. Bu sebeple İbn-i Cemaa, öğrenciyi ilim öğrenme ve araştırmada büyük bir istek sahibi olmaya teşvik eder.[275]

Öğrenci büyük bir öğrenme azmi ile yola çıkarak, bu yolla karşısına çıkacak engellere aldırmadan sonuna kadar çabalamalıdır. Hz. Musa, kendisine ledün ilmi verilen Hz Hızır'la buluşmak için tüm zorluklara rağmen yılmadan, sıkılman çaba göstermiş ve sonunda ledün ilminden bir şeyler almıştır. Yine dünyamızın bu günkü teknolojiye ulaşmasında, insanların çabası, öğrenme azmi ve ellerindekiler ile yetinmeme, her zaman daha fazlasına sahip olma isteğinin olduğu söylenebilir.

Öğrenmek isteyen insan kendini tamamen ilme vermelidir. Bu uğurda fedakarlık yapmalı, bıkkınlık göstermemelidir. "Sen ilme kendini vermezsen, ilim sana zerresini vermez"[276]denilmiştir. Bu sebeple ilim sahibi olmak zor bir o kadar da emek isteyen, öğrenmenin tadına varıldığı zaman da eğlenceli bir uğraştır.

3.7.2.1.2. Öğretmene Saygı ve İtaat

Öğrencinin sahip olması gereken niteliklerden birisi de öğretmene saygıdır. Karşılıklı saygının olmadığı herhangi bir ortamda huzur ve sükunetin sağlanması düşünülemez. Eğer bu bir ilim meclisi ise ilimden herhangi bir kısım öğrenmek imkansızdır.

Alimler gökyüzündeki yıldızların misali yer yüzünün kandilleridir. Onlarsız yol bulmak karanlıklarda yürümek gibidir. Karanlıklarda insanların yön bulmak gibi bir mahareti yoktur. Bu mahareti Allah ancak yarasa ve baykuş gibi gece uçan kanatlı yaratıklara vermiştir.

Alimin ve ilmin saygınlığının kaybolduğu bir toplumun yücelmesi düşünülemez. Zira insanoğlunun hedefine yüce değerleri ve erdemleri bilginler ve bilgeler takdim eder. Onlar her halleri ile örnektirler, öyle olmalıdırlar. Bilginlerin öncülüğünde yüce hedeflere

---

[275]M. Faruk Bayraktar, **İbn Cemaa'dan Öğretmen ve Öğrencilere Öğütler**, 3, İstanbul : İFAV. Yay., 2009, s.95

[276] Bayraktar, **İslam Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri**, s.251

kilitlenmiş yeni nesillerin heyecanı ve enerjileri boş yere harcanmayacaksa bu hedefi bilgelerin prestij ve itibarı ile sağlamak mümkün olacaktır. İlmin ve alimin yeterince itibar görmediği bir toplumda dar ufuklu, kısa vadeli hedonizmin hegomanyası bütün beşeriyeti esir eder ki, erdemlerin toplumu terk etmesi ile, toplumsal çöküşün düğün, bayram gibi tamtamlar eşliğinde fark edilmeden ansızın gelen girdaptan kurtulmak kesinlikle mümkün olmayacaktır.[277]

Bilenler ile bilmeyenler arasındaki ayrımı dinimiz çok iyi yapmış, ikisini kesinlikle bir tutmamıştır. Bu yüzden öğretmene itaat yükselmek isteyen toplumlarda bir prensip haline gelmelidir.

Öğrencilerin öğretmenlerine saygı göstermesi gerektiğini vurgulayan İbn Cemaa, ona gösterilecek saygı ile elde edilecek bilgi arasında bir bağ olduğunu, öğrencinin öğretmeninin yanında iken kitap sayfalarını yavaş açmasının bile bir saygı göstergesi olduğunu ifade etmiştir. Öğretmenine gayet nazik bir şekilde hitap etmesini istemiştir. Bu arada bazı alimlerin saygısız öğrencilere bilgi aktarmadıklarını belirtmekte ve şu örneği vermektedir:

Şureyh El- Kadı öğrencilerine ders verirken, bir defasında halife El- Mehdinin çocuklarından birisi de hazır bulunur ve sırtını duvara yaslayarak O'na bir hadis sorar. Şureyh ise ona hiç iltifat etmez genç soruyu tekrarlar fakat yine aynı şekilde davranarak duymazlıktan gelir. Bunun üzerine genç "halife çocuklarını küçümsüyor musun?" der.

Bunun üzerine Şureyh " hayır küçümsemiyorum. Fakat ilim, Allah katında onu boş yere harcamamdan daha yücedir." Karşılığını verir.

Öğretmene gösterilecek saygını bir gösterişten ziyade, içten gelerek isteyerek yapılan bir saygı olması gerekir. Saygının devamlı olması da istenilen beklenilen bir şeydir. Öğrenci, öğretmen yokken bile ona saygı duymalı, öğretmeni aleyhine konuşulduğu zaman müdahale etmeli ya da orayı terk etmelidir der.[278]

---

277 Ali Akyüz, **Hz peygamberin Medeniyet Projesi**, İstanbul : 5.b. Ensar Yay., 2010, s.53
278 Bayraktar, **İbn Cemaa'dan Öğretmen ve Öğrenciler Öğütler**, s.78-79

Çalışmamızda geçen Hz. Hızır- Musa kıssasında öğretmene itaatle ilgili ipuçları verilmektedir. Hz. Musa, öğreticisine itaat etme konusunda söz vermiş, insanın fıtratında bulunan merak ve soru sorma alışkanlığı nedeniyle belli bir noktadan sonra öğretmen-öğrenci münasebetleri sona ermiş, böylece de ikisi için ayrılık vakti gelmiştir.

Öğretmene saygı, toplum için son derece önemlidir. İlme ve ilim adamına saygını olmadığı bir toplumun muasır medeniyetler seviyesine ulaşması düşünülemez. İlim ve ilim adamına saygının olmadığı toplumlarda insan ilişkileri de sekteye uğrar, huzur ve barışın sağlanması, karşılıklı iletişim, diğerkamlık oluşmaz. Bu yüzden saygının ve itaatin Allah, peygamberler, anne ve babalardan sonra toplumu aydınlatan, yol gösteren öğretmen ve alimlere gösterilmesi gerekir.

3.7.2.1.3. İhlas ve Samimiyet

İhlas ve samimiyet dinin özünü teşkil ettiği gibi eğitimde de son derece önemlidir. İhlas insanların sabırlı ve dürüst olmaları için lüzumlu bir vasıftır. Samimiyetten uzak gönüllerin güzel vasıflarla donatılması düşünülemez. İhlas kalbin kin, garaz, eğrilik gibi duygu ve her türlü kötü zandan uzak olmasıdır. İhlas ile hakkın rızası talep edilir, yapılan işlerde riya, şöhret ve menfaat kaygısı gözetilmez. İhlas bir kalp hareketi ve ruhani bir davranıştır. Davranışların makbul oluşu niyet ve irademizin sağlamlığına bağlıdır. Dolayısıyla ihlas, kalp temizliğinin ve olgunluğunun bir delilidir. Böyle olunca her işe başlarken niyette ihlas gerekir.[279]

Allah ihlaslı kullarının mükafata uğrayacaklarını ve azaptan uzak olacaklarını müjdelemiştir.[280] Çalışmamızda yer alan Ashab-ı Kehf kıssasında gençlerin samimiyeti sonucunda mükafata ulaştıkları, Allah'ın rahmet ve korumasına nail olduklarını anlatmıştık. Özellikle gençlik çağlarında eğitim alan insanların, doğru hedefe ulaşmaları, almış oldukları eğitimin amacına ulaşması ve bu sayede topluma yön vermeleri için ihlas ve samimiyet ile hareket etmeleri, öncelikle işe başlarken, Allah'tan samimi bir kalp, doğruyu yanlıştan ayırt edici bir anlayış istemeleri gerekmektedir. Öğrendiklerini de ihlas la başkalarına anlatmalı, kitaplarına ve öğretmenlerine ihlas ile bağlanmalıdır.

---

[279] Bayraktar, **İslam Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri,** s.254
[280] Saffat, 37/40, 74. 128, 160

3.7.2.1.4. İlim Öğrenmede Sabır

Dünyada ahirette kazanılan pek çok mükafat sabır ile olur. Eğitimde de sabır son derece önemlidir. Ulaşılmak istenilen başarı, varılmak istenilen noktanın anahtarı sabırdır. Sabır, hem öğretmenin hem de öğrencinin sahip olması gereken yegane özelliktir.

İlim, pek çok engelin aşılması ile sahip olunabilecek bir nimettir. Eskilerin ilmi "demirden leblebi yutmak kadar zor" şekli ile ifade etmesi bu konuda çok manidardır. Demek oluyor ki öğrenci, ilme sahip olmak istiyorsa demir leblebi yutmak kadar zor olan engelleri bir bir aşması gerekecektir.

Hz. Hızır- Musa kıssası'nda ledünni ilim sahibi olmak için tek şartın sabır olduğunu ifade etmiştik: Musa ona: *"Allah'ın sana öğrettiği ilim ve hikmetten bana da öğretmen için sana tabi olabilir miyim?" dedi. (Hızır) dedi ki: "Doğrusu sen benimle asla sabredemezsin."İçyüzünü kavrayamadığın şeye nasıl sabredeceksin?" Musa: "İnşaallah beni sabırlı bulacaksın ve senin hiçbir işine karşı gelmeyeceğim" dedi*.[281] Buradan anlaşıldığı üzere Hz. Hızır'ın öğretmenliği kabul etmesindeki şart sabır olmuştur.

İnsanı hüsrandan kurtaran davranış sabrın ve hakkın tavsiye edilmesidir. Bu yüzden ilim talep edenlerin, bu taleplerinin karşılanabilmesi ve de hüsrana uğramamaları için karşılaşılacak tüm sıkıntılara sabretmesi, hakkın çizdiği yoldan ayrılmaması gerekir.

3.7.2.1.5. İlim Öğrenirken Tevekkül Etmek

Tevekkülün güvenmek, vekil kılmak olduğunu anlatmıştık. Hayatta, insanların mutlu olmaları başlarına bir musibet geldiği zaman sabredebilmeleri, şükrü devamlı tekrar etmeleri, varlıkta ve yoklukta infak edebilmeleri tevekküle bağlıdır.

İnsanların hayatları boyunca hedefleri, ulaşmak istedikleri idealleri vardır. Bu hedefler ve idealler uğruna insanlar çalışır, çaba sarf eder. Fakat karşılığını vermek her zaman Allah'a aittir. Bu sebeple çalışıp, var gücümüzle çaba harcadıktan sonra bu işte son onayın Allah'a ait olduğu iyi bilinmelidir.

---

[281] Kehf, 18/66-69

İşlediğimiz iki bahçe sahibinin olgusunda malınla böbürlenen adama tevekkül etmesi tavsiye ediliyor. Bu dünya hayatında sahip olunan her şey Allah'ın'dır. Bazı insanlar dünyalık anlamında büyük servetlere ve nüfuza sahip olabilirler. Önemli olan bunun kimden geldiği bilerek, geçici menfaatlerle avunmamak, Allah'tan daha hayırlısını ve kalıcı olanını istemektir.

Günümüzün insanları çalışmadan kolay başarıya ulaşma ve zengin olma hayalleri ile yaşamaktadır. Bu durum toplumda tatminsizlikleri ve çalışmadan başarıya kolay yerden ulaşma anlayışı yüzünden üretimini de etkilemekte, bir tembeller ordusu oluşturmaktadır. Eğitim –öğretim noktasında konu ele alındığı zaman amaçsız, hedefsiz, hayattan beklentisi az olan ya da hiç olmayan bir genç topluluğu karşımıza çıkıyor. İşte bu noktada tevekkülün önemi eğitim çağındaki çocuklara iyi anlatılmalı, çalıştıktan sonra bunun karşılığının Allah tarafından boş çevrilmeyeceği bilinci kazandırılmalıdır.

3.7.2.1.6. Öğrenmede Şükür

İnsan ruhunu temizleyen vasıflardan biri de şükürdür. Şükür minnettarlık ve şükran göstergesidir. Sahip olduğumuz bir nimete karşı, onu verene tüm benliğimizle teşekkür etmektir.

Şöyle bir düşünelim: Yaşadığımız dünyada her gün sayısız insanla karşılaşabiliyor, onlarla hem bilgi alış verişinde, hem de temel ihtiyaçlarımızın karşılanması noktasında alış verişte bulunuyoruz. En küçük bir dünyalık menfaate sahip olduğumuz zaman onu bize sağlayan insanlara minnettarlığımızı gösteriyoruz. Fakat önemli olan bu dünyanın tüm imkanlarını bizim için yaratan, diğer bütün yarattıklarını bizim hizmetimize sunan yaratana karşı olan şükürdür. İşte öğrenci de bunu bilmelidir.

Şükür Allah tarafından tavsiye edilmemiş doğrudan doğruya emredilmiştir. Şükretmeyenleri: *"O halde beni anın, ben de sizi anayım. Bana şükredin de nankörlük etmeyin."*[282] Ayeti ile şükürsüzlüğün bir anlamda nankörlük olduğu buyrulmuştur. Bir başka ayette ise:" Allah buyurdu: "*Ey Musa! Sana verdiğim peygamberlikle ve kelâmımla*

---

[282] Bakara, 2/152

seni insanlar üzerine seçkin kıldım. Sana verdiğime sıkı sarıl ve şükredenlerden ol!"[283] verilen nimete şükredilmesi emredilmiştir.

İmam-ı Azam: "Ben ilme hamd ve şükürle ulaştım. İlmi bir meseleyi öğrenip, anlayıp başarıya ulaştığımda: "elhamdüliilah" dedim. Bu şekilde ilmin artmıştır."[284] Burada da ilim öğrenmede şükür ve hamdın ne kadar önemli olduğu vurgulanmış oldu.

Şükür aslında teşekkürden öte sahip olunan nimetin yerli yerinde kullanılmasıdır. Yani bir öğrenci bakışı ile değerlendirilirse, şükür öncelikle Allah'ın ilimlerinden bir parça öğrendiği, yegane öğreticinin Allah olduğunu iyi anlaması, öğrenilen ilimle amel etmesi, onu başkalarına ihlas ve samimiyetle öğretmesi, bu ilmin nesiller boyunca aktarılmasına katkı sağlaması ile olur. Bu sadece şükür değil, bu ilmi öğreten ve öğretilmesine vesile olan insanlara karşı bir borçtur.

3.7.2.1.7. Öğrencinin Güzel Ahlak Sahibi Olması

Güzel ahlak öğrencinin, eğitime başlamadan önce sahip olması gereken en önemli vasıftır. Ayrıca öğretmen ile beraber ikisinin de sahip olması gereken ortak özelliktir. Güzel ahlak sahibi olan bir insan yaradılışından gelen üstün insani vasıfları korumuş ve bunu yaşantıya dönüştürmüştür.

Öğrenciler, eğitim talep etmek üzere yola koyuldukları zaman, öncelikle kalplerinde bulunan kötü anlayış ve düşünceden kendilerini temizlemeleri gerekir. Çünkü eğitimin vereceği güzel davranışların tam olarak hazmedilebilmesi kalp temizliği ve kötü duygu ve düşüncelerden kurtulmak ile olur. Kendini tam olarak eğitime hazırlamayan, kalp temizliğini tam olarak yapamayan insanlar, öğrendikleri bilgilerle tam olarak amel edemedikleri gibi, bir bakıma kitap yüklü eşekler gibi olur ki, toplumun ve dinimizin böyle insanlara ihtiyacı olmadığı gibi, toplum açısından büyük zararlara yol açması da söz konusudur.

---

[283] Araf, 7/144

[284] Zernuci Burhanettin, Talimu'l Muteallim, İstanbul: 1323'ten naklen Bayraktar, İbn Cemaa'dan Öğretmen ve Öğrencilere Öğütler, s.256

Şirkin güzel ahlakın oluşmasında bir set oluşturduğunu söylemiştik. Ashab –ı Kehf güzel ahlakın temsilcisi durumundaydı. Çünkü şirke muhalefet etmişler, toplumlarının kendilerini sapıttıracağı korkusu ile mağaraya sığınmışlar, burada Allah'ın yardımını dilemişlerdi.

Hz. Hızır- Musa kıssasında çocuğun öldürülmesi olayına bakıldığında da, ahlaken bozuk olan bir neslin toplumun inanç yapısına da etki edebileceği düşüncesi ortaya çıkmaktadır. Hz. Hızır'ın çocuğu öldürmesi şu şekilde açıklanmaktadır: *"Oğlana gelince, onun ana-babası mümin kimselerdi. Çocuğun onları azgınlık ve inkâra sürüklemesinden korktuk.*"[285] Demek oluyor ki ahlaksızlığın en büyüğü olan inançsızlık ve şirk hem aileleri yıkan bir bir huy hem de güzel ahlakın önündeki en büyük engeldir.

İslam eğitiminde öğrencinin güzel ahlak sahibi olmasına çok önem verilmiştir. Hatta bir zamanlar öğrenci, kendisine ilim verilmeden önce ahlak yönüyle imtihan edilir, durumu araştırılırdı. Kendisinde kötü ahlak ve olumsuz nitelikler görülen öğrenciyi, fesada sebep olacağı, öğrendiklerini kötü yolda kullanacağı düşüncesi ile öğretmenler, gerektiğinde onu ilimden uzaklaştırır ve öğretmekten vazgeçebilirlerdi. Şayet tecrübe ettikleri öğrenciyi güzel ahlak sahibi görürlerse derhal okula alırlar, onun eğitimi ile meşgul olup, tahsilini tamamlamadan asla bırakmazlardı. Çünkü ilimde noksanlık ferde ve topluma zarar verir.[286]

Öğrencinin ilmi unutmaması ve hayatında bu ilim ile amel etmesi için güzel ahlak olmazsa olmaz şarttır. Bunun için, öğrencilerin ahlaki kuralları iyi bilmesi, temsil ettiği ilim dolayısı ile toplumun hoş karşılamadığı ve karşılamayacağı çirkin davranışlardan uzak durması gerekir.

3.7.2.1.8. Aklın Kullanılabilmesi

İlim tahsil edecek kişiler için akıl ve aklın çalıştırılması son derece önemlidir. Çünkü zekası yerinde olmayan, aklını gerektiği gibi kullanıp muhakeme gücüne sahip olamayan insanların ilim sahibi olmaları son derece zordur.

---

[285] Kehf,18/80

[286] Taşköprülüzade Ahmet Efendi, Mevzuatü'l Ulum, I-II., trc Kemalettin Mehmet Efendi, İstanbul:1313, Naklen Bayraktar, İbn Cemaa'dan Öğretrmen ve Öğrencilere Öğütler , s.254

İlim öğrenmek, fikir edebilen, zihni çalışan ve ilham kaynağı olan insanların işidir. Çünkü öğrenilen bir ilmi derinlemesine düşünmek, onu ihtiyaca yönelik hale getirmek gerekir ki bu da ancak aklın çalıştırılması ile olabilir.

Öğrenci araştıran, doğru ve güvenilir bilgiye, sağlam kaynaklardan ulaşabilen insan olmalıdır. Hiçbir zaman elindeki ile yetinmemeli, daima kendini geliştiren, değişen şartlara göre kendini yenileyebilen, dolayısı ile düşünebilen, araştıran insan olmalıdır. Kur'an bu hususta: "*Ey iman edenler! Eğer fasıkın biri size bir haber getirirsen onun doğruluğunu araştırın. Yoksa bilmeden bir topluluğa sataşırsınız da sonra yaptığınızdan pişman olursunuz.*"[287] buyrulması ile araştırmanın ve aklın kullanılmasının bir bakıma fitnenin önüne geçtiği vurgulanmıştır.

Öğrenci devamlı ilmi incelikleri düşünmek ve bunu alışkanlık haline getirmek zorundadır. Çünkü ilim, ince düşünce ve ince fikir sahibi olmak, okuduğunu iyi anlayarak araştırmak, tek kaynaktan bir kişinin düşüncesi ile değil başka başka kaynakları inceleyerek, diğer fikir ve düşünceler ışığında ilerlemek ile elde edilir.

3.7.2.1.9. Gençlik Çağının İyi Değerlendirilmesi

İnsanın ilim tahsiline en uygun dönemi gençlik dönemidir. Bu yüzden bu dönemin iyi değerlendirilmesi, öğreticilerin de genç öğrencilerinin kıymetini iyi bilerek, eğitimlerini ona göre vermeleri gerekir.

Peygamberimiz, gençlere çok önem vermiş, zaman zaman kritik vazifelerde gençleri görevlendirmiştir. Gençler de peygamberimizin devamlı yanında bulunmuşlar, İslam'ın yayılmasında ve savunulmasında önemli katkılar sağlamışlardır. Eğitim ve öğretim noktasında devamlı efendimizin sohbetinde bulunmuşlar, peygamberimiz konuşurken başlarında kuş varmış gibi kıpırdamadan durmuşlar, O'nun dudaklarından dökülen kelimeleri almak için adeta yarış halinde olmuşlardır.[288]

İbn Cemaa, öğrencinin zamanını iyi değerlendirmesini ister, her zaman bilgi edinme gayreti içinde olmasını, gençlik dönemini ilim tahsiline ayırmasını, çünkü bu

---

[287] Hucurat, 49/6
[288] Seyfullah Kara, **Peygamber Döneminde Gençlik,** İstanbul: Ağaç Kitapevi Yayıncılık, 2009, s. 77

dönemin eğitim-öğretime en uygun dönem olduğunu belirtir. Ancak bu dönem kısadır ve iyi değerlendirilmelidir. Ona göre eğlenip tembellik ederek sonra yaparım düşüncesi ile bu dönemde eğitim-öğretim dışında kalan öğrenciler daha sonra çok pişman olurlar. Çünkü, insanın ömründen geçen her saat, karşılığı olmayan bir hazinedir ve geri gelmez. Bu sebeple öğrenci bütün gücünü ilme harcamalı ve buna engel olan oyalayıcı alaka ve meşguliyetlerden uzak durmaya çalışmalıdır.[289]

İbn Cemaa ayrıca öğrenmede zihni duruluğun ve düşüncenin bir noktaya teksifinin önemine dikkat çekerek, öğrencinin bu sebeple gençlik yıllarını iyi değerlendirmesini ister. Çünkü daha sonra ortaya çıkacak meşguliyetler sebebiyle düşüncenin dağılacağı, bunun ise öğrenmeyi olumsuz yönde etkileyeceğini belirtir ve İmam Şafi'nin: " Eğer ben bir soğan satın almaya mecbur kalsaydım, hiçbir konuyu yeterince öğrenemezdim" sözüyle son verir.[290]

3.7.2.1.10. Arkadaş seçimine Özen Göstermek

İnsan sosyal bir varlıktır. Bu yüzden beraber, birlikte yaşamak, insanlarla ilişki kurmak zorundadır. Toplumun içinde birlik ve beraberlik sayesinde insanlar, ihtiyaçlarını insani çerçevede gidererek, musibetlere karşı hep beraber mücadele ederler. Bu konuda Allah: *"Hep birlikte Allah'ın ipine (kitabına, dinine) sımsıkı sarılın. Parçalanıp ayrılmayın. Allah'ın üzerinizdeki nimetini düşünün. Hani siz birbirinize düşmanlar idiniz de, O, kalplerinizi birleştirmişti. İşte O'nun (bu) nimeti sayesinde kardeşler olmuştunuz. Yine siz, bir ateş çukurunun tam kenarında iken oradan da sizi O kurtarmıştı. İşte Allah size âyetlerini böyle apaçık bildiriyor ki, doğru yola eresiniz*."[291] buyurmuştur.

İnsan ilişkilerinin iyi bir şekilde ilerlemesinde seçilen komşuların ve arkadaşların niteliği son derece önemlidir. Özellikle gençler arkadaş seçimlerine çok dikkat etmelidir. İyi seçilmiş, üstün karakterli ve örnek şahsiyetli bir arkadaş, insanın birçok faziletler kazanmasına katkı sağlar. İyi bir çevrede iyi insanlarla yaşamak insanı mutlu kılar. terbiye eder. Çünkü insan karakteri başkasından etkilenir. Bu durumda insan etkilenen ve

---

[289] Bayraktar, **İbn Cemaa'dan Öğretmen ve Öğrencilere Öğütler**, s.61
[290] Bayraktar, **İbn Cemaa'dan Öğretmen ve Öğrencilere Öğütler**, s 62
[291] Al-i İmran, 3/103

etkileyen bir varlıktır. İnsan, güçlü olan yönleri ile başkalarını etkilerken, zayıf yönleriyle de başkalarından etkilenir.[292]

Gazali arkadaşlarda aranacak şartları şöyle sıralamaktadır:

1-Akıllı olmak,

2-Güzel ahlak sahibi olmak,

3-Fasık olmamak,

4-Bid'atçı olmamak,

5-Dünyaya fazla düşkün olmamak[293]

Ashab-ı Kehf kalpleri Allah sevgisi ile dolup taşan, toplumlarının sapık inançlarına karşı çıkan, aynı amaç uğruna hareket eden bir grup gençten oluşmaktaydı. Onların imanları ve Salih amelleri neticesinde Allah onların kalplerini pekiştirdi, onları uzun bir süre saklayarak kendilerinden sonraki nesiller ibret kıldı.

Gençlerin de kendilerine iyi arkadaş seçmeleri, kötü alışkanlıklar edinmiş, ne ile uğraştığı belli olmayan, inanç yönünden zayıf ya da sapık inançlara saplanmış insanlardan uzak durmaları gerekir. Toplumumuzda yaygın olarak kullanılan "arkadaşını söyle senin kim olduğunu söyleyeyim" sözü çok yerinde bir sözdür. Bu yüzden eğitim çağındaki gençlerin günümüzün illeti olan uyuşturucu madde kullanımına, zinaya, hırsızlığa v.b kötü alışkanlıklara götürecek arkadaşlardan ve arkadaş ortamlarından uzak durmaları kendileri açısından çok önemlidir.

3.7.3. Öğretmen-Öğrenci Münasebetleri

Öğretmen ve öğrencilerde bulunması gereken nitelikleri çalışmamız nispetinde sıraladık. Bu özellikleri üzerlerinde bulunduran öğretmen ve öğrencilerin, derslerinde başarılı olabilmeleri için karşılıklı anlaşma, dayanışma ve yardımlaşma içerisinde olmaları gerekir. Öğretmenin saygıyı hak etmek yerine beklemesi ne kadar yanlış ise, öğrencinin de

---

[292] Bayraktar**, İbn Cemaa'dan Öğretmen ve Öğrencilere Öğütler,** s.72
[293] Gazali, c.2, s.435

ilgiyi hak etmeden beklemesi o kadar yanlıştır. Dolayısı ile öğretmen ve öğrencisinin karşılıklı olarak bir takım sorumlulukları olduğu unutulmamalıdır.

3.7.3.1.Eğitim Bütünlük İçerisinde verilmelidir

Öğretmenler aynı zamanda iyi birer gözlemci olmalı, öğrencilerinin özelliklerini iyi kavrayarak eğitimi ona göre vermelidir. Çünkü her öğrencinin yaratılışı farklıdır. Bu yüzden eğitinde mutlak başarı sağlanmak isteniyorsa öğretmenin gözlem gücü ve feraseti çok önemlidir.

Eğitimde bütünlük, insanın duygu, düşünce ve davranışlarının bütününü göz önüne alarak eğitmektir. İnsanın şahsiyetinin bütünü çocukluğundan itibaren topyekûn ilerleme ve gelişme gösterir. Bu yüzden öğretilecek olan bilgileri insanların yaratılış ve kabiliyetlerine bakarak bir bütünlük içerisinde verilmesi esastır.

İnsan sadece etten kemikten yaratılan fiziki bir varlık değildir. İnsanın bir de manevi boyutu vardır. Manevi olarak tatmin olamayan bir insan sevgisiz, ruhsuz bir robot gibi hayatı da kurma bir saat gibi çalışır. Hayatı boyunca sevgiye hasrettir, kendisinde olamadığında başkalarına da verebilecek hiçbir şeyi yoktur. Bu sevgisiz, saygısız bir toplum yapısının oluşmasında en büyük nedendir. İşte eğitimin bütünlük ilkesi burada ön plana çıkar. Bütünlük içerisinde verilen bir eğitim sevgi gibi yüksek duyguların kazanılmasına vesile olur. Böylece o toplum bir sevgi ve saygı toplumu halini alırken, insanların kişisel hak ve özgürlükleri korunur, kul ve yetim hakkı yeme gibi kimsenin hoş karşılamayacağı davranışlar toplumdan silinir.

3.7.3.2. Öğretmen-Öğrenci Münasebetleri Karşılıklı Sevgi ve Hoş Görüye Dayanmalıdır

Karşılıklı sevgi ve hoşgörünün olmadığı bir ortamda nasıl ki uzlaşı olmazsa, eğitim ve öğretim olması da imkansızdır. Az önce ifade ettiğimiz gibi öğretmen saygı beklemek yerine saygıyı hak edecek davranışlar içinde olmalı, öğrenci de öğretmenini karşılıksız sevmeli devamlı destekçisi olmalıdır.

Öğretmenler sevgi ve saygı kazanmak istiyorsa öncelikle mesleğini ve öğrencilerini çok sevmeli, yapmacık hareketlerden kaçınmalı, adaletli davranmalı ve sınıf içerisinde

otoriteyi elden bırakmamalıdır. Sınıftaki öğrencilerinin kişilik özelliklerini iyi seçebilmeli, her öğrencisinin durumunu yakından takip etmelidir.

Öğretmen sevilmek uğruna öğrencisinin gözünde zillete düşmemeli, otorite sağlamak uğruna da gereksiz sertliklerden kaçınmalıdır. Çünkü otorite tabi olan kişilerin özellikleri de çocukların üzerinde farklı etkiler gösterir.[294] Otoriteyi korkutmak için kullanmak ileride nefrete sebep olur. Bu yüzden öğrencinin öğretmeninden korkmak yerine onu incitmekten sakınması, onun önüne çıktığı zaman mahcup olmaktan korkacak şekilde davranması gerekir. İşte saygıyı ve sevgiyi oluşturan anlayış budur.

Eğitimciler toplum mühendisleri, öğrenciler de ileride öğrendikleri bilgilerle topluma ışık tutacak beklide geleceğin öğretmenleri olacaklardır. Saygılı, sevgi dolu bir toplum oluşturmak özelde öğretmenlerin, genelde hepimizin vazifesidir. Toplumdaki kaosun ve kavga kültürünün önüne ancak sevgi ve hoşgörü ile geçileceği kesinlikle unutulmamalı ve bu görev herkes tarafından yapılmalıdır.

3.7.3.3.Adab-ı Muaşeret

Öğretmenliğin, bir peygamber mesleği olduğunu daha önce ifade etmiştik. Bunu öğrencinin de bilmesi ve öğretmeni ile beraber olduğu zaman hal ve hareketlerine çeki düzen vermesi gerekir.

Kur'an'da adab-ı muaşeret konusunda müminlere*:"Ey iman edenler! Allah'ın ve Resulünün huzurunda öne geçmeyin. Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah işitendir, bilendir. Ey iman edenler! Seslerinizi Peygamber'in sesinden fazla yükseltmeyin. Birbirinize bağırdığınız gibi, Peygamber'e yüksek sesle bağırmayın. Öyle yaparsanız, siz farkına varmadan amelleriniz boşa gider. Allah'ın elçisinin huzurunda seslerini kısanlar, şüphesiz Allah'ın kalplerini takva ile imtihan ettiği kimselerdir. Onlara mağfiret ve büyük bir mükâfat vardır.(Resülüm!) Sana odaların arkasından bağıranların çokları, aklı ermez*

---

[294] Çamdibi, **Eğitim İlkeleri ve Rehberlik,** s.8

kimselerdir."[295] uyarılmış ve buna riayet etmeyen kimseler de akılsız insanlar olarak tabir edilmiştir.

Öğrenci, öğretmenine tabi olduğundan itibaren edep kurallarına da dikkat etmek zorundadır. Öğretmeninin yanında iken oturup kalkmasına dikkat etmeli, söz almadan konuşmamalı, konuşacağı zaman sesini fazla yükseltmeden konuşmalı, gerekirse ayağa kalkmalı, insanların içinde beraber yürürlerken yürüyüşüne dikkat etmeli hatta bir adım geriden takip etmelidir. Öğretmenler de insan olduğu için zaafları olabilir. Bu yüzden öğretmenlik mesleği ile bağdaşmayan hal ve hareketler kendilerinde gözükebilir. Buna rağmen öğrenci ya da öğrenci olmayan bir kişi bir öğretmenle karşılaştığında, öğretmenlik mesleğinin kutsallığı sebebiyle edep kurallarına dikkat etmesi gerekir.

Hz. Hızır-Musa kıssası bize adab-ı muaşeret ile ilgili mesajlar vermektedir. Hz. Hızır, Hz. Musa'ya sabretmesi koşulu ile arkadaşlığı ve muallimliği kabul edeceğini söylemesinin yanında, kendisine herhangi bir açıklama yapılmadan soru sorulmaması istenmesi, öğrencinin göstermesi gereken saygı ve edep ile ilgili bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Öğrencinin görevi sadece eğitim almak değildir. Ayrıca öğrenci, eğitim müesseselerinde genel ahlaki kuralları da öğrenmeli, toplum içerisinde oturup kalkmasını iyi becerebilecek bir eğitim almalı, günümüz tabiri ile protokol kuralları da öğrenmelidir.

3.7.3.4. Öğretmene Tabi Olma ve Bağlılık

Öğrenci iyi bir eğitim almak istiyorsa, öğretmenine tabi olmalı ve ona sonuna kadar bağlı kalmalıdır. Öğrencinin eğitiminin kaliteli olması, almış olduğu eğitimi de tatbik edebilmesi bir bakıma buna bağlıdır.

Ashab-ı Kehf kıssasında gençlerin mükâfata kavuşmaları, Allah'tan istedikleri yardımın ve rüştün tecelli etmesi bir bakıma bu gençlerin kalplerinin birbirine samimiyet ile bağlanması neticesinde olmuştur. Demek ki Allah'ın yardımı ve başarı samimiyet ve birliktelikten geçmektedir.

---

[295] Hucurat, 49/1-4

Yine çalışmamızda geçen Hz. Musa, ledünni ilmi öğrenmek için çok büyük zahmetlere girmiş, uzun ve yorucu bir yolculuk yapmış, Hz. Hızır ile karşılaştığı zaman O'na tabi olacağına söz vermişti. Hz. Musa Ona tabi oldu ve sözünü tutamadığı için belli bir noktadan sonra arkadaşlıkları sona erdi.

Öğrenci de öğretmeninden Allah'ın ilimlerinden bir kısım tahsil etmek üzere bu zorlu yola koyulur. Artık öğretmeninin elinde şekil almayı bekleyen bir oyun hamuru gibidir. Güzel şekil almak istiyorsa öğretmenine sonuna kadar bağlı kalmalı, onun yolundan ve izinden gitmeli, onu kendisine örnek almalıdır.

Her öğretmenin, öğretim tarzı ve tekniği değişik olduğu için, öğrenci sık sık öğretmen değiştirmemelidir. Mesela hafızlık yapan öğrenciler ya da kıraat okuyan öğrenciler öğretmen değiştirdikleri zaman bir bocalama, sonucunda da başarısızlıkla karşılaşmaktadırlar. İlkokula yeni başlayıp, okuma yazmayı ilk defa öğrenen öğrenciler de keza böyledir.

İslam eğitiminde sık sık hoca değiştirilmesi hoş karşılanmamış, öğrencinin okul ve öğretmen seçimini çok iyi düşünerek yapması istenmiştir. Çünkü sık sık öğretmen değiştirmek, öğrencinin dikkatini dağıtır, ilme olan intibakını zorlaştırır, öğrencinin meşguliyetini arttırır ve öğrencinin kalbindeki ilim aşkını söndürür.[296]

Öğrenci ayrıca vefakar olmalıdır. Mezun olduktan sonrada öğretmeni ile alakasını kesmemeli, eğitim esnasında oluşan gönül bağını koparmamalıdır. Yaşlılığında da devamlı ziyaret ederek gönlünü almalı ve ihtiyacı varsa ihtiyacını karşılamalıdır. Her öğrencinin bunu bir gönül borcu olarak yapması gerekir.

3.7.3.5. Öğretmene Hemen İtiraz Etmemek

Öğrenciler derste arkadaşları ve öğretmenleri ile yersiz tartışmalara girmemeli, ne olduğunu anlamadan ukalalık edercesine hemen itiraz etmemelidir. Bu zamanla alışkanlık haline gelebildiği gibi, öğrenciyi ilim ortamından ve ilim öğrenmekten alıkoyabilir.

---

[296] Bayraktar, **İslam Eğitiminde Öğretmen-Öğrenci Münasebetleri**, s.273

Çalışmamızda işlediğimiz Hz. Hızır-Musa olgusunda arkadaşlığın ve öğretimin bitme sebebinin itiraz olduğu görülmektedir. Hz. Musa'nın olayların arka planını anlamadan, sahip olduğu heyecanla, meydana gelen hadiselerin en başta çirkin gibi gözükmesi neticesinde itirazda bulunması, sabredememesi, Hz. Hızır ile arkadaşlıklarının bitmesine sebep olmuştur.

Buradan anlaşılmaktadır ki öğretmenin anlattıklarına ve yaptıklarına hemen itiraz edilmemeli, üzerinde düşünülmelidir. Çünkü hemen itiraz etmek, kültürsüz, kaba ve eğitim görmemiş insanların işidir. Bu sebeple öğretmenin dersine iyi hazırlanması, öğrencilerini iyi tanıyarak onlardan gelebilecek itirazlara hazırlıklı olması gerekir.

Tabi ki bu hiç itiraz olamaz anlamına gelmemelidir. Öğretmenlerde insandır ve hata yapmaları muhtemeldir. Öğrenciler usulüne uygun olarak ders bitiminde itirazlarını yöneltebilirler. Öğretmenlerde hatalarını ve eksikliklerini kabul ederek öğrenciye teşekkür etmeli, hatasının ortaya çıkmasından dolayı öğrencisine kızmamalı ve ona gönül koymamalıdır.

3.7.7.6. Soru Sormanın Adabı

Öğrencilerin dersi anlamlarında soru sormak çok önemlidir. Dersin iyi anlaşılması, anlatılan konunu tekrar edilmesi, akıllarda yer etmesi, dersin hayata iyi yansıması ve amel-i Salih işlemede faydalı olması için yerinde ve zamanında soru sormak çok faydalı bir iştir.

Yerinde soru sormak amel-i salihtir. Çünkü bu soruyu sormak için fikirleri takip edecek, olayları gözlemleyecek, bunları tahlil edecek, uygun bir sıraya koyacak; bunların hepsi iştir. Bu maddi ve fikri işler öğrenciyi gözlemci ve dikkatli yaptığı gibi ona yaptığı işten haz duyacak bir tecrübe kazandırır.[297]

Soru sormak önemli bir iştir ama sorulacak olan sorunun yerini ve zamanını iyi tayin etmek gerekir. Öğrenci bilmediğini öğrenme gayesi ile soru sormalı bildiği ve

---

[297] Çamdibi**, Din Eğitiminde İnsan ve Hayat**, s.103

anladığı konularda öğretmenine sık sık sorular sormamalıdır. Çünkü bu durum zaman kaybının yanı sıra öğretmeni de usandırabilir.[298]

Öğrenci sorularını dersin ortasında değil ders sonunda öğretmene yöneltmelidir. Dersin ortasında sorulan sorular, sınıf içerisinde dikkatin dağılmasına sebep olacağı gibi, öğretmenin derse konsantrasyonunu da bozar. Böylece bu durum dersin verimli geçmemesine ve konunun iyi anlaşılmamasına neden olur.

Hz. Hızır- Musa kıssasında ledün ilminin şartı sabretmek ve soru sormamaktı. Yani burada soru sormamaktan maksat hikmetli olayların iç yüzünün anlaşılmasında öncelikle olayları takip etmek, şer gibi gözüken olayların aslında nelere vesile olacağını öğretici olan Hz. Hızır açıklayana kadar itirazda bulunmamak ve soru sormamak. *“Musa ona: "Allah'ın sana öğrettiği ilim ve hikmetten bana da öğretmen için sana tabi olabilir miyim?" dedi. (Hızır) dedi ki: "Doğrusu sen benimle asla sabredemezsin. "İçyüzünü kavrayamadığın şeye nasıl sabredeceksin?" Musa: "İnşaallah beni sabırlı bulacaksın ve senin hiçbir işine karşı gelmeyeceğim" dedi. (Hızır) dedi ki: "O halde bana tabi olacaksın; ben sana sırrını anlatmadıkça, hiçbir şey hakkında bana soru sorma”*[299] Bu ayetlerde dikkat edilecek bir başka nokta ise Hz. Musa’nın nazik bir dille “sana tabi olabilir miyim” diye ricada bulunmasıdır.

Öğrencilerin soracağı sorular dersin sonunda, kibar, nazik bir üslupla olmalıdır. Öğretmenini bilgisini kontrol edercesine, ukala bir dille soru sormak, hem kötü niyettir hem de saygısızlıktır. Öğretmen de öğrencilerini soru sormaya teşvik etmeli, soru sormanın öğrenci üzerinde alışkanlık haline gelmesi için öğrencilerine cesaret vermelidir.

---

[298] Bayraktar, **İbn Cemaa’dan Öğretmen ve Öğrenciler Öğütler**, s. 88
[299] Kehf,18/66-70

Genel Değerlendirme ve Sonuç

Kur'an-ı Kerim'in her ayeti inananlar için manen ve ruhen bir şifa niteliğindedir. Ayetler, içerdiği hikmetli manaları ile insanların doğru yolu bulmasına vesile olduğu gibi, Kur'an, içerdiği kıssalardan çıkartılabilecek ibretlik sonuçlar ile insanlara bir hayat prensibi sunmaktadır.

Çalışmamıza konu olarak ele aldığımız Kehf Suresi ve bu surenin kıssaları insanlar için derin mesajlar taşımaktadır. Alanımız din eğitimi olduğu ve Kur'an da her şeyden önce bir eğitim kitabı olduğu için din eğitimi açısından sonuçlar çıkardık.

Öncelikle ele aldığımız Ashab-ı Kehf kıssasında şirk ile tevhid inancından ve bunların birbirleriyle gerçekleşen mücadelesinden bahsettik. Şirk, toplumda ahlaki yapının oluşmasında en büyük engeldir. Tevhid inancı ise şirki ortadan kaldıran, toplumun düzenini sağlayan, insanı gerçek manada anlamlı kılan inanç sistemidir. Burada önemli olan nokta, tevhid ve şirkin mücadelesi kadar, tevhid inancını benimseyen bir avuç gencin inançları uğuruna gösterdikleri mücadeledir. İyi yetişen, inancı sağlam ve güzel ahlak sahibi gençler her zaman memleketlerinin yükselmesi ve idealleri uğruna çalışır, zorluklara göğüs gererek Allah'ın yardımı ve samimiyetleri ile dinin ve vatanın yıkılmaz kaleleri olurlar.

İkinci kıssada iki bahçe sahibinden bahsettik. Burada da inançlı bir insanın dünyalık bir menfaat karşısındaki tutumu ile, malın-mülkün başını döndürdüğü, isyana ve nankörlüğe saplanan kişinin konuşmasını anlattık. Hayatın süsü ve eğlencesi olan mal ve çocukların, övünme aracı olarak kullanılması neticesine, kibir hastalığının insanı nasıl bir felakete sürüklediğini hep beraber gördük.

Üçüncü kıssamızda ise Hz. Hızır-Musa yolculuğunu anlattık. Burada da ilim öğrenmede çok önemli olan sabır, öğretmene bağlılık ve yaratanın görünenin ardındaki görünmeyen hikmetlerinden, bunların anlaşılmasının da ilahi eğitimden ve tabi olunan eğiticiye tam bağlılıktan geçtiğini ifade etmeye çalıştık.

Bütün bu anlattığımız üç kıssadan Kehf Suresi ile ilgili genel şu sonuçları çıkardık:

Allah'ın ilk insanın yaratılışından beri göndermiş olduğu din aynıdır. Peygamberimize kadar gelen peygamberlerin sadece uygulamaları değişiklik taşır. Peki din nedir? Genel anlamı ile din: insanları bu dünyada ve ahirette mutluluğa ulaştıran genel kurallar bütünüdür." yani mutluluk amaçlıdır. Bu mutlulukta ancak sağlam bir inanç ile mümkün olabilir. Bunu da sağlayacak olan hiç kuşkusuz iyi bir din eğitimidir.

İyi bir aile terbiyesi ve din eğitimi verilen, idealizm ruhuna sahip gençler ülkeleri açısından çok değerlidir. Ülkelerinin kalkınması, toplumlarının ve arkalarından gelecek nesillerinin daha iyi yaşamaları için bütün sıkıntılara göğüs gerebilirler. Bu gün beklide en büyük sorun gençlerin gerektiği şekilde eğitilememesi ve kendilerine örnek olabilecek kişiler bulamasıdır. Bu, toplum açısından da son derece tehlikeli sonuçlar meydana getirir.

Sağlam bir din eğitimi almayan insanlar malın nereden geldiğini ve nerelere harcanacağını bilmeden, bütün bunlar kendisininmiş gibi davranır. Daha fazla mal-mülk kazanma sevdası toplumda sebepsiz zenginleşme, haksızlık ve mutsuzluklar getirdiği gibi gelir adaletsizliği ve fakirlik yüzünden toplumda hoş olmayan hırsızlık, kapkaç, yankesicilik gibi toplumsal olayları meydana getirir. Saydığımız bu toplumsal olayların önlenmesi sağlam bir ahiret inancı, tevekkül, teşekkür ve meşiet anlayışı ile olur. Günümüzde insanları bezdiren haksızlıkların ve adaletsizliklerin kaynağı hiç şüphesiz ahiret inancı eksik olan ya da hiç olmayan insanların cemiyet içerisinde bulunmasıdır.

İyi bir eğitim almak her zaman ilme ve alime saygı ve gönülden bağlılık ile olur. Ülkelerde meydana gelen karışıklıklar, fitne ve fesatlar eğitimsiz, bilinçsiz, cahil ve bölücü ruhlu insanlardan kaynaklanmaktadır. Bu yüzden çocuklar, öncelikle bütün alemlerin eğiticisi, Allah sevgisi ile küçük yaşlardan itibaren tanıştırılmalı, ebeveynlerine ve öğretmenlerine saygı ve bağlılık iyi öğretilmeli, ilmin yüceliği ve insanı insan yapan değerlerin ancak sabır ve azimle elde edilebileceği hususunda çocuklara bilinç kazandırılmalıdır.

KAYNAKLAR

Abdülbaki, Muhammet Fuad. **Tertibi Müttefekun Aleyh Hadisler.** Çev.Abdullah Feyzi Kocaer, Konya: Hüner Yayınları, 2005

Abay, Muhammed. **Kur'an Kıssaları.** İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007

Akyüz, Ali. **Hz. Peygamberin Medeniyet Projesi.** İstanbul: Ensar Yayınları, 2010

Aydın, Mustafa. **Kur'an-î Kavramlar**. İstanbul: Pınar Yayınları, 2010

Ayhan, Halis. **Eğitime Giriş ve İslam'ın Eğitime Getirdiği Değerler.** İstanbul: Damla Yayınları, 1982

Bayraklı, Bayraktar. **İslam'da Eğitim.** İstanbul: Bayraklı Yayınları, 2003

Bayraklı, Bayraktar. **Mukayeseli Eğitim Felsefesi Sistemleri.** İstanbul: Sidre Yayınları Dağıtım, 2002

Bayraklı, Bayraktar. **Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri.** İstanbul: Bayraklı Yayınları, 2007

Bayraktar, M. Faruk. **İbn Cemaa'dan Öğretmen ve Öğrencilere Öğütler.** İstanbul: İFAV Yayınları, 2009

Bayraktar, M. Faruk. **İslam Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri.** İstanbul: İFAV Yayınları, 2008

Bursevi, İsmail Hakkı. **Muhtasar Ruhu-l Beyan Tefsiri.** İstanbul: Damla Yayın Evi, 2010

Çamdibi, H. Mahmut. **Din Eğitiminde İnsan ve Hayat.** İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2007

Çamdibi, H. Mahmut. **Eğitim İlkeleri ve Rehberlik.** İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2007

Çamdibi, H. Mahmut. **Güzel Ahlak ve İnsan İlişkileri.** İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2012

Çelebi, İlyas. "Hızır" **D.İ.A.** c.17 Ankara: T.D.V Yayınları, 1998

Demirci, Muhsin. **Lokman Suresi ve Ahlaki Öğütler.** İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2011

Ebu Gudde, Abdulfettah. **Bir Eğitimci Olarak Hz Muhammet ve Eğitim Metotları.** Çev. Enbiya Yıldırım, İstanbul: Yasin Yayınları, 2009

Efe, Ahmet. **Çocuklar ve Gençler İçin İslam Ansiklopedisi.** Ankara:Akçağ Yayınları, 1991

Emin Hirevi, Muinüd-din. **Altı Parmak Peygamberler Tarihi.** Çev. Muhammed b.Muhammed Efendi, İstanbul: Berekat Yayınları, 1994

Emiroğlu, H. Tahsin. **Esbab-ı Nuzül.** Konya: Can Kitapevi, 1990

Ersöz, İsmet. "Ashab-ı Kehf". **D.İ.A**. c.3. Ankara: T.D.V Yayınları, 1991

et-Taberi, İbn Cerir. **Taberi Tefsiri.** İstanbul. Hikmet Neşriyat, 2006

Evgin, Abdülkadir. **Hadislerle Hızır-Gayb İlişkisi.** Kahramanmaraş: İlahiyat Araştırma-İnceleme Avrasya Yayınları, 2007

Fersahoğlu, Yaşar. **İslam Eğitimine Giriş.** İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2011

Gazzali, Ebu Hamid. **İhya-i Ulum'id-Din**. İstanbul: Hikmet Neşriyat, 2005

Günay, İlhami. **Kuran'da Gençlik ve Gençler**. İstanbul: Pınar Yayınları, 2010

Gündüz, Turgay. **İslam Gençlik ve Din Eğitimi.** İstanbul: Düşünce Kitap Evi, 2003

Hançerlioğlu, Orhan. **İslam İnançları Sözlüğü.** İstanbul: Remzi Kitapevi, 2006

Hökelekli, Hayati. **Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi**. İstanbul: Dem Yayınları, 2007

Harman, Ömer Faruk. "Musa" **D.İ.A** c.31 Ankara: T.D.V Yayınları, 2006

İmam Nevevi Ebu Zekeriyya Yahya b. Şeref b. Muri, **Riyazü's-Salihin**, Çev.Salih Uçan, İstanbul: Çelik Yayınları, 2002

Kara, Seyfullah**. Peygamber Döneminde Gençlik**. İstanbul: Ağaç Kitapevi Yayıncılık, 2009

Kazıcı, Ziya, Ayhan, Halis. " Ta'lim ve Terbiye" **D.İ.A.** Ankara: T.D.V. Yayınları, 2010

Kitab-ı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit, İstanbul: Kitab-ı Mukaddes Şirketi, 2010

Koç Ahmet. **ihvan-ı Safada Eğitim Felsefesi.** İstanbul: İFAV. Yayınları, 2009

Komisyon. **Dini Kavramlar Sözlüğü.** Ankara: TDV Yayınları, 2006

Köksal, M.Asım. **Peygamberler Tarihi**. Ankara: TDV Yayınları, 2007

Kutub, Seyyid. **Fizilal'il Kur'an.** İstanbul, Çelik Yayınları, 1993

Kürsüden Öğütler. Ankara: TDV Yayınları, 2009

Mevdudi, Ebu'l Ala. **Tefhimü'l Kur'an.** İstanbul: İnsan Yayınları, 1996

Ocak, A.Yaşar. **İslam-Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır-İlyas Kültü.** İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2007

Mutçalı, Serdar. **Arapça-Türkçe Sözlük.** İstanbul: Dağarcık Yayınlar, 1995

Özsoy, Ömer. Güler, İlhami. **Konularına Göre Kur'an.** Ankara: Fecr Yayınları, 2005

Öztürk, Mustafa. **Kıssaların Dili.** Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2010

Peker, Hüseyin. **Din Psikolojisi.** İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2003

Salah, Abdülfettah Halidi. **Kur'an Öyküleri.** Çev.İbrahim Sarmış, Konya: Kitap Dünyası Yayınları, 2005

Sarıçam, İbrahim. **Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı.** Ankara: TDV Yayınları, 2004

Soysaldı, Mehmet. **Kalbin Manevi Hastalıkları.** Ankara: Bizim Büro Basım Evi, 2006

Şahinler, Necmettin. **Hz. Musa İle Yürümek.** İstanbul: İnsan Yayınları, 2011

Topçu, Nurettin. **Ahlak,** İstanbul: Dergah Yayınları, 2005

Tosun, Cemal. **Din Eğitimi Bilimine Giriş**. Ankara: Pagem Yayınları, 2005

Tümer, Günay, Küçük, Abdurrahman. **Dinler Tarihi.** Ankara: Ocak Yayınları, 2002

Uyanık, Mevlüt. "Tevhid: Kainatın Dili" **İslam'a Giriş Ana Konulara Yeni Yaklaşımlar.** Ankara: T.D.V Yayınları, 2009

Üzüm, İlyas. "Kehf Suresi" **D.İ.A.** c.25 Ankara: T.D.V. Yayınları, 2002

Yazır, Elmalılı Muhammet Hamdi. **Hak Dini Kur'an Dili.** İstanbul: Azim Dağıtım, 2007

Zengin, Mahmut. **Din Eğitimi Açısından Karun Kıssası Işığında İnsanın Özellikleleri** (M.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans tezi). İstanbul: 2004